

VŠECHNO SE MĚNÍ, VZPOMÍNKY ZŮSTÁVAJÍ

Daruše Burdová

Olomouc 2012

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

© Daruše Burdová, 2012

1. vydání

ISBN 978-80-260-3506-0

*Věnováno památce
mého manžela*

St. Jovachyna.

Spencer 1939

for Eby.

ČÁST PRVNÍ

Prolog

Někde jsem četla, že paměti a střípky vzpomínek má pamětník předat dál a ne si je vzít do hrobu. Je to určitá forma svědectví toho, co jsme zažili, viděli, vnímali a také podle našich tehdejších znalostí i hodnotili. V mém případě je to moje svědectví o době, kterou prošel můj život. Je to pokus zachytit nejen její proměny, ale i proměny postojů některých souputníků mého vyprávění.

Nebudou ani chronologicky, ani obsahově na sebe navazovat, bude to povídání a vzpomínání seniorky, která prožila většinu svého života s otevřeným hledím.

Uvědomuji si, že stejně starý pamětník může vyslovit i dost odlišné posuzování proměn uvedeného období. Důležitý je úhel pohledu nejen toho, kdo vzpomíná, ale i potenciálního příjemce informací. Do role vypravěče vzpomínek na dobu vzdálenou i nedávnou jsem byla pasována mojí rodinou. Proč a jak bude zmíněno dále v textu.

Vánoce 2008

Pod vánočním stromkem v rodině mé dcery mne čekalo opravdové překvapení. V mých 85 letech mi Ježíšek přinesl počítač i s doprovodným textem. Svě stálé námitky k interpretaci dřívějších i současných událostí sdělovacími prostředky mám konečně přestat řešit telefonicky nebo písemně. Nemám prý nikoho obtěžovat, ale sednout a ukládat vzpomínky i s polemickým komentářem do této technické vymoženosti.

Ono se řekne semenec, ale zobat ho! Celá rodina, ale hlavně vnuk Pavel, do mne nalévali potřebné vědomosti k obsluze a komunikaci s mým počítačem. S psaním a ukládáním textu

do počítače jsem začala 8. ledna 2010. Tento den jsem si zvolila záměrně. Více o něm řeknu na příhodnějším místě...

Moje vzpomínky nebudou autobiografií, ale jen řetězcem úlomků a epizod uplynulého času, které mi utkvěly v mysli. Nebudu je ani chronologicky řadit. Vzpomínky jsou pro mne fenoménem, který se stále znovu a znovu obnovuje a rodí další a další vzpomínky. Ty je teď třeba srovnat a vytřídit. Myšlenka na psaní vzpomínek mne zaujala, až zahltila. Velkým problémem zůstávají v mých vzpomínkách některé z osob, se kterými jsem se v mládí poznala a v dospělosti se s nimi krátce opět setkala. Pokusím se pokrýt „bílá místa“ v životopisech těchto osob figurujících v establismentu jak totalitním, tak po roce 1989. Nebudu zastírat, že informace, které o nich v listopadu minulého roku, tedy roce 2009, proběhly v pořadech ČT, byly jedním z impulsů pro napsání této knihy. Já jsem ty jedince poznala, mnohokrát se s nimi setkala, a to již od roku 1935. V mé paměti se zachovaly vzpomínky na jejich angažovanost v padesátých letech minulého století, na kterou asi pozapomněli.

Také oficiální údaje v pořadech ČT k výročí 17. listopadu 1939 vyvolaly v mých vzpomínkách poněkud jinou posloupnost historických údajů. Pokoušela jsem se je s příslušnými redaktory řešit, ale kdo by věnoval ve sdělovacích médiích pozornost nějakým „výmyslům“ seniora. Moje profesní deformace mne přiměla k tomu, že všechny tyto nesrovnalosti jsem si začala pečlivě zapisovat a „obšťastňovala“ jimi moji rodinu.

Sebekriticky však musím doznat, že ostře sledované sdělovací prostředky byl můj únik před mými vlastními vzpomínkami, které na mne stále těžce doléhají... Bylo to snad vnuknutí z nebes, abych byla obdarována počítačem. Vždyť i mezi našimi lidovými pořekadly najdeme jedno, které by mohlo vystihnout moje duševní rozpoložení: „Sdělená bolest – poloviční bolest.“ A toto byla poslední kapka do mé nerozhodnosti psát, či nepsat.

Mottem pro moji pisatelskou činnost je citát z myšlenek francouzského spisovatele Honoré de Balzaca: „Autor, který se neumí odhodlat k tomu, aby snesl oheň kritiky, by se vůbec neměl dávat do psaní. Jako se cestovatel nesmí dát na cestu, spoléhá-li na stále jasnou oblohu.“

Vzpomínka první

Moje vzpomínky začínám srovnávat do této podoby dnes, dne 8. ledna 2010. Vzpomínka na 8. leden 2008 mne stále bolestně naplňuje. Toho dne po 59letém manželství před mými zraky opouštěl svou životní pouť můj drahý manžel. Byl při plném vědomí a věděl...

Francouzský spisovatel Louis Aragon pojmenoval to, co já prožila, velice prostě: „Milovat znamená stárnout ruku v ruce.“ Ale již neřekl, jak dál žít bez opory toho druhého.

Věřím, že psaní vzpomínek mi přinese mnoho pohody. Náš starý latinář nám často zdůrazňoval své životní krédo: „Vždycky se nám vrátí pohádka mládí, jen umíme-li vzpomínat.“ Byla to jeho vlastní úprava slov tehdejšího šlágru „Nikdy se nevrátí pohádka mládí...“.

Než se vrhnu do víru vzpomínek, měla bych přiblížit prostředí, ve kterém jsem vyrůstala, kde mi byl vštěpován určitý řád hodnot a formoval se i můj postoj k jejich uchování.

Moje rodina

Tatínek Josef pocházel z kraje Pohádky máje, z Ostrovačic. Jeho starší bratr Jan i stejně starý František, otec pocházel z dvojčat, zůstali věrni rodné hroudě. Byli to sedláci. V minulém režimu po kolektivizaci označení sedlák již neexistovalo. Zmizeli i chalupníci a vzniklo nové označení určité části venkovského oby-

vatelstva, stali se z nich pracující v zemědělství... Otec absolvoval obchodní akademii. Po návratu z první světové války, která pro něj končila italským zajetím v bojích na Piavě, nastoupil do úctárny Všeobecného pensijního ústavu soukromých zaměstnanců v Brně.

Maminka Ludmila pocházela z Podivína u Břeclavi. Byla dcerou obchodníka. Měla čtyři sourozence. Staršího bratra a sestru, pro mne a mého bratra to byl strýc Slávek a teta Maři. Následovaly ještě dvě mladší sestry, teta Boža a teta Zdena. Maminka vystudovala obchodní školu v Brně. Až do svého sňatku s mým otcem v říjnu 1921 pracovala v Břeclavi v nádražní směnárně. Tam vyslechla mnoho zajímavých životních příběhů Čechů a Slováků, kteří se vraceli z Ameriky do nového Československa. Některé z nich i napsala a byly zveřejněny v týdeníku „Křesťanská žena“. V novinách „Národní obroda“ vycházely v rubrice „Dětský koutek“ povídky pro děti, básničky a vyprávění o životě naší rodiny.

Pro ucelení obrazu naší rodiny ještě uvedu, že rodiče od jejich sňatku žili v Brně. Já jsem se narodila v roce 1923 a bratr Ivo v roce 1927.

Dědeček v Podivíně měl velký poschodový dům. V přízemí byl obchod, který již za mého dětství byl v pronájmu. Dědeček pronajal i jednu místnost v prvním patře místní záložně (spořitelně), kde mnoho let pracoval. Vzpomínám si, že na dvorku nebyla žádná zeleň a ani pumpa. S vodou byly v Podivíně problémy. Pro pitnou vodu všichni chodili s vahadlem na kbelíky do Cyrilky, malé kaple přímo naproti dědečkovu domu, kde byl vývod velmi dobré a nezávadné vody. Okolí Podivína pokrývaly pole a louky. Jen směrem k Lednici bylo lákavé prostředí lužních lesů, rybníčky s bohatou květenou i faunou vzácných exemplářů. Tedy ráj pro sběratele unikátní květeny v tehdy nechráněné krajinné oblasti a ráj pro letní pobyt dětí z města. Ovšem mé milé tety, tedy maminčiny tři bezdětné sestry, rozhodly, že kdyby

snad máti na nějaký ten týden s námi jela do Podivína, že by to bylo pro prarodiče velmi zatěžující, a tudíž jsme neměli nikdy možnost v tomto krásném kraji strávit část léta, jak to bylo běžné u mnohých našich kamarádů, kteří měli příbuzné na venkově. Ale do Podivína jsme jezdili s maminkou vždy na celé Velikonoce. Za mých školních let bylo velikonoční volno od Zeleného čtvrtku až do středy následujícího týdne. Otec za námi přijížděl jen na tři dny. Byla to Bílá sobota, Velikonoční neděle a Červené (Velikonoční) pondělí.

Patrně proto, jak si vzpomínám, našim prvním letním bytem, tak se říkalo delší rodinné letní dovolené v podnájmu na venkově, bylo rodiště našeho otce Ostrovačice. Bylo mi tehdy pět let. Ubytování nám poskytl hajný, který si opravil domek na konci vesnice, aby po odchodu do penze měl kde bydlet. U příbuzných jsme bydlet nemohli. Strýc, bratr našeho táty, převzal sedlačinu na rodných lánech po svém otci, mém dědečkovi, který žil u strýce na výminku. Jejich stavení odpovídalo tehdejšímu zemědělskému usedlostem. Více než polovinu přízemního domu obývala strýcova rodina, menší část byl dvojjizbový výminek, kde bydlel náš dědeček. Ostrovačickou babičku jsem nepoznala. Zemřela poměrně mladá během první světové války.

Bylo tedy léto a v době, kdy měl i náš otec dovolenou, byly žně. Maminka pomáhala tetě s přípravou jídla pro žence a také pro nás. Pro tetu bylo samozřejmé, že se budeme stravovat u nich. Věděla, že každá pomoc v kuchyni bude pro ni velkou úlevou. Já a můj o tři roky mladší bratr Ivo, sestřenice a bratranec jsme si celé dopoledne hráli v jejich velké zahradě nebo zvlášť rádi jsme doslova řádili ve stodole a seníku. Bylo nám tam docela dobře. Hůře však dopadl náš milý otec. Chtěl se také zapojit do žní, ale neměl o této práci ani potuchy, takže s jeho pomocí to bylo problematické. Jeho tehdy již starý otec to naši překvapeně máti stručně vysvětlil takto: „Liduško, když se naši kluci narodi-

li a druhého¹ dne je kmotři přinesli od křtu domů, máma mně dala do rukou Frantíka, abych si z něj vychoval sedláka, a ona že si z Josífká vychová pána.“ Josef se dobře učil a rád četl. Pan řídící a pan farář ho zásobovali četbou a máma mu svěřila tak leda husy, aby šel s nimi na pastvu k lesu. Josef v jedné ruce prut, v druhé pytlík s jídlem, pod paží knihu a klidně se na půl dne někde ztratil. Pochopitelně se toto v rodině dlouho tradovalo, a tak nešlo se o této skutečnosti nezmínit.

Naše letní byty

Dnes se přátel ptáme: „Kam pojedete na dovolenou?“ Za mého dětství se dotazovalo: „Kam pojedete na letní byt?“ Movití lidé jezdili do lázní, k moři, do hotelů v Krkonoších, Tatrách apod. Okruh přátel mých rodičů a řada mých spolužaček trávili léto na tzv. letním bytě.

Celé léto před nástupem do první třídy jsme byli v Doubravníku. I to si pamatuji, neboť jsem tam onemocněla spálou, a to tehdy byla zlá nemoc. Šest týdnů jsem proležela na infekčním oddělení dětské nemocnice a do první třídy jsem nastoupila až koncem října. Většina mých spolužaček trávila o prázdninách delší dobu u venkovských příbuzných nebo známých a pak jela s rodiči někam na kratší dovolenou. My jsme měli vynikajícího tátu, který byl náruživý čtenář, milovník historie a odvážím se říct i vlastenec. Rozhodl, že děti musí dokonale poznat nejdřív Moravu, pak Čechy, nakonec Slovensko a Podkarpatskou Rus. Netušil ovšem, jaký kurs nabere světová politika a že většinu svých plánů nebude schopen realizovat.

Nicméně po Vánocích otec prostudoval mapu Moravy a s maminkou pak vyhledali místo, odkud bychom mohli všichni poznat například oblast Českomoravské vrchoviny nebo Valaš-

¹ V době narození mých rodičů (1895 a 1901) se děti s malou porodní váhou křtily hned následující den z důvodu, aby v případě předčasného úmrtí byly pokřtěny.

ska. Maminka se pak rozjela vyhledat nějaké příhodné ubytování i s kuchyní, kde by mohla pro nás vařit. Tedy to byl „letní byt“. Na obědy do místních hospod jsme chodili jen v neděli, a to jen v době, kdy tam i náš táta s námi trávil svoji dovolenou. V tu dobu jsme podnikali i výlety autobusem do okolí. Tehdy bylo v módě se na pěší výlety vyzbrojit turistickou holí z višňového dřeva. I my děti jsme měly dětské turistické hole, na které jsme si v cíli cesty mohly koupit plechový turistický štítek s vyraženým obrázkem dané lokality. Ten nám pak otec dvěma hřebíčky připevnil na hůlku jako důkaz toho, kam jsme až všichni dorazili. První štítek zobrazoval hrad Pernštejn a na ty další bych se musela podívat, neboť dvě takové hole máme dosud v garáži na chatě v Kanicích. Poslední byl z Orlických hor z Říček, kde jsme v roce 1934 trávili první prázdniny mimo území Moravy.

Tyto prázdniny si zvlášť dobře pamatuji. Henlainovci začali už pořádně vystrkovat růžky, a tak rodiče pobyt zkrátili. V polovině srpna, když už jsme byli v Čechách, jela máti s námi na týden do Havlíčkova Brodu ke své přítelkyni. Na další týden jsme byli pozváni k tetě Zdeně (nejmladší sestra naší mámy) do Prahy. To byl pro mne snad největší zážitek z celých prázdnin. Manžel tety Zdeny strýc Ferenc se nám s velkou trpělivostí věnoval. Ivo byl tehdy přece jen malý kluk, a tak teta s ním zůstala někde v parku na lavičce a my tři jsme navštívili Hradčany, Zlatou uličku, Národní muzeum a řadu jiných památek. Domnívám se, že i maminka byla tehdy poprvé v Praze.

Pro kompletnost popisu rodiny, ze které pocházím, bych měla ještě přiblížit prostředí, ve kterém jsem vyrůstala. To zajisté působilo na vývoj mého vnímání doby a událostí daleko víc než později získávané oficiální informace.

U nás doma mělo všechno svůj řád a pro nás děti, tedy mne a o 3 roky mladšího bratra Ivoše, bylo samozřejmostí jej dodržovat. K tomu patřil například i nedělní rituál. Vzpomínám, že

neděle byla pro nás dnem svátečním. Prostě neděle se světila a důsledně se dbalo na to, že byla dnem pracovního klidu. Toto se dodržuje dodnes, pokud se nepletu, v Anglii, Rakousku, Německu a možná i v některých dalších státech. Svátečně oblečení jsme se vypravili do kostela. Maminka pak spěchala domů a my děti s otcem jsme zamířili na Českou ulici do restaurace U Stopků na dobrý páreček a tatínek na jedno pivečko. Odpoledne malá vycházka, která končila posezením nejčastěji u některé maminčiny sestry. V době mého dětství chodívali moje dvě bezdětné tety s manžely společně na nedělní výšlapy s námi. Když jsme trochu povyrostli, tak neděle se proměnily v celodenní výlety do okolí Brna.

Koncem dvacátých let vrcholila světová hospodářská krize. Ač naše rodina patřila ke středu střední třídy, vzpomínám si, že nám dětem bylo důrazně vštěpováno do mysli, že naše požadavky se musí vměstnat do rodinného rozpočtu tak, aby maminka mohla každý měsíc odložit něco do svých spořicíh obálek.

Potěšila mne Ruth Bondy, izraelská spisovatelka a překladatelka českého původu. Ve své knize „Potulné kořeny“ se zmiňuje, že v době, kdy vyrůstala v Praze, v dobře situované židovské rodině, žili Židé, stejně jako jim podobné české rodiny, podle přísně dodržovaného rodinného rozpočtu. Zkrátka se šetřilo.

Ta největší obálka ukrývala úspory na letní byt. Ačkoliv se šetřilo, tak pro rodiče bylo naprosto samozřejmé, že v té době pomáhali potřebným dle svých možností. Tak třeba ve druhé až páté třídě obecné školy jedna z mých spolužaček chodila k nám denně na obědy. Tatínek byl v tu dobu již přednostou účtárny ve VPÚSZ² a občas nám připomenul, že jen díky své pilné a svědomité práci byl z místa řadového „oučtaře“ vybrán do této funkce. Brzy k této funkci byla přiřazena ještě vyšší pozice, a to vrchní revizní

² Všeobecném pensijním ústavu soukromých zaměstnanců.

účetní. S tím byly spojeny časté služební cesty do Prahy. Zmiňuji se o tom proto, že cítím potřebu sdělit všem, kteří budou tyto řádky pročitat, že pražský Všeodborový dům, který je často vidět v televizním zpravodajství, si nezbudovalo ani ÚRO,³ ani bývalé ROH,⁴ do kterého v minulém režimu vstoupili prakticky všichni pracující vyjma členů ozbrojených sil. Byla to centrální budova VPÚSZ pro celou tehdejší ČSR. Finanční odměny, dnešní diety, z těchto cest odevzdával mamince, a ta nám za ně kupovala, co bylo potřeba. Vzpomínám, že předaný dáreček vždy okomentovala: „Děti, to vám přivezl tatínek z Prahy, běžte a pěkně poděkujte.“ Často se mi moc do toho poděkování nechtělo, vždyť jsem vlastně obdržela něco, co jsem podle mého názoru potřebovala. Ale musela jsem matčinu výzvu uposlechnout. Tak jsme byli vychováváni.

Dnes jsem četla v novinách, že chtějí-li učitelé všech typů škol přiblížit nedávnou minulost, mají v prvé řadě využívat setkávání s pamětníky. To posílilo moji chuť psát tyto vzpomínky, ať už budou čteny, či nikoliv.

Ale zpět do reálného života v době mého dětství. Sobota byla normální pracovní den. Nějaké odjezdy rodin z města do přírody se prakticky nekonaly. Nebylo kam. Snad jen ty nejbohatší rodiny měly vedle svých městských domů ještě i vilu v pěkném brněnském okolí i se zahradníkem, který tam bydlel. Rovněž auto bylo výsadou této vrstvy obyvatelstva. V naší třídě na obecné škole na Kounicově ulici, ve vnitřní části Brna, jen jedna spolužačka patřila do této vrstvy. Její tatínek byl známý brněnský advokát.

Naše rodina spolu s Vachovými jezdila o nedělích šalinou⁵ na konečnou zastávku a pak jsme chodili pěšky do krásného brněnského okolí. Teta Vachová byla pro nás děti prostě naše milá

³ Ústřední rada odborů.

⁴ Revoluční odborové hnutí.

⁵ Brněnsky tramvaj.

teta Maří a její manžel Josef byl celou rodinou nazýván Ojek. Často jsme chodívali z Obřan údolím Svitavy do Bílovic a odtud vlakem zpět do Brna. Vachovi neměli děti, strýc byl právník ve funkci policejního rady na policejním ředitelství. Jejich dovolené odpovídaly jeho postavení. Vzpomínám, že jsem si schovávala krásné pohlednice, které nám zasílali jednou z Tater, jindy z Jugoslávie nebo Francie.

Občanská společnost byla tehdy u nás rozvrstvena, jak tomu bylo a je konečně od počátku, co začal žít člověk ve společnostech. Toto prvorepublikové rozvrstvení totálně zreorganizovala vláda jedné strany. V krátké době bylo zlikvidováno široké spektrum nejširší společenské vrstvy, takzvané střední třídy, ke které patřila celá naše rodina...

Dobu mého dětství, jak si pamatuji z vyprávění rodičů, provázela vlna světové krize. Její vyvrcholení v roce 1929 a ukončení počátkem třicátých let jsem již docela vnímala. Začalo se rapidně zbrojit nejen v celé ČSR, ale i v celé Evropě.

Lidstvo je nepoučitelné, jak můžeme denně sledovat v televizním zpravodajství.

Dobrá Voda

Dobrou Vodu jsem tak milovala, že ji musím náležitě odkrýt alespoň mým nejbližším, kteří ji většinou ani nepoznali. Tím umožním i čtenáři nahlédnout do života, jakým jsme tehdy žili a jaký byl. Dnes je všechno podstatně jiné. Vnímám to a snažím se chápat. To vše přece patří k běhu a proměnám života.

Dobrá Voda je malá osada mezi Telčí a Mrákotínem, schoulená pod nevysokým kopcem ozdobeným barokní kaplí sv. Jáchyma, patrona horníků. Rozkládá se kolem rybníku Hamr a ubytovací hostinec se honosil vzletným označením Lázně Dobrá Voda. Snad již v 16. století zjistil lékař Jordanus, že zdejší

pitná voda, která vyvěrala z Jáchymka (tak se říkalo tomu kopci), má léčivé účinky. Přirovnával ji dokonce kvalitou k minerálním pramenům v Jáchymově. Začátkem třicátých let minulého století, kdy jsem Dobrou Vodu poznala, měla tato osada asi dvacet chalupnických usedlostí a pět nebo šest větších selských stavení. Uprostřed osady byla nová, pěkná zvonice a téměř na břehu rybníka pod úpatím Jáchymka se rozkládaly budovy starého hostince. Nad hospodou a přilehlými stáji a chlévy bylo asi 16 různě velkých pokojů, které se v létě pronajímaly, většinou pravidelným hostům. Na budovu pohostinství navazovala velká vrata, která vedla do dvora. Velký, kameny vydlážděný dvůr lemovala podlouhlá budova pohostinství s přilehlým chlívem a stájí. Protilehlou část dvora uzavírala dlouhá přízemní budova, která byla honosně nazývána lázněmi. Původně tam bylo asi deset koupelových buněk. V době, kdy se naše rodina poprvé ocitla na Dobré Vodě, byla jich většina neudržovaných, a dokonce se tam našly i prastaré dřevěné kádě, které se patrně zpočátku používaly ke koupelím. Vzpomínám, že jen několik málo zájemců o koupele přijíždělo z Telče. Voda pro koupel se ohřívala ve velkém kotli a pak se ručně přenášela do vany v upravených a provozu schopných kabinkách. To bylo vše, co se mohlo zájemcům nabídnout. Zmíněným dvorem se také mohlo projít do stodoly a odtud teprve vedla zkrácená cestička na travnatou minipláž k rybánu, jak jsme zdejší rybník nazývali. Náhodní zájemci o koupání v hamerském rybníku většinou zůstávali na protějším břehu, který dosahoval až k okraji osady. Respektovali tak nepsaný zvyk, že ten travnatý břeh patří k pohostinství.

Ve známých mrákotínských žulových lomech pracovala většina mužské populace dobrovodských chalupníků. Městečko Mrákotín, pod které Dobrá Voda spadá, je asi 3 km vzdálené. Patrně někdy kolem dvacátých let minulého století přistavěli chalupníci ke svým domkům parádní světnice pro „luftáky“,⁶ a tak se

⁶ Z německého die Luft – vzduch, lufták – ten, kdo se přijel „vyluftovat“, vyvětrat.

zrodilo malé, ale nesmírně půvabné letovisko Dobrá Voda. Půvabné možná jen pro nás, kteří jsme tam prožili řadu prázdnin a letních pobytů, pro nás, kterým laskaví majitelé pohostinství za neuvěřitelně příznivé ceny i v době protektorátu poskytovali dobrou stravu. Dnes rozumím i tomu, když naše máti říkávala, že Dobrou Vodu si můžeme dovolit, že to není, jak se tehdy říkalo, nic nad poměry. Moc jsem sice tomu nerozuměla, protože jsem ani netušila, že existovala i luxusní letoviska, kde byly pokoje vybaveny tekoucí studenou a teplou vodou, na poschodí společné splachovací WC, koupelna se sprchami a jiné vymoženosti. To vše sice na Dobré Vodě nebylo, ale domnívám se, že to nikomu z nás nevadilo. Byly to přece pro nás prázdniny na venkově a to vše k tomu patřilo.

O Dobré Vodě bych mohla vyprávět dlouhé hodiny. Poprvé naše rodina přijela do tohoto letoviska po mých přijímacích zkouškách na gymnázium v červenci 1935.

První prázdniny na Dobré Vodě

Konečně jsem se dopracovala ke konci školního roku 1934–1935. Bylo to pro mne významné období. Ukončila jsem obecnou školu, složila přijímací zkoušky na Dívčí reformní reálné gymnázium a poprvé jsme měli prožít prázdniny trochu jinak, tedy bez nákupů a vaření. Rodiče nám jen sdělili, že budeme bydlet v nějakém hostinci, kde bude ubytováno více rodin, a tak tam zajistí oba dva najdeme i dost kamarádů. Dnes marně vzpomínám, jak rodiče Dobrou Vodu objevili, kdo jim jen mohl o ní něco vyprávět. To není pro moje vzpomínky podstatné. Důležité ale je, koho jsem tam poznala. Domnívám se, že jen málokdo měl možnost setkat se a trochu i poznat tolik později dost významných osob a dění kolem nich. Konečně to přece byli oni, kdo evokovali moje kritické reminiscence, které pak přiměly moji dceru k historickému rozhodnutí – máma dostane k Vánocům počítač a bude psát.

Kresba z mého památníku od Míly Macků

Tehdy začátkem července byli na Dobré Vodě Krčkovi z Prahy s dcerou Helenkou, rodina Slabých z Olomouce se syny Jendou a Lubošem. Paní Slabá byla sestrou paní hostinské Mácové z Dobré Vody. Dále Durychovi, rovněž z Olomouce. Na Dobrou Vodu je nalákala paní Slabá. Obě rodiny vlastnily v Olomouci-Lazcích dvojvilku a dámy byly dobrými přítelkyněmi, a tak se Durychovi stali pravidelnými hosty na Dobré Vodě. Jejich dcera Jiřina se již přátelila s Helenkou, a ačkoli byly o málo starší než já, brzy mne mezi sebe přijaly. Jenda, o rok starší než já, přivedl mezi nás ještě svoji sestřenici, také budoucí primánku, dceru hostinského pana Mácy Aloisii, jednoduše řečenou Mácovic Lojzku. Jméno MUDr. Jaroslava Durycha vám mladým asi již nic neříká, tak neuškodí, když připomenu, že byl primářem v tehdejší štábní nemocnici na Klášterním Hradisku v Olomouci. Tatínek mi hned po příjezdu stačil sdělit, že pan Durych je i známým spisovatelem, a jmenoval několik jeho knih, které jsme měli již doma v knihovně. Dále tam byly asi dvě, tři rodiny s malými kluky, stejně starými

jako náš Ivo. Všichni měli stejné, tehdy asi moderní jméno Ivan, a tak brácha hned rozšířil jejich partu. O několik dnů později přijeli z Brna Petrželkovi, také se synem Ivanem, věkem odpovídajícím všem těm Ivanům. Pan prof. Petrželka vyučoval skladbu na brněnské konzervatoři a byl již tehdy uznávaným hudebním skladatelem. Do letoviska je přilákali Maškovi, původem z Telče. Bydleli ve stejném domě v Brně na Kounicově ulici, tedy neda-leko nás. Tak mne teď napadlo, že je dost možné, že se naše máti znala s paní Maškovou a touto cestou jsme se mohli dostat na Dobrou Vodu. Koncem července se dostavili další Pražáci, kteří se nastěhovali do velkého, zánovního výminku v jedné selské usedlosti. Na Dobrou Vodu přijeli patrně rovnou z Jugoslávie, kde pravidelně trávili část prázdnin. Byla to rodina pražského advokáta Liehma.

Kresba Jáchymka z mého památníku

Můj otec, když poprvé uviděl paní Liehmovou, chtěl si s ní přátelsky popovídat, neboť v ní hned poznal bývalou úřednici z pražského Všeobecného pensijního ústavu, kam měsíčně z Brna dojížděl na porady. Paní doktorová, jak se nechala oslovovat, se tvářila tak, jako by otce viděla poprvé v životě. Byla patrně zaskočena tím, že někdo z dobrovodských hostů ji znal již v době, než si jí všiml a vzal bohatý spolumajitel pražské advokátní kanceláře. Otec ji od té doby ignoroval a jednou prohlásil: „Když se z hnidy stane veš, tak kouše.“ I dnes je to použitelné pořekadlo. Jejich syn Tonda, stejně starý jako já, a jeho setra Věra zakotvili v naší partě těch starších, co jsme směli již samostatně chodit na stráň na jahody, do lesa a blízkého okolí. Večer se chodívalo nahoru k Jáchymku, kde hoši obvykle rozdělali oheň. Někdy se ozvala i kytara. Zpívalo a povídalo se nám vždy moc dobře. Kolem deváté se vracívali rodiče z večerní procházky. Někteří to vzali přes Jáchymka, aby nás včas doprovodili do pohostinství. Večerku jsme museli denně dodržet.

Začátkem srpna se trochu obměnilo osazenstvo. Tondovi a Věře přijela babička vystřídat jejich rodiče. Naše parta získala další tři členy. Pocházeli ze dvou spřízněných rodin, které se vždy v srpnu vracely co nejbližší ke svému rodišti, k Telči. Jedni z nich, Mackovi, přijížděli z Prahy a Rodovi až z Užhorodu. Budu jmenovat i jejich děti, neboť v pozdějších vzpomínkách se k nim budu vracet. Zora a Míla Macků byli věkem mně blízcí a Jenda Rod byl tehdy již tercián.

V druhé polovině srpna přijely na Dobrou Vodu tři manželské dvojice, které hodně upoutaly mou pozornost a zvědavost. Někteří z nich jsou dodnes lákavým objektem pro různá masmédia. Například Petr Zídek je jedním ze současných autorů a redaktorů Lidových novin. Jeho doménou je rubrika Archiv. Moji pozornost upoutal již v roce 2002 kritickou recenzí knihy A. J. Liehma „Minulost v přítomnosti“. V souvislosti se psaním

mých vzpomínek jsem se na něj obrátila s dotazem na jeho názor na Stanislava Budína. Jeho odpověď mě úplně neuspokojila. Bližší informace o Budínovi jsem se dočetla v článku SEKTA v Lido-vých novinách dne 14. 5. 2011.

Dobrá Voda a levicoví intelektuálové

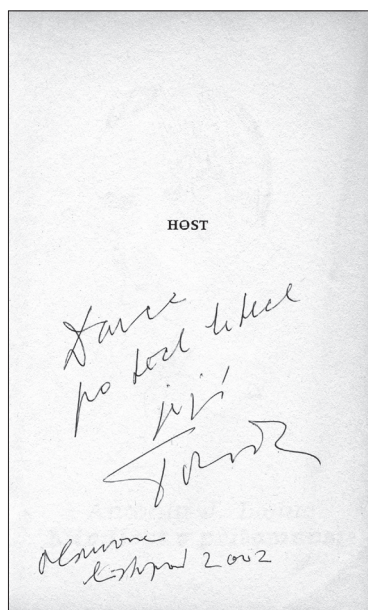
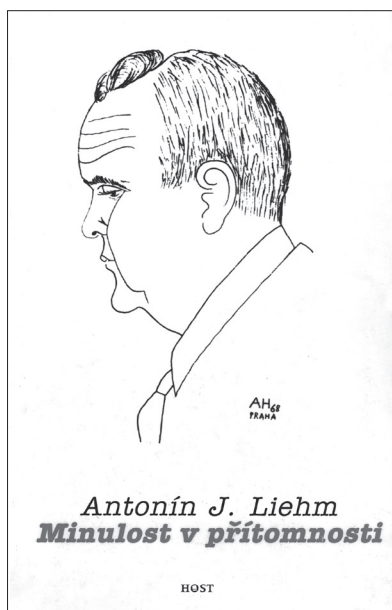
Tato společnost pravidelně trávila několik týdnů koncem léta na Dobré Vodě. Přijížděli, až když rodiny s dětmi vyklizovaly pozice. Ráno u snídani se se všemi pozdravili, ale žádné hovory nebo kontakty s nikým nenavazovali. Za pěkného počasí bylo zvykem, že se dobrovodské prázdninové osazenstvo vypravilo ve skupinkách na výlety, na houby, borůvky nebo se hrál „pinkec“, kuželky, četlo se a naše mámy pletly svetry, ponožky, palčáky, halenky, tedy všechno, co by se jinak muselo kupovat, a při tom také „vařily“, předávaly si recepty. To vše se odehrávalo na prostranství před hospodou, kde byly rozestavěny skládací stoly a staré hospodské skládací dřevěné židle...

Tito noví hosté již ke snídani přicházeli s psacím strojem v ruce. Potom otevřeli ty svoje remingtonky a celé dopoledne psali. Po obědě se sesedli buď někde u rybníka nebo opět před hospodou a živě diskutovali. Po svačině opět ťukali do svých psacích strojů, až se z nich kouřilo. Tento rituál se denně opakoval. Kdo byla tato skupina letních hostů? Nikdo jiný než tehdejší avantgardní kulturní pracovníci, kteří se již v té době patrně rozhodli změnit svět. Zajímali mě, ale pochopitelně jsem tehdy ničemu nerozuměla a musím dodat, že ostatní, tedy ani rodiče, se o nich nijak nevyjadřovali a snad ani nezajímali. Díky internetu a všemu, čeho jsem se v literatuře o nich dočetla, mohu si dovolit je přesněji představit.

Jeden z nich byl redaktor Rudého práva a člen ÚV KSČ Stanislav Budín s manželkou Hanou, redaktorkou téhož listu. Dále E. F. Burian, známý herec, spisovatel, režisér a zakladatel avant-

gardiního divadla D34, s manželkou a Wagsteinovi se synem Iljou. Paní Wagsteinová byla překladatelkou na ÚV KSČ, její manžel nebyl z branže těchto levicových kulturních pracovníků. Byl obchodním zástupcem, a snad proto se snažil i občas s některým z hostů prohodit nějakou tu větu. Byla to tedy uzavřená komunita. Koncem prázdnin za nimi přijelo několik dalších intelektuálů nebo politických pracovníků. Těžko to mohu dnes posoudit. Vzpomínám, že většinou hovořili mezi sebou francouzsky, německy a ještě nějakým, mně tehdy neznámým jazykem (angličtina).

A. J. Liehm: Minulost v přítomnosti

Obálka zmiňované knihy A. J. Liehma včetně jeho věnování

Nedávno jsem si znovu přečetla Tondovu knížku vzpomínek. Vzpomínky žurnalisty, spisovatele a překladatele, také exulanta žijícího v Paříži, a nestačila jsem se divit. Tonánek, tak se mu někdy na Dobré Vodě říkalo, se ve svých vzpomínkách přikrášlil sociálním cítěním, které v něm prý bylo zahrnuto již od obecné školy. V tomto věku jsem ho přece poznala. Byl to docela zábavný kluk, dobrý vypravěč, ale někdy často i sebestředný náfuka.

Při čtení jeho knihy jsem se těžko orientovala v nepřeborném množství jmen osob a osobností, se kterými přišel na své kariérní pouti do styku. Přesto mne přímo uhodilo do očí, stejně jako recenzenta P. Zídka (již výše zmíněná recenze v Lidových novinách z roku 2002), že o svém politickém angažmá v padesátých letech cudně pomlčel a vybral si jen třešničky na dortu, které by snad mohly vyšperkovat jeho reformní a emigrační popularitu.

Hned v květnu 1945 se vydal do Hamburku pro E. F. Buriana. Bylo všeobecně známo, že E. F. Burian se zachránil z potápějícího se parníku i s řadou dalších spoluvězňů, které nacisté chtěli takto zlikvidovat. Po návratu do Prahy zůstal Tonda po boku Buriana. Pomáhal mu jak s obnovením divadla, tak s vydáváním Kulturní politiky, kterou po návratu S. Budína z USA společně nějaký čas vedli.

V publikaci „Minulost v přítomnosti“ popisuje své významné postavení mezi levicovými intelektuály a filmovými kritiky v západní Evropě a USA. Zmiňuje také, že v počátcích své žurnalistiky a redakční práce mu byl nejlepším učitelem, po návratu z emigrace v USA v roce 1946, Stanislav Budín.

V tu dobu žila již v Praze i naše provdaná kamarádka z Dobré Vody. Tonda ji vždy obdivoval a obletoval. Byla to Marli Skarková z Telče. Více se o ní zmíním později.

Telč a další prázdniny na Dobré Vodě

Během následujícího školního roku jsem si dopisovala s dobrovodskými kamarádkami a od jara jsme v našich dopisech si již plánovaly, co a jak si o prázdninách zařídíme, a dokonce s Helenkou jsme si přesně vypracovaly i výlet pro rodiče. Chtěly jsme je vytáhnout na autovýlet do Jindřichova Hradce a dále až k rybníku Svět u Třeboně. Rodiče akceptovali náš plán. Podmínkou ale bylo, že se vše realizuje, až i naši otcové budou mít dovolenou. Vždyť z Dobré Vody to nebylo až tak daleko. Dvě auta pro tento náš, tehdy luxusní, výlet obstaral pan hostinský Máca. Cestou jsme navštívili i Stráž nad Nežárkou a prohlédli si zámecské sídlo světoznámé pěvkyně Emy Destinové, o které jsem do té doby nikdy neslyšela. Tento náš druhý prázdninový pobyt se od předchozího mnoho nelišil. Mamince se podařilo získat na celé prázdniny třílůžkový pokoj pro RichtEROVY z Prahy. Poznali jsme se s nimi v Říčkách v Orlických horách a od té doby si máti s paní Richterovou čile dopisovala. Jejich Libor rozšířil partu těch mladších a my, trochu starší, jsme také posílili. Na Dobrou Vodu zavítaly tři rodiny z Brna a mezi nás přibyli čtyři kluci. Slavoj Hontela s bratrem Liborem, Jirka Pokorný a Jirka Valenta, kteří se hned zařadili k nám. I tito kamarádi se opakovaně později objeví v mém vyprávění a Slavoj zabrousí až do Olomouce a Kanic v době téměř současné. Musím se také zmínit o telčské rodině, která několikrát týdně dojížděla na Dobrou Vodu.

Dovolím si zde vložit malý zážitek z posledních 24 hodin. Uvědomuji si, jak se mi minulost stále vsouvá do přítomnosti a přítomnost do minulosti. Poslední věta, kterou jsem včera uložila do paměti počítače, směřovala na náměstí do Telče, ke Skarkům, kterým patřil jeden z historických měšťanských domů s podloubím. Jedním křídlem těžkých dubových vrat se vcházelo do průjezdu a odtud po schodech nahoru do obytného prostoru. Z průjezdu se vcházelo

také do zadního traktu, kde byla rozlehlá manufakturní výroba vlněných perských koberců. Tam nám také jednou Skarkovi ukázali koberec, který ve značně větším rozměru, ale se stejným vzorem zhotovili pro Pražský hrad. Tak tedy včera večer, po uzavření počítače, jsem se šla podívat na televizní zprávy, a protože byla sobota a pořady ČT bývají obvykle slabé, tak jsem přepnula na slovenský program a nestačila jsem se divit. Na obrazovce se objevilo telčské náměstí v plné kráse, Skarkův dům jsem bez problémů poznala. V ten moment jsem se vrátila ve vzpomínkách alespoň na chvíli nejméně o padesát let zpět. Proč? Slovenská televize uváděla český film Až přijde kocour. Natáčel se tehdy v Telči dlouhé týdny. Unavení herci si museli často jet odpočinout do krásného okolí. Pro Tonda Liehma, který se v tu dobu plně angažoval v kulturně-polickém prostředí, nebylo problémem mnohé herce nasměrovat na Dobrou Vodu, kde náhodou po letech jsme byli i my, Burdovi a dědánek s babičkou. Tak říkali syn Radim a dcera Hana mým rodičům. Pro staré dobrovodské osazenstvo to byl neskutečný zážitek poznat zblízka známé herce a také dobou hodně pozměněné bývalé kamarády.

Toto malé extempore mne ale nevykolejilo ze započatého vyprávění, že Skarkovi velmi často přijížděli odpoledne na Dobrou Vodu a jejich dcera Marli, o rok starší než já, s bratrem Ivanem, stejně starým jako všichni kluci v té partě Ivanů, jezdili za pěkného počasí na kolech denně se koupat do hamerského rybníka a stali se stálými členy našeho prázdninového společenství. Marli studovala na gymnáziu v Brně a bydlela u bezdětné tety a strýce, známého brněnského matematika profesora Maška.⁷ Nutno ještě dodat, že paní Mašková byla sestrou paní Skarkové. Vlastní matka Marli zemřela brzy po jejím narození, takže paní Skarková byla její nevlastní matkou a Ivan nevlastním bratrem.

⁷ Otec prof. Maška byl známý paleontolog, který odkryl pozůstatky neandrtálců v jeskyni Šipka u Štamberka.

První chata na Dobré Vodě

Následující prázdniny nás všechny Skarkovi překvapili. Postavili si na tehdejší dobu přímo nevídanou stavbu přímo nad hospodou, za lesíkem, kudy vedla cestička k Jáchymku. Byla to pěkně vybavená dřevěná chata. Když tam Marli s bratrem byli sami, tak jsme za nepříznivého počasí u nich rádi hledali azyl. Tonda Liehm se začal výrazněji projevovat až o následujících prázdninách. To už jsme byli nastávající kvartáni. Tonda nás všechny neustále musel nějakými poznámkami přesvědčovat o své pražské identitě a výjimečnosti. Nutno ale přiznat, že to byl chytrý, velmi sečtělý kluk, který snad nevynechal v Praze jediný film a často navštěvoval avantgardní divadelní představení Voskovce a Weriacha a Burianovo D34.

Pražáci přivezli toho roku Máčům několik gramofonových desek na jejich prastarý gramofon a za nepříznivého počasí jsme my mladí poslouchali Ježkovy songy, které pro nás mimopražské byly novinkou. Do konce prázdnin jsme popěvky z Osvobozeného divadla dokonale znali a večer od Jáchymka jsme jimi oblažovali všechny, kteří se vydali na večerní procházku. Obzvláště vynikal hlas Míly Macků, pozdějšího ředitele Hudebního divadla v Karlíně.

Uvědomuji si, že o těchto prázdninách se náš zaběhnutý, téměř dětský režim začal přizpůsobovat našemu věku. Kluci se věnovali více svým zájmům a my dívky jsme si rády povídaly, četly, nebo dokonce i pletly. Pod vedením naší máti jsme zvládly dokonce i palčáky, ale tím jsme tuto bohubilou činnost ukončily. Tak uběhly další poklidné prázdniny a my se vrátili do Brna.

Školní rok 1937–1938

Řeknete si, co asi tak mohlo pohnout myslí malé terciánky, že si to pamatuje dodnes. Není toho mnoho, ale pro pochopení doby to snad je i podstatné.

Jednou na podzim jsem se vrátila ze školy domů a v kuchyni seděl mně neznámý muž. Poznala jsem podle jeho oblečení, že je to venkovan. Hovořil podivnou němčinou, dialektem. Naše Gerta plakala a balila si své věci do kufru. Byl to její otec. Henleinovci z okolí Moravské Třebové mu nařídili, že se Gerta musí vrátit. Nemohou přece připustit, aby německá žena vypomáhala v české rodině. Gerta měla v Brně již kamarádky, se kterými se v neděli scházela. U nás se jí asi líbilo, a proto se nerada loučila.

Jen na vysvětlenou, ve 20. letech minulého stolení mnoho venkovských děvčat hledalo práci v městských rodinách. Moji rodiče tato děvčata již od roku 1927 zaměstnávali. Bylo častým jevem v Brně, že v českých rodinách pracovala německá děvčata a v německých česká děvčata. Tím se stalo, že děti v těchto rodinách byly nuceny mluvit oběma jazyky. Vzpomínám, že můj tříletý bratr řekl: „Schau, ten pes má ale velký Zunge.“

Brzy k nám pak nastoupila Cili Pohanková z Tavíkovíc. Také pocházela ze zemědělské rodiny a do Brna prý jela proto, aby se naučila vařit městskou stravu a seznámila se s městským způsobem života.

Již v roce 1940 byly nařízeny studentům letní krátkodobé práce v zemědělství, na které jsem se zase já hlásila k rodičům „naší“ Cili do Tavíkovíc. Rodiče nás seznamovali se situací v pohraničí, kterou tam vyvolávali obdivovatelé Hitlera henlainovci. Pohraničí bylo pro mne tehdy daleko a v tom věku mne to ani nezajímalo. V té době jsem zprávy neposlouchala, a dokonce se i na tátu zlobila, že ani u snídani nám s těmi zprávami nedal pokoj. Snídávali jsme celá rodina společně, protože tatínek odcházel do úřadu ve stejnou dobu jako my do školy.

Nezapomenu na 12. březen 1938, kdy se z rozhlasu ozvalo, že v Rakousku došlo k obsazení celého státního území hitlerovskou armádou, což bylo oficiálně prohlášeno za „Anschluss“, připojení k třetí říši, tedy k hitlerovskému Německu. Davy antifašistů a Židů se snaží překročit naši hranici proto, že věří, že jim pomůžeme. Náš otec na to reagoval větou, která mi dodnes zní v uších. „Děti, mám velké obavy, že válka je nám blíž, než tušíme.“ Jeho obavy jsem brzy začala vnímat, sice jen tak nějak okrajově, ale i já.

Heil Hitler

V domě, kde jsme bydleli, byly i čtyři německé rodiny. Chlapci z těchto rodin začali naráz chodit jen v bílých vlněných podkolenkách a kožených krátkých kalhotách „s mostem padacím“. Tak se tehdy říkalo bavorskému nebo spíš rakouskému folklornímu oblečení. Brněnské Němky začaly chodit převážně v dirndlech,⁸ aby se od nás nějak viditelně odlišovaly.

Jednoho dne ráno mi Ernst Michl, kluk od nás z domu, řekl ráno místo ahoj „heil Hitler“ a nějak napřáhl proti mně pravicí. Byla jsem z toho úplně zmatená. Do školy jsem šla kus cesty s Kristinou, stejně starou Němkou také z našeho domu, a ta mi řekla, že Ernst je organizovaný v nějaké henleinovské skupině a to je jejich říšskoněmecký pozdrav. Také mi tajně sdělila, že rodiče jí říkali, aby se mu raději vyhýbala, ale abych to nikomu neříkala. Otec mi to celé přiměřeným způsobem vysvětlil a víc se o tom nemluvalo.

V mimoškolní činnosti jsem kromě hodin klavíru navštěvovala dvakrát týdně cvičení v Sokole. Nacvičovaly jsme na květnové veřejné cvičení, které bylo přípravou na X. všesokolský slet. Slavnostní průvod Brnem se stal i manifestací proti nastupující agresi nacistů a českých fašistů. Během slavnostního programu

⁸ Dámské rakouské folklorní oblečení.

našeho okrskového vystoupení na cvičišti se udály dvě neobvyklé příhody. Když jsme všichni stáli na cvičišti a za zvuků státní hymny stoupala vlajka zvolna po žerdi vzhůru, přeletělo náhle nad námi velké hejno čápů a v zápětí špatně ukotvená vlajka sjela po žerdi dolů. Nijak zvlášť jsem toto nevnímala, byla jsem soustředěna na naše vystoupení. Rodiče i tety jsem v řadách diváků snadno našla, věděla jsem, na která místa jsem jim opatřila lístky – přece tam, odkud mne mohli dobře pozorovat.

Když jsem se pak vrátila domů, měl táta na stole již rozložené dvě knihy. Byl to jeho oblíbený Jirásek a asi Šmilovský nebo někdo z té obrozenecké skupiny a přečetl nám, že již naši předkové věřili, že hejno čápů za jistých okolností je zvěstí zlých časů, které nás čekají. Doma zavládlo jakési zlověstné ticho. Dnes mohu jen dodat – ticho před bouří...

Crikvenica

Trochu vzruchu vnesl k nám strýc Slávek, mamčin bratr, když přišel přesvědčit rodiče, aby bratra a mne poslali na ozdravný pobyt do Crikvenice s Útulnou (dnešní dětský domov) Marie Stejskalové. Jeho děti, moje sestřenice a bratranec, byly již přihlášeny na červnový turnus. Červenec nebyl ještě plně obsazen, tak rodiče rozhodli nás přihlásit také. Vzpomínám, že otec dodal: „Nikdo neví, co nás čeká, tak ať mají děti na co vzpomínat.“ Z nadace M. Stejskalové byly na pobřeží Jaderského moře v Crikvenici vybudovány tři nebo čtyři velké objekty, které celoročně poskytovaly možnost ubytování včetně celého zaopatření dětem od šesti do osmnácti let. Jedna z těch budov byla vyhrazena pouze sirotkům – chovancům zmíněné útulny. Strýc i rodiče vnímali, že je třeba útulnu tímto způsobem podporovat a spojit tak příjemné s užitečným.

V Crikvenici mne zařadili do pavilonu starších děvčat, která již nebyla pod stálou kontrolou vychovatelek. Kapesné od rodičů jsme si mohly ponechat u sebe. Byla jsem na pokoji se dvěma budoucími maturantkami. Jedna byla z Těšína a druhá ze Znojma. Ta z Těšína mluvila perfektně česky, ale navštěvovala německé gymnázium a první, co si vybalila z kufru, byla fotografie Hitlera, kterou si postavila na noční stolek. Trochu nás to zarazilo, ale přešlo se to tehdy bez poznámek. Vzpomínám, že tato temperamentní dívka velmi intenzivně proháněla jen české mládence. Tedy v Jugoslávii se necítila být Němkou a přívrženkyní Henleina.

Crikvenica 1939

Prázdniny roku 1938

Po návratu z Jugoslávie pokračovaly naše prázdniny opět na Dobré Vodě. Jen matně si vzpomínám, že dospěli se denně seskupovali kolem jediného radiopřijímače ve velké jídelně a pak dlouho ve skupinkách probírali vyslechnuté zprávy. Všichni po snídani čekali na listonoše, dnes poštovního doručovatele, který z Mrákotína přinášel nejen denní tisk, ale i místní zpravodajství v ústním podání.

My, tedy to mladé dobrovodské seskupení, jsme se dovedli opravdu radovat z toho, že se opět vidíme, že společně podnikáme dlouhé výlety, že pořádáme turnaje v hraní kuželek, dnes bowlingu, závody v rychloplavání přes rybník a dálkovém plavání. Snad právě proto jsme toto vše podnikali, že přece jen v našem podvědomí něco doutnalo a my chtěli rychle zapomenout na to, co naše rodiče tak trápilo. I Ilja Wagstein nám sdělil, že rodiče jej rádi posílají mezi nás, aby si mohli nerušeně s Budínovými a občasnými jejich návštěvami dělat plány v nastalé nové situaci. On se o tom prý dozví, až nadejde vhodná chvíle. Vzpomínám, že ti starší z nás usoudili, že to jistě souvisí s těmi událostmi nejen v Německu, tehdy již v tzv. Říši, ale i s událostmi u nás.

Koncem srpna jsme se i my mladí seskupovali, abychom vyslechli nejnovější zprávy. Ty byly den ode dne horší, a tak jsme se všichni během jednoho dvou dnů rychle vraceli z Dobré Vody do svých domovů.

Brno bylo v tu dobu již plné uprchlíků z pohraničí. Nebyli to jen Češi, ale také mnoho německých antifasistů a Židů německé i české národnosti. První vlna židovských uprchlíků z Rakouska se v Brně objevila hned po „Anschlusu“ Rakouska (připojení Rakouska k nacistickému Německu v roce 1938).

Česká židovská rodina, která bydlela v „našem“ domě, také uvažovala o vystěhování. Nijak se s tím netajili. Jejich syn a zeť

odletěli jako první z rodiny zajistit nějakou existenci celé rodině v USA. Jen oni dva tak unikli všemu utrpení, které ostatní členy rodiny potkalo.

Krutý školní rok 1938–1939 ve třech vzpomínkách

Vzpomínka první

Z Dobré Vody jsme se vrátili do Brna, které i v naší ulici bylo poznamenáno mimořádnou dobou. V několika známých rodinách byli ubytováni jejich příbuzní nebo přátelé, kteří narychlo prchali z pohraničních oblastí. Otec nám situaci tehdy nějak objasňoval a Kristina, německá kamarádka z našeho domu, mi prozradila, že i u nich je ubytována židovská rodina z Opavy, ale že se chtějí pokusit odjet někam pryč z ČSR.

Maminka jela navštívit rodiče do Podivína. Vrátila se také s mnoha znepokojujícími zprávami. Podivín měl poměrně velkou židovskou obec, která byla přeplněna židovskými uprchlíky. Všichni ale čekali na vyřízení pasů, aby mohli vycestovat. Dědečkův dům sousedil se spřátelenou židovskou rodinou, která již v létě odjela k příbuzným do USA. Podobných informací měla ještě mnoho, ale ty probírala hlavně s tetou Božou. Týkalo se to jejich bývalých společných spolužáků a kamarádů.

Začátek školního roku byl těmito událostmi hodně poznamenán. Ve třídě se objevily dvě nové spolužačky. Obě se do Brna přestěhovaly z Bratislavy. Jejich tátové tam byli ve vedení dceřiných firem, jejichž hlavní sídlo bylo v Brně. Slovensko pod vedením Tisy a Hlinky se začalo proti Čechům již ostře vymezovat, a tak mateřské firmy české zástupce raději stáhly zpět do Brna. Koncem září došlo k mnichovskému diktátu a Sudety měly být během několika dnů očištěny od nežádoucího českého obyva-

telstva. Tím se mysleli státní zaměstnanci a jejich rodiny. To byl tedy počátek druhé ČSR.

Prezident Beneš abdikoval začátkem října. Ve druhé polovině října, přesně 22. 10., jsem s maminkou navštívila nějakou operu v tehdejší Zemském divadle. Dnes je to Mahenova činohra. Během prvního dějství náhle zmlkl orchestr a na jeviště vstoupil ředitel divadla a vážným hlasem nám sdělil, že prezident Beneš opustil území ČSR. Orchestr zahrál hymnu a my všichni téměř nehlučně jsme opouštěli hlediště. Druhého dne byla první hodina matematika. Opravdu si nevymýšlím, to se prostě nedá zapomenout. Naše matikářka byla velká sokolka, a proto jsme snad i tu matiku měly docela rády. Vstoupila do třídy, zvolna šla ke katedře, která stála na stupínku, ale nepokynula nám, abychom se posadily, ale vybídla nás, abychom dvě minuty tiše postály za republiku, za prezidenta, a která z nás se umí modlit, ať přidá v duchu i tu modlitbu...

Vzpomínka druhá

O vánočních prázdninách pozvali rodiče asi na čtyři dny k nám Lojzičku z Dobré Vody. Dokonce jsme si samy dvě udělaly jednodenní výlet do Prahy, kde jsme se setkaly s Helenkou, Zorkou a Věrou Liehmovou, která nás vlastně do Prahy nalákala, ale k nim nepozvala. Od Žižkova památníku na Vítkově nám jenom ukázala, kde bydlí, a tedy který nebo které domy jsou v jejich vlastnictví. Tonda se s námi nesetkal, patrně již tehdy by to bylo pod jeho úroveň. Vánoční prázdniny tak rychle uběhly a byl tu rok 1939.

Uzavíralo se pololetní vysvědčení a mimo bruslení na Stadionu jsem žádné jiné rozptýlení neměla. Zima byla velmi podobná té letošní v roce 2010. Sněhu bylo hodně, ale lyže jsem neměla, prý by to bylo nad poměry, a sáňkovat jsme se s kamarádkami již styděly. Kluziště, tehdy jen hřiště polévané vodou,

tedy s přirozeným ledem, od konce února již také nefungovalo, a tak jsme se my holky nedočkavě těšily na jaro. To však nechávalo na sebe čekat, a tak tu náhle byl ten hrůzostrašný 15. březen 1939. Nikdy mi z mysli nevymizelo to podmračené ráno s padajícími velkými vločkami sněhu, kdy u snídaně jsme z rozhlasu vyslechli tu krutou zprávu, že vojska německého wehrmachtu překročila státní hranici a obsazují území celé republiky. Tedy od dnešního dne protektorátu Čechy a Morava, neboť včera, tedy 14. března, v Berlíně bylo potvrzeno odtržení Slovenska a byl zřízen Slovenský štát pod vedením prezidenta Tisa. Zbytek okleštěného, ale významného středoevropského státu si vzala třetí říše pod „ochranu“, tedy pod protektorát.

Tato krutá zpráva se neustále střídala se znělkou pražského vysílače a byla ještě provázena důtklivým pokynem „zachovejte klid, prosím“...

Cestou do školy jsem již viděla z mnoha oken vlát prapory s velkými „hakenkrajci“.⁹ Ve škole se prakticky neučilo, profesori s námi probírali situaci a po velké přestávce přišlo hlášení školního rozhlasu, že s okamžitou platností se zakazuje otvírat okna ve všech třídách, které mají okna situovaná do ulice. Do všech tříd pak nastoupili třídní profesori a sdělili nám, že někdo vyhodil ohryzek z okna až na protější dům, a tím zneuctil dlouhou říšskou vlajku. Majiteli bytu stačilo prý dnes jen naše napomenutí ředitelem školy. Od nynějška budou však i v Brně platit nové zákony a napříště bude podobný incident náležitě potrestán.

Vzpomínka třetí

Tehdy si nikdo z nás nedovedl představit, jak velice brzy se bude vše a také mnozí měnit. Pro naši 4.A první změna nastala již příštího dne. Hned ráno jsme viděly, že máme ve třídě o dvě lavice více. První hodinu přivedl pan ředitel do naší třídy šest nových

⁹ Hákovými kříži.

spolužaček. Byly to židovské dívky, které navštěvovaly německé dívčí gymnázium stejného typu, jako bylo naše. Již předchozího dne je nepustili do jejich školní budovy. Školník jim nařídil, ať zůstanou shromážděné před školní budovou a vyčkají příchodu ředitele. Ten jim pak sdělil krutý ortel, že v této školní budově od dnešního dne mohou studovat jen dívky árijského původu. Náš ředitel tehdy ještě bez problému mohl takto postižené studentky rozmístit do jednotlivých tříd našeho ústavu. Všechny mluvily velmi dobře česky a v psaní a četbě byly také celkem dobré. Do konce května nás však postupně všechny opustily. Podařilo se jim s rodiči vycestovat, ale zda se jim jejich záměry nezhatily, jsme se nikdy nedozvěděly.

Poslední nás opouštěla Edita Linkeová. Rozloučila se s celou třídou, všem profesorkám dala kytici a profesorům nějakou knihu. Mně špitla, abych hned po obědě ještě s dalšími třemi spolužačkami přišla k nim do Úřední čtvrti¹⁰ na Lipovou ulici. Věděla jsem, který z těch krásných vilových domů patří jejich rodině. Nikdy před tím žádná z nás do takového domu ani nevšloupala a teď jsme sem byly pozvány na rozlučkovou zmrzlinu. Edita nám každé na památku dala jeden ze svých zlatých prstýnků a zmrzlina bohatě kropená slzami se nám rychle rozpouštěla v miskách a hořkla v ústech. Rodiče Edity za pomoci šoféra naložili několik menších zavazadel do auta v garáži, tam se rozloučili s námi a s rodinou domovníka a celá rodina chvatně odjela. Kam jeli, nikdo nevěděl. Česká rodina domovníka zůstala snad ještě několik týdnů v domě a pomalu se začala stěhovat k rodičům někam na venkov. Veškerý majetek Linkeův byl nacisty rozkráden, tehdy se tomu říkalo, že byl arizován. Od té doby uplynulo mnoho let, ale různé formy rozkrádání nás provázejí stále.

¹⁰ Dřívější Masarykovy čtvrti, posléze Jiráskovy čtvrti a dnes opět Masarykovy.

Co se lidem sebralo, mělo by se jim vrátit

Toto říkával můj otec a tak jsem i já s manželem vždy označovala akt neoprávněného zabavení osobního vlastnictví. Během mého života se různě označovalo toto zneužití moci. Dnes by se patrně řeklo, že byl vytunelován, v poslední době se vyskytlo nové pojmenování – odkloněn. Dříve zabaven, zestátněn, rozkulačen, připadl pracujícímu lidu a podobně.

Měnovou reformou v totalitním Československu přišel i obyčejný malý člověk o veškeré své úspory. My, tehdy mladí manželé, jsme měli jen malou hotovost, asi pět tisíc, ale i o ty jsme přišli.

I na vesnicích v padesátých letech se v každé větší vesnici hledal nějaký větší grunt (statek). Majitel byl označen za kulaka, majetek zabaven a celá rodina musela opustit obec. Razilo se heslo, že půda patří jen těm, kdo na ní pracují. Je to prkotina ve srovnání s tím, jak byli postiženi zemědělci, ale dotklo se to i naší rodiny. V Podivíně bylo v rodinném vlastnictví několik hektarů půdy. Byly to louky v záplavovém pásmu mezi Podivínem a Lednicí. Byly dědečkovi prostě sebrány a přiděleny tamnímu zemědělskému podniku k obhospodařování. Počátkem devadesátých let složitými dědickými procesy jsem i já svůj podíl papírově dostala zpět. Dokonce i nepatrný nájem se začal nám, čtyřem spoludědicům, vyplácet. Složitou cestou jsem si opatřila katastrální výpisy a zjistila, že některé pozemky leží téměř na rakouské hranici a bonita půdy je vysoká. Výše nájmu neodpovídala realitě. Zemědělský podnik, který v tu dobu na většině pozemků hospodařil, nám nabídl odkoupení nemovitostí, ale za daleko nižší cenu, než bychom ve volném prodeji mohli požadovat. Nechtěla jsem již děle jménem všech spoluvlastníků se o tuto záležitost starat, a tak jsem podepsala souhlas s tímto takzvaným prodejem. Podobná situace byla i v Rozstání, kde Burdovu hospodu zabrala Jednota, podobně jako Mácovo pohostinství na Dobré Vodě. Burdovi i Mácovi mohli ve svých vyvlastněných živnostech dál pracovat. Polnosti z obou rodin přešly do JZD. Inu, zlodějna zůstane vždy jen zlodějnou.

Burdova hospoda v Rozstání

Dobrá Voda roku 1939

Všechny tyto události, které provázely blížící se konec školního roku, mne tak nějak pohltily, že jsem ani nevnímala, jaká proměna ve studiu nás bude po prázdninách očekávat. To vše nám přiblížil třídní profesor před rozdáváním vysvědčení. Rozloučil se s děvčaty, která odcházela na odborné střední školy nebo na „knedlíkárny“, ¹¹ a popřál jim šťastné vykročení. Nám, které budeme pokračovat ve studiu na gymnáziu, připomenul, že tak začneme již i s přípravou ke studiu na vysoké škole.

¹¹ Lidové označení školy pro ženská povolání.

Malé extempore, spíše zamyšlení

Stále se ve vzpomínkách vracím k prázdninám. Ty byly v řádu mého mládí konstantní. Dlouho se vázaly k Dobré Vodě. Byla to jakási jistota v těch složitých a nepříznivých podmínkách, ve kterých žil celý náš národ a vlastně celá Evropa. Jsou to maličkosti, jsou to vzpomínky jedince, ale kdyby vzpomínal větší počet pamětníků, dostalo by se následným generacím mnoho kamínků do mozaiky paměti národa. Ta je však dnes odkázána většinou jen na výsledky pátrání historiků v přístupných nebo i méně přístupných archivech.

Zajímá to však dnes ještě vůbec někoho? Hovořila jsem na toto téma s několika seniorkami z velmi odlišných profesních skupin a vidím, že minulost jako taková je většinou vůbec nezajímá a o jejich objektivním pohledu na některé události se nedá vůbec hovořit. Zdá se, že každý má jen svou pravdu, a proč by měl o něčem jiném vůbec mluvit, nebo dokonce přemýšlet. Stejným způsobem posuzují i přítomnost. Ani ve snu je nenapadne, že i ta dnešní doba v celém komplexu je poplatná době minulé.

Většina příslušníků generace mých dětí a vnuků má docela jiné starosti. Světová hospodářská krize, přestavba struktury naší výroby, zodpovědný přístup k práci a další problémy jsou denním chlebem těch zodpovědných. Ale zdá se mi, že je stále dost těch, kteří se prostě jen vezou. Dnes již nepřicházím do kontaktu s tolika lidmi a ještě abych s nimi probírala podobná témata, ale s potěšením vnímám řadu postojů vzdělaných mladých lidí, kteří nejsou zatíženi minulostí. Pro ně je naprostou samozřejmostí, že člověk nesmí žít jen přítomností, ale pracovat i na zajištění budoucnosti.

Tímto zamyšlením jsem si chtěla jen odpovědět na otázku, proč celkem dost často kolem sebe slyším „...ale to přece dnes již nikoho nezajímá“. Dnes třeba ne, ale v budoucnosti na základě pochopení minulosti mnozí poznají, že lépe porozumí reálné přítomnosti.

Pane redaktore,

Úvodem si dovoluji Vám poděkovat za čas, který vynaložíte následujícímu dotazu pravidelné čtenářky Lidových novin, bývalé středoškolské profesorce narozené 31.12.1923.

Lidové noviny, orientace/ esej Rozhovor ze dne 9. 1. 2010 mne velmi zaujaly. Tematiku předběhl a rozprostřel v mé paměti i triptych na ČT2 Charta 77. Jsem pamětnice, která s otevřeným hledím prožila nejen 20 let od roku 1989, ale i 20let od 1968 a velmi dobře si pamatují celých 20 let od konce války.

Dle mého názoru paměť národa by pomohlo, kdyby mladí historici se třeba pokusili čerpat informace nejen v archívu, ale i z vědomostí pamětníků. Paní režisérky Sommerové jsem si již dotaz dovolila zaslat.

Můj dotaz adresuji také Vám, pane redaktore, i s prosbou, aby historici konečně zřetelně nám sdělili, jak ti, které dnes honosně označují za reformní komunisty, horlivě upevňovali v poválečné republice pozici KSČ, jak si žili v blahobytu v padesátých letech a jak náhle prozřeli kolem Pražského jara. Tehdy začali reformovat mnozí hlavně sebe, disent jim pak poskytl alibi a obalil je rouškou zapomnění. Konkrétně na příklad šéfredaktora Rudého práva Stanislava Budína, kterého jsem znala již od roku 1935 i s jeho proměnami. Neméně zajímavé jsou i proměny jeho dcery Rity. Celkem dobře jsem je poznala.

Překvapilo mne proto, když pod helem Vladimír Mlynář na www stránkách Wikipedie o bohaté politické minulosti rodičů se hovoří velmi stručně a to až z období Pražského jara.

Chci věřit, pane redaktore, že můj možná nepříjemný dotaz nebude hned putovat do koše, ale že se nad mým dotazem někdo i zamyslí.

Děkuji, přeji pěkné dny a těším se na Vaši odpověď.

Od: "Nemecek Tomas" <Tomas.Nemecek@lidovky.cz>
Komu: <daruse.burdova@centrum.cz>, <daruse.burdova@centrum.cz>
Předmět: RE: Dopis pro Tomáše Němečka
Datum: 19.01.2010 13:57
Velikost: 5.7 kB

Vážená paní doktorko,

Váš dopis ke mně připutoval se zpožděním, ale přeče.

Myslím, že mladí - i staří - historici to dnes běžně dělají, ať už ti z Ústavu pro soudobé dějiny nebo z Ústavu pro studium totalitních režimů. Doktor Vaněk, vedoucí Centra orální historie, je na to dokonce specialista, publikoval několik velmi hutných knih, založených na výpovědích pamětníků, třeba rozhovory s disidenty i s komunistickými funkcionáři "Vítězové? Poražení?" <http://www.kosmas.cz/knihy/127134/vitezove-porazeni-iii-dil/>, návazně "Mocní? a Bezmocní?" <http://www.kosmas.cz/knihy/130274/mocni-a-bezmocni>, naposledy "Obyčejní lidé...?" <http://www.academia.cz/obvcejni-lide.html>.

Asi nejlepší kniha o tématu, o němž mluvíte, tedy konfrontace s někdejšími horlivými komunisty, později osmašedesátníky a reformisty a ještě ozději disidenty, je podle mého názoru "Fenomén Kohout" od Pavla Kosatika <http://www.kosmas.cz/knihy/101766/fenomen-kohout/>

Ještě jednou díky za Váš e-mail. Přál bych si, aby měl ve věku 86 let, pokud se jich vůbec dožiju, aspoň z poloviny takovou duševní svěžest, zájem o veřejné věci, formulační schopnosti a obratnost v používání internetu jako Vy.

V úctě - a není to jen zdvořilostní fráze -
Tomáš Němeček

Kopie mého dopisu do Lidových novin
a odpověď redaktora Tomáše Němečka

Pavel Kohout a Pavel Kosatík

Žila jsme převážně v době, kdy se jen plnily příkazy, kdy bylo vše sešněrováno ideologiemi, vlastní názor se nemohl svobodně prezentovat a těm nejmladším bych si ani nedovolila to nějak vysvětlovat. Byla bych ale šťastná, kdyby přece jen někoho moje vzpomínky oslovily. Je pochopitelné, že je třeba se dívat vpřed, pracovat pro svoji přítomnost a budoucnost. To vše se ale opírá a bude opírat o minulost, a o tu mi jde. Byla velmi složitá a život v ní byl pro většinu také složitý. My, kteří jsme tím prošli, my, kteří jsme byli jen malým kolečkem v tom složitém soukolí, které díky naší poctivé a svědomité práci mohlo tak dlouho fungovat, jsme z té paměti národa nějak vypadli.

S pocitem provinění si uvědomuji, že i to soukolí myšlení v mé hlavě se nějak přešaltovalo z minulosti do přítomnosti. Zdůvodnila bych to mojí velmi pozornou četbou knihy Pavla Kosatíka „Fenoménn Kohout“. Je to podrobná analýza života a díla Pavla Kohouta, který do dnešních dnů pociťuje provinění za svůj politický fanatismus od roku 1945 do poloviny šedesátých let. Kosatík vychází ze soukromého archivu P. Kohouta, z jeho deníků a poznámek o schůzkách s jemu blízkými kulturními pracovníky. Byla to pro mne nejen zajímavá, ale i poučná četba. Vывodila jsem si z ní závěr, který podtrhl moji doposud nevyslovenou domněnku, že drtivá většina reformních komunistů se rekrutovala z řad horlivých komunistických světloňošů padesátých let.

Prázdniny roku 1939

Tímto malým extempore jsem se trochu uvolnila a pokusím se vrátit do období posledních „ještě prázdnin“ na dosud nezměněné staré Dobré Vodě v tom těžkém roce 1939.

Sjeli se tam všichni jako v minulých letech, ale bylo to všechno hodně jiné. Tehdy jsme všechny ty změny my děti, jak nás rodiče rádi stále nazývali, vnímaly jen nějak okrajově. Protektorát byl teprve v počáteční fázi. Jaké hrůzy nás čekají, nikdo netušil, a na Dobré Vodě se tak dalo rychle zapomenout na Brno a na vše, co nás tam v posledních měsících potkalo. Vždyť nám bylo těch krásných šestnáct až devatenáct let. Dokonce večer jsme se pokoušeli někdy i tančit. Mácovic Lojzi přivlekla odněkud starý gramofon s velkým trubkovitým reproduktorem, několik starých gramofonových desek se také sehnalo a ti starší učili nás, které po prázdninách čekaly taneční, tančit. Když se nám tyto taneční dýchánky začaly docela zamlouvat, přišel mezi nás nový kamarád Zdeněk Kampf. Jejich rodina jezdila v srpnu vždy na čtrnáct dnů na Dobrou Vodu. Ubytování byli vždy ve stejné chalupě, kde si sami vařili, a tak jsme jejich dva kluky a dvě holky ani moc neznali. Jen Zdeněk za námi docházel a dovedl se dlouhé hodiny s Tondou a Marli bavit o divadle. Toho roku maturoval, byl přijat na brněnskou konzervatoř a vystudoval činoherní obor. Po válce začal v divadle E. F. Buriana, se kterým se seznámil právě na Dobré Vodě.

Koncem srpna jsme už neměli odvahu pustit si gramofon a na tančení nebylo ani pomyšlení. Politická situace se prudce zhoršovala, a když se po večeri všichni sesedli v tom malém hospodském sále, zaslechla jsem, že Budínovi udělali dobře, že odjeli až do Ameriky. Také se hovořilo o tom, že pro rodinu Budínů by se spíš hodilo uprchnout do Ruska, tam by se prý se svou politikou lépe hodili. Podobných úvah se vedlo hodně, ale v tu dobu to nás mladé opravdu nezajímalo. Tehdy jsem tomu ještě nerozuměla, ale chápala jsem, že budoucnost je hodně nejistá, a proto ta nervozita dospělých. Nikdo však předčasně z Dobré Vody neodjížděl, ba naopak si leckdo i nějaký ten den k prázdninám přidal. Školní rok tehdy začínal až 4. září, a tak se stalo,

že jsme všichni společně ještě na Dobré Vodě dne 1. září 1939 vyslechli zprávu o válečném napadení Polska nacistickým wehrmachtem. Tím vstoupil náš život na šest dlouhých let do období druhé světové války...

První válečný školní rok 1939–1940

Školní rok začal jako obvykle. Byly jsme vyzvány, abychom normálně studovaly a pomalu se začaly již tak trochu zaměřovat na budoucí vysokoškolské studium. Také nám musel jak ředitel, tak třídní profesor zdůraznit, že se nás válka s Polskem netýká, že můžeme normálně studovat, navštěvovat kulturní podniky, dokonce i kurzy tanečních jsou pro nás připraveny, ale bezpodmínečně je třeba dodržovat všechna protektorátní nařízení.

Tak začala velká hra na „normální život“. Velmi brzy jsem pochopila, že něco se může říkat jen doma. I mezi známými si nebyl nikdo jistý a náš tatínek měl již několik dnů po návratu z prázdnin důkazy o počínající kolaboraci některých lidí. Rodiče byli velmi ustaraní, ale já jsem se s celou naší třídou těšila do prvních tanečních, které byly stanoveny na 28. září, tedy na den patrona ČSR.

O měsíc později již nikdo nemusel nikoho přesvědčovat o „normálním“ životě v protektorátu Böhmen und Mähren. Demonstrativní pochod studentů v den bývalého státního svátku 28. října, postřelení Jana Opletala a sankce z toho vyplývající nám jen poodhrnuly cíp z nejisté budoucnosti. Pohřeb Jana Opletala dne 15. listopadu vyvolal další demonstraci vysokoškolských studentů v Praze a o krutém potrestání členů výboru Spolku vysokoškolských studentů jsem se dozvěděla téhož dne za zcela zvláštních podmínek.

Na tento den byla stanovena naše první prodloužená. V Olomouci by se řeklo první kolona. Bylo předepsané oblečení. Dívky dlouhé bílé plesové šaty, protože všechny jsme byly zařazeny do

zahajovací polonézy. Odehrávalo se to ve velkém sále brněnského Stadionu. Byla to celkem velká společenská událost. Mimo nás, kurzistů, byli pozváni i kurzisté z minulého ročníku a také každý si měl pozvat ještě nějakého kamaráda nebo kamarádku. Ani nemohu přesněji určit, proč jsem si tam pozvala tak trochu kamaráda z Dobré Vody Zdeňka Kamfa, později známého českého herce. Patrně proto, že byl na bytě u známých na Kounicově ulici, tedy to měl na „Stadec“ (rozuměj Stadion) jen pár kroků. První a vlastně poslední kousek jsem s ním tančila kolem jednadvacáté hodiny. Náhle přestala hrát hudba, na podium, kde seděli členové profesorských sborů obou gymnázií, pod jejichž patronací taneční probíhaly, vystoupil předseda tanečního výboru a sdělil nám, že právě obdrželi zprávu z Prahy, že bylo zastřeleno 9 funkcionářů studentských spolků. Všichni sedící povstali a za hrobového ticha začal předčítat jména prvních obětí. Jako posledního uvedl JUDr. Skorkovského. V tu chvíli se zhroutila k zemi naše francouzštinářka J. Skácelová. Byl to její snoubenec. Tak krutě a rázně byl ukončen náš vstup do nejkrásnějšího období života, ovšem v normální době. Zde bych ráda doplnila, že tak jsem měla tuto událost uloženou dlouhá léta ve své paměti. Při psaní vzpomínek se neustále vracím v myšlenkách k této osudné prodloužené. V závěru psaní mých vzpomínek jsem dospěla k názoru, že jsem mohla v té hrůze z podané zprávy zaměnit budoucí čas za minulý, takže sdělená zpráva mohla být, že budou zastřeleni. Bližší vysvětlení podávám v závěru mého vzpomínání.

Nevzpomínám se přesně, jak probíhal následující den ve škole. Stále napomínání ke klidu a varování před nepředloženým počínáním a srocováním. Další den byl nejtragičtějším dnem pro všechny tehdejší vysokoškoláky. Byl to 17. listopad 1939. Asi ve druhé vyučovací hodině nám bylo sděleno, že všechny české vysoké školy byly uzavřeny a rozpuštěny. Pro dnešek i naše vyučování je ukončeno a jednotlivé třídy budou v určitých in-

tervlech opouštět školní budovu. Byly jsme vyzvány, abychom neprodleně šly nejkratší cestou domů a vyhýbaly se jakýmkoli nahodilým shromážděním.

Jak tyto pokyny byly akceptovány, si již nepamatuji. Za sebe a další tři nejbližší spolužačky musím prozradit, že ze školy jsme si to namířily k Červenému kostelu, odtud k Besednímu domu, ale tam byla již velká skrumáž studentů z protilehlé německé techniky a také uniformovaných „ordnerů“ (organizátorů provokačních akcí) z přilehlé německé Turnhaly (tělocvičny). Volím tyto názvy záměrně. Tak jsme je v Brně běžně všichni užívali a patří do tehdejší brněnské atmosféry. Proklouzly jsme Solniční ulicí na Českou, ale ta se stále více zaplňovala přicházejícími průvody vysokoškoláků. Průvody směřovaly na Náměstí svobody. Tam jsme se však již nedostaly. Policie nás vytlačovala směrem na tehdejší Lažanské náměstí. Ani netuším, jak se dnes jmenuje. Je to náměstí, kterému vévodí kostel sv. Tomáše. Tam jsme se nesměle rozhlédly směrem k Náměstí svobody, kde bylo vidět jen policii a také příslušníky wehrmachtu. Chtěly jsme se pasáží dostat k divadlu a na šalinu. Nepovedlo se nám to, protože Běhounská byla plná německé mládeže, asi z té německé techniky a také uniformovaných kluků a holek z Hitlerjugend.

Teprve teď nám došlo, jak jsme nezodpovědné, a rychle jsme se otočily a mířily na opačnou stranu, tedy k domovu. Vzpomínám si, že cestou se k nám někde přidala stejně stará Kristina Wienczek z našeho domu. Prosila nás česky, abychom ji vzaly mezi sebe, že má strach, aby ji někdo nepoznal a nežaloval, že z Běhounské utekla. Od rodičů věděla, co vše se stalo, a také nám řekla, že jejich rodina je tím vším velmi otřesena, ale nesmí to dát najevo. Stali by se z nich hned nepřátelé Reichu a ti jsou nemilosrdně trestáni. V klidu jsme se u přírodovědecké fakulty rozešly a netušily jsme, jaké hrůzné razie se již od půlnoci odehrávají na všech vysokoškolských kolejích a od rána i na vědeckých praco-

vištích vysokých škol. Od toho dne nás noviny a výstražné plakáty téměř denně informovaly o prorůstání chapadel této zrudlé nacistické chobotnice do všech vrstev našeho národa.

Možná by bylo vhodné vysvětlit, proč jeden proud směřoval na Českou a druhý na Běhounskou ulici. Ta první byla snad ještě z doby c. k. monarchie českou promenádní ulicí a ta druhá německou.

I život -náctiletých se začal měnit

Stálý strach visel od tohoto dne jako Damoklův meč nad většinou národa. Co nám mladým v tu dobu ještě zbylo? Dosud fungoval Sokol. Tak dvakrát týdně příjemná hodina v tělocvičně, občas návštěva biografu a divadla, kde se upřednostňovaly německé filmy, a tím to, alespoň pro mne, končilo.

Nemohla jsem se již dočkat prázdnin a doufala, že se alespoň na čas rozjasní můj tehdejší studentský život.

Válečné prázdniny 1940

Dobrovodská idyla skončila a nastaly povinné letní brigády v zemědělství. Drobní zemědělci, kteří nebyli vybaveni žádnou technikou a museli plnit nemalé zemědělské dodávky, si mohli vyžádat prázdninovou studentskou výpomoc, která byla od roku 1940 v rozsahu tří týdnů studentskou prázdninovou povinností. Takže až do maturity jsem vypomáhala rodičům naší Cili.

Vzpomínám, že ta moje třítydenní brigáda vypadala následovně. Denně jsem ráno s celou rodinou Pohankových vyrážela na pole a pilně okopávala a řádkovala brambory, cukrovku, řepu, něco se také jednotilo, nebo dokonce již i sklízelo. Vzpomínám, že jsem byla Cili vždy vděčná, když prohlásila, že mne bude potřebovat při vaření v kuchyni. To jsme spolu mohly odejít z pole

dřív domů. Cili to vzala oklikou přes les, kde se pracovalo na nějakých inženýrských sítích a ona si ráda se všemi popovídala. V kuchyni jsme se pak obě měly co činit. Odpoledne opět na pole a až po večeři jsme se vytratily k potoku nebo rybníku. Nikdy jsem si tam na nic nestěžovala, a dokonce jsem se do Tavíkovíc k Pohankům i těšila. Vstřebávala jsem do sebe jiný život, jiné zvyky, a to mne obohacovalo, ale také jsem si uvědomovala, že bych měla být vděčná za vše, co jsem do této doby považovala za samozřejmost.

Po návratu do Brna tatínkovi začínala dovolená, a tak jsem s ním jela na Dobrou Vodu, kde již několik dnů byl i Ivo s naší máti. Nevzpomínám si, kdo z kamarádů tam byl, či nebyl. Prostě to už nebyla ta naše Dobrá Voda s tím vším, co k ní dřív patřilo. Večer u Jáchymka jsme vysedávali a vzpomínali na ty, o kterých někdo z přítomných věděl, kde zrovna teď jsou a jak se jim vede. Tak podobně proběhly moje prázdniny ještě dvakrát. Po maturitě v roce 1943 až do konce války byly už jen krátké dovolené.

Teprve koncem srpna roku 1946 bych mohla mluvit o další etapě krátkých letních pobytů na Dobré Vodě. Ovšem od maturity do této doby se v mém životě odehrálo tolik změn, že se velice ráda budu k nim ve vzpomínkách vracet. Již na začátku mého psaní jsem vzpomínala na upravený text známé písničky našeho starého latináře: „Vždycky se nám vrátí pohádka mládí, jen umíme-li vzpomínat.“ Docela se těším na zaznamenání těchto vzpomínek...

Ze vzpomínek na protektorát Böhmen und Mähren

Vpád nacistického wehrmachtu do okleštěného území mé vlasti a vše, co pak v tom osudném roce 1939 se mne nějak přímo dotklo, jsem již vzpomenula. V mých tehdejších patnácti letech

jsem o nacistickém teroru uplatňovaném říšským protektorem K. H. Frankem toho doma hodně slyšela, ale nijak zvlášť jsem to nevnímala.

Mapa Evropy se v roce 1940 začala povážlivě měnit. Abychom si to dobře uložili do paměti, nařídilo protektorátní ministerstvo školství rozšířit výuku němčiny na středních školách o dvě hodiny týdně o takzvané Nationalkunde. Byla to směs zeměpisu a dějepisu zaměřená na vývoj německé říše a to vše se ještě muselo doplňovat o současnou situaci. Ta v tomto roce nahrávala Hitlerovi na splnění jeho plánu – ovládnout Evropu a pak zamířit dál na východ. Ještě v srpnu roku 1939 uzavřel pakt se Stalinem o postupu vojsk SSSR na území východní Evropy (Estonsko, Litva, Lotyšsko) a vyprovokoval finsko-ruskou válku, která v březnu 1940 skončila finskou porážkou. Hitler se tak klidně mohl věnovat realizaci svých plánů v západní Evropě. Obsazuje již v dubnu 1940 Dánsko, Norsko, Nizozemsko a další menší státy západní Evropy. Brno bylo v tu dobu zaplaveno velkými plakáty s nápisem „Deutschland siegt an allen Fronten für Europa“ – Německo vítězí na všech frontách pro Evropu. Německá nabubřelost neměla mezí. I Češi v protektorátu Böhmen und Mähren byli často donuceni si tu jejich evropskou expanzi připomenout. Naše loutková vláda podléhala říšskému protektorovi K. H. Frankovi a patrně nikdo z nás si tehdy neuvědomoval, jakou těžkou roli v tom soukolí hrál protektorátní prezident Emil Hácha. Až po otevření archivů a podrobném studiu totalitních režimů u nás se mu dostalo malé posmrtné satisfakce.

Rok 1940 a školní rok 1940–1941

Z roku 1940 si vzpomínám na vyhlášky zakazující poslech rozhlasových zpráv vysílaných z Londýna, které byly pro mého otce životně důležité. Denně je poslouchal, a to tak, že radiopřijímač

a sebe ukryl pod silnou prošívanou příkrývkou a my ostatní jsme se museli přesvědčit, že z tohoto úkrytu nic neproniká do éteru. Tento denní obřad vykonával až do konce ledna 1945, kdy bylo nařízeno, aby všichni Češi na území Brna odevzdali své radiopřijímače do příslušných sběrů.

Téměř totéž se opakovalo s poslechem Svobodné Evropy, kterou poslouchal pravidelně téměř až do konce života.

Druhé pololetí krutého školního roku 1939–1940 bylo poznamenáno vyhlášením stanného práva, které pro nás studenty bylo ještě zpřísněno zákazem vycházení z domovů po 17. hodině. Gestapo, tedy Geheime Staatspolizei (státní tajná policie), se začalo projevovat v plné síle. Denně byla v novinách jména spoluobčanů, kteří se nějakým způsobem „provinili“ proti třetí říši. Ústním podáním se šířily informace o zatčených a odvezených do koncentračních táborů, a tak strach a nejistota nás provázely na každém kroku. Ale život šel dál. Stanné právo bylo asi po dvou měsících odvoláno a my kvintánky jsme si mohly začít tak trochu normálně užívat předprázdninového období.

Naše mladá léta v mimořádné době

Euforie Němců neznala mezí. Tak jsme tohoto období my mladí trochu využili k normálnímu životu v nenormální době. Smělo se tančit. Pořádaly se různé taneční věnečky, a tak jsem se pomalu seznamovala s mládeží z nejbližšího okolí. Pod záhlavím Národního souručenství (NS),¹² se mohly organizovat taneční

¹² NS byla jediná povolená česká politická organizace. Byla založena hned po 15. březnu 1939. Nacistické vedení protektorátu ji zprvu akceptovalo, a dokonce podporovalo snahu těch, kteří se snažili vzájemnou domluvou řešit česko-německé problémy. Všichni státní úředníci se v ní ocitli automaticky a ostatní muži ve věku od 18 let do ní vstupovali, aby demonstrovali své češství. Po dvou letech pozbyla pod tlakem nacistů své původní zaměření a následně se orientovala pouze na kulturní programy pro mládež.

zábavy, společné sportovní akce, výlety v létě do Jundrova k řece a v zimě na lyžích do okolí Brna. Nebyla jsem členkou NS, ale občas jsem se mohla jejich akcí účastnit. Vzpomínám, že otci se jakési kolektivní sjednocování, které chtělo nahradit všechny ty krásné naše organizace, vůbec nelíbilo. Mimo jiné nám také řekl, že malý odznak NS, kteří někteří muži nosí na klopě saka, znamená „nazdar Stalin“. To jsme ovšem neměli ani ponětí o tom, jaký život v SSSR skutečně byl.¹³ To jsem pochopila až mnohem později. Po nástupu tvrdé kolektivizace v celém našem životě po roce 1948...

Po nástupu do sexty, tedy ve školním roce 1940–1941, jsem podle možností mezi tuto partu chodila. Několik děvčat o dva, tři roky starších než já a asi deset mládenců opět starších až o pět let tvořilo konstantní jádro tohoto společenství. Děvčata studovala většinou na gymnáziu a obchodní akademii, hoši měli již po maturitě a studovali tehdy povolené dvouleté nadstavby rovněž na obchodní akademii. Jen dva z nich byli bývalí vysokoškoláci, kteří museli po uzavření vysokých škol nastoupit do „Milchkontrollstation“ v Černých Polích. Tedy do podniku, který sídlil v zahradním traktu Výzkumného ústavu zemědělského vedle budovy bývalé Vysoké školy zemědělské, kde jsem se o čtyři roky později seznámila s Vladimírem Burdou. Inu, nevyzpytatelné jsou cesty Páně, jak stojí v bibli.

Rozepisují se trochu podrobněji. Až nyní si totiž uvědomuji, jak často se v mých vzpomínkách prolíná minulost s přítomností. Trochu o tom přemýšlím a vzniká mi velký otazník. Je možné, aby se setkalo tolik náhod v životě jednoho obyčejného jedince? Dříve než ukončím vzpomínky na tento školní rok, připomenu, že byl zrušen a zakázán Skaut a vše, co s tím souviselo. Zjara roku 1941 následoval zákaz činnosti všech jednotek a žup ČSOS,¹⁴ což

¹³ To dobře poznali manželé Budínovi za svého předešlého života v SSSR, a proto před nacisty uprchli do USA.

¹⁴ Československá obec sokolská.

poznamenalo i naši širší rodinu. Maminčin bratr, strýc Slávek, byl starostou Sokola v Brně-Žabovřeskách. Jako mnoho pracovníků Sokola byl i on zatčen a dopraven k výslechu na gestapo. Po třídním týrání se téměř doplazel domů. Přivolaný lékař zjistil těžké pohmoždění hlavy, které vyvolalo zánět mozkových blan, a třetího dne ráno (1. 5. 1941) strýc následkům předchozího týrání podlehl.

Prázdniny začínaly opět zemědělskou brigádou. Odjela jsem s naší Cili do Tavíkovíc, kde jsem se musela na radnici přihlásit jako brigádnice, abych pak obdržela potvrzení o třítydenní brigádě, které jsem musela odevzdat při nástupu do školy. Zbytek prázdnin jsem potom trávila na Dobré Vodě a vzpomínám si také, že jsem se koncem prázdnin poprvé i těšila z Dobré Vody do Brna. Nějak jsem si uvědomovala svých nastávajících sedmnáct let a lichotilo mi, že kluci v Brně se začínali kolem mne točit. Škola byla ovšem mým vrcholným zájmem a k tomu patřil i výborný prospěch. To se mi v sextě neobyčejně podařilo. O pololetí i na konci školního roku jsem byla premiantkou v naší „šprtavé“ třídě. Těžko to asi dnešní studenti pochopí. Ale tehdy to byla pro mne jediná možná seberealizace, kterou v první řadě náležitě vnímal můj otec. Byla jsem doma opravdu přísně vedena, a tak díky těmto školním výsledkům nebylo námitek proti mým občasným schůzkám s mládeží z naší ulice.

Náš park, naše oáza

Nebyl to vlastně ani park v pravém slova smyslu, ale pěkně upravený velký čtvercový svah. Lemovaly jej ze všech stran pětipatrové zánovní činžovní domy a my mladí jsme se tam v pozdních odpoledních hodinách rádi setkávali. Do té doby jej okupovaly maminky a babičky s malými dětmi.

Bavili jsme se všichni dohromady. Já s někým víc, s někým méně a téměř vůbec ne s tím, kdo se mi nelíbil. Někdy i na ky-

taru někdo zahrál, ale vše muselo být velmi umírněné, vždyť do toho parku vedla okna ze všech bytů a v mnohých bydleli Němci. V tomto období byly židovské rodiny již většinou vystěhovány ze svých bytů. Jejich byty nezabrali vždy jen Němci, ale občas i některá česká rodina za zásluhy, které prokázala našim okupantům. Později za podobné zásluhy, když těsně před koncem války tito Brňané prozřeli a aktivně se pak projeví při „divokém vyhnání“ Němců z Brna. Ti si pak mohli za tuto „zásluhu“ německý majetek ponechat.

Uvědomuji si, jak zavádějící může být četba románu o událostech, na které pamětník vzpomíná jinak, než jak byly románově zpracovány. Kateřina Tučková ve svém románu „Vyhánění Gerty Schnirch“ čtenáře mylně informuje o životě v Brně za protektorátu a po konci 2. světové války, ale s tím již nic nenadělám. Za dalších deset, dvacet let to bude již tak dávná minulost, že pravda bude v tomto ohledu naprosto nepodstatná. Mnohý mladší čtenář považuje informace za autentické. Já v tom spatřuji deformaci paměti národa.

Události, na které nelze zapomenout

JUDr. Karl Schwabe

Brzy po začátku následujícího školního roku se začal nacistický teror v protektorátu vyostřovat. Počáteční euforie nacistů po snadném vpádu na území SSSR v červnu 1941 definitivně ustala bitvou o Moskvu již 22. 6. 1941. Do funkce říšského protektora byl u nás koncem září dosazen generál hitlerovské policie Reinhard Heydrich a nepříjemné události nenechaly na sebe dlouho čekat.

Do bytu po židovské české rodině, která bydlela pod námi v prvním patře, se nastěhoval obávaný brněnský nacist, tehdy již policejní ředitel, JUDr. Karl Schwabe. Jeho jméno se ještě před okupací často objevovalo v novinách. Patřil mezi organizátory nacistických provokačních nájezdů mezi Modřicemi a Starým Brnem. Za tuto činnost byl pak za protektorátu náležitě odměněn, a měl tak volnou ruku k bezbřehému šikanování českého obyvatelstva v Brně. V archivech města Brna je uloženo mnoho dokumentů o jeho činnosti, já uvedu jen to, co se týkalo bezprostředně i naší rodiny.

Jednoho dne odpoledne zazvonil u našich dveří sám Schwabe. Maminka s pletením v ruce mu šla otevřít a byla zděšena, když se hned hrnul do předsíně a otevřenými dveřmi dál do obývacího pokoje. Když viděl, že má v pokoji na stole plno klubíček vlny z rozpáraných starých svetrů a splétá je v nový svetr, pocho-pil, že ona nebude asi tou osobou, kterou hledá. Vyzval ji však, aby zjistila, kdo úmyslně postříkal inkoustem pleny a košilky jejich syna. Máti měla geniální nápad. Mluvila dobře německy, a tak požádala Schwabeho, aby ji laskavě doprovázel. Vyhověl ji, a tak zazvonili u bytu nad námi, kde bydlela německá rodina a jejich Ernest často z balkonu do dvora na nás pokřikoval. Nebyl však nikdo doma. Výtahem zajeli o patro výše k naší spřátelené rodině, která měla dvě malé dcerky. Liduška chodila tehdy do druhé třídy a přišla jim otevřít. Byla sama doma a chystala se psát domácí úkol. Maminka si všimla, že má prsty pošpiněné inkoustem. Schwabe si toho rovněž všimnul a vyzval naši mámu, aby se zeptala, co dělala s inkoustem. Malá Lída je dovedla na balkon, kde měla na podlaze misku s vodou a proplachovala plnicí pero a inkoustovou vodu pak vystříkovala mezi balkonovou mříží ven. Tak se Schwabe přesvědčil, že to malé děvče nemohlo vidět, že o tři poschodí níž má někdo na balkonovém sušáku pověšené pleny. Podezření z útoku na představitele moci bylo šťastně zažehnáno.

Ovšem celková situace v tehdejším protektorátu byla pod tíhou stanného práva těžká a nebezpečná. Koncem května 1942, po atentátu na Heydricha, nacistické represe neznaly mezí. V novinách denně byly desítky jmen popravených „nepřátel Říše“. Tím se mohl stát kdokoliv. Bylo vyhlášeno stanné právo a na koho kdo ukázal, ten byl prostě bez rozsudku umlčen navždy.

Moje vzpomínky a Kateřina Tučková

Lidové noviny pročítám denně a obvykle s tužkou v ruce. Používám ji nejen při luštění sudoku, ale i k poznámkám na články některých redaktorů. Obzvláště ráda čtu sobotní přílohy. Tam mne na podzim zaujala recenze knihy Kateřiny Tučkové „Vyhnání Gerty Schnirch“. Do rukou se mi kniha dostala až v lednu 2010. Jak k recenzi, tak k celkovému pojetí života protagonistky románu jsem si napsala asi stovku opodstatněných připomínek. Vždyť hrdinka románu byla stejně stará jako já a žila v téže Brně jako já. Autorka románu ústy Gerty občas uvádí situace, které pro pamětníka mého typu jsou prostě nepřijatelné. Mé poznámky jsem sdělila autorce, a dokonce i na besedě o její knize, kterou uspořádala Kateřina Tučková na Filozofické fakultě Univerzity Palackého, jsem měla možnost je přednést. Kateřina Tučková mi nejen písemně, ale i při besedě řekla: „...to by se mi psalo, kdybych toho věděla tolik co Vy.“ Proč tedy do rozhovoru o knize uvedla, že jí oslovení Brňané o tomto tématu nechtěli mluvit? Pamětníci by ji jistě neodmítli.

Po besedě na mne čekalo asi pět posluchačů z vyšších ročníků. Měli několik zajímavých dotazů. Potěšilo mne, že moje vzpomínky je oslovily a mé argumenty i pochválili. Věřím, že se mi podaří v některé další kapitole doložit tyto mé seniorské aktivity kopiemi autentických elektronických dopisů, novinových výstřižků a podobných dokumentů. Zatím příkládám alespoň mail od Kateřiny Tučkové.

Od: Katka Tučková <k.tuckova@gmail.com>

Předmět: podekovani za připominky

Datum: 12.2. 2010, 13:25

Vážná paní Vitásková,

prosím, poděkujte za mě paní Burdové za připominky, které mi skrze nakladatelství Host poslala.

A zároveň se za ně také omlouvám. Nevíte, jak bylo těžké vypilovat všechny detaily, a to především proto, že tolik pamět zároveň pamatovali i průběh války (nejen události po ní), jsem už dnes nenašla. Mluvila jsem převážně s lidmi, kteří byli r války ani ne desetiletí. Odtud pochází asi řada omylů, kterých jsem se dopustila.

Samozřejmě takové názvy, jako je např. "obecná" škola atd., jsou neodpuštělné.

Ale, prosím, buďte shovívaví, práce na knize bylo tolik, že nějaké chybičky jsme prostě nedochytili (myšleno já se zodpov redaktorkou, s níž jsme si na detailech lámaly hlavu půl roku).

Nicméně budu ráda za každou radu, protože nyní už pracuji na další knize a ráda bych se podobných chyb vyvarovala. Proto opravdu děkuji za připominky a jsem především hrozně ráda, že má kniha byla čtena tak pozorně.

Srdečný pozdrav vám oběma a ještě jednou dík,

Kateřina Tučková

ARSkontakt

www.arskontakt.org

Tel: +420 605 979 580

E-mail od spisovatelky Kateřiny Tučkové

Kounicovy koleje¹⁵

Okolí Kounicových kolejí jsme se raději vyhýbali. Brzy po zavření vysokých škol byly proměněny koleje v koncentrační tábor a za heydrichiády se na nádvoří a před zahradním traktem popravovalo. Na popravy byly dokonce prodávány vstupenky. V období minulého režimu část této posvátné půdy zbrocené krví nevinných lidí a také členů skrovného domácího odboje proměnili soudruzi v hřiště. Atrapy bývalých šibenic umístili na místo, kde ty skutečné nikdy nestály.

Již v prosinci roku 1940 jsem začala i já s kamarádkou Kamilou velmi často chodit ke Kouničkám. Její tatínek, plukovník Kamil Nesweda, byl gestapem zatčen a tam uvězněn a posléze umučen.¹⁶ Paní Neswedové se podařilo zjistit, že je uvězněn ve třetím poschodí, třetí okno zleva. Skla oken byla zatřena vápnem, ale Kamilka mi řekla, že tatínkovi do povoleného balíčku s po-

¹⁵ Postaveny z nadace hraběte Kounice. První studenti se stěhovali 5. listopadu 1923. Po násilném uzavření vysokých škol 17. listopadu 1939 byli gestapem vyhnáni poslední studenti.

¹⁶ In memoriam povýšen na generála. V čestné pamětní síni Kounicových kolejí je jeho fotografie.

travinami daly s maminkou buchtu se zapečeným vzkazem, aby v zatřeném okenním skle někde vyškrábl škvírku a v určité dny a v určitou dobu bude některá z nich stát venku tak, aby je viděl. Pokud se plán podaří, má tatínek přiložit kousek červeného okraje ubrousku, ve kterém bylo jídlo zabalené, na vyškrábanou škvírku. Vše se podařilo, a tak pravidelně cestou kolem zahradního plotu Kouniček jsme s Kamilou často viděly na šibenicích těla obětí z minulého dne. Tyto smutné vycházky po dnešní Mucednické ulici jsme ukončily, když se červený proužek přestal objevovat. Rodina obdržela zprávu, kterou jim bylo sděleno, že Kamil Nesweda zemřel 30. září 1941.

Protagonistka románu Kateřiny Tučkové, stejně stará jako já, o těchto zvěrstvech nic nevěděla? Nevěděla ani o tom, že mladé německé matky s kočárky jezdily kolem kolejí a dívaly se na tyto popravy? Zapomněli, nebo o tom ani nikdy neslyšeli čtenáři její knihy „Vyhánání Gerty Schnirch“, že jí udělili titul Kniha roku? – Akademická otázka.

Personenausweis (protektorátní osobní průkaz)

Někdy v tomto období si také Schwabe vymyslel šílenou akci pro všechny brněnské české rodiny s dětmi. Vydal příkaz, že rodiče musí do 24 hodin nebo do 48 hodin (nevzpomenou si již přesně na daný čas) dát zapsat studující děti ve věku od 15 do 19 let do svých průkazů. Kdo tak neučiní, bude zastřelen! Všichni zaměstnanci, kterých se to týkalo, dostali na vyřízení záležitosti volno. Když jsme dorazili na policejní ředitelství, byla tam již obrovská fronta a rodiny byly abecedně nějak seskupovány. Vzpomínám, že celou noc jsme s bráchou podřimovali někde na chodníku a jen velmi zvolna jsme se přibližovali k vytouženému

cíli. Maminka běžela domů, aby nám přinesla alespoň termosku čaje a něco málo jídla. Na řadu přišla naše rodina až v odpoledních hodinách. Lze říct, že celé to martyrium trvalo asi 28 hodin. Domovníci z domů, kolem kterých se vinula fronta, ochotně jak v noci, tak ve dne nás vpouštěli do domů a společně s českými, ale někdy i německými obyvateli přízemních bytů všem umožnili vstup na jejich WC.

Náš první televizor

Vkládám sem vzpomínku na podobně probdělý večer, noc a dopoledne v listopadu 1962, kdy jsme se střídali ve frontě na náš první černobílý televizor s kamarádem Vlastimilem Pelíškem, lékařem v nemocnici U Milosrdných bratří, u kterého Vlada po promoci začínal svoji kariéru. A tam jsem si připomenula tu protektorátní noc. Já v té zimě stála již odpoledne, pak mne střídal můj otec a noc tam probděl Vlastimil s Vladou. Na následující den si oba pánové vzali řádnou dovolenou a během dopoledne si radostně odnášeli domů první televizor. Lidé z okolních domů se k nám chovali stejně přátelsky jako tehdy za protektorátu.

Konečně, ty fronty mne provázely většinu mého aktivního věku. V Brně je vystála většinou moje máti, ale v Olomouci jsem si jich užila docela dost. Hlavně na ovoce, zeleninu, WC papír a podobné maličkosti. Na ty základní, ale i nadstandardní věci jsme časem měli díky Vladovu postavení a známostem už své „dodavatele“. O frontách, které jsme v tlačenicích prostáli na vánočních trzích v A pavilonu Smetanových sadů, vám, milí vnuci, již mohou povykládat vaše mámy.

Výročí sňatku

Včera, tj. 12. 9. 2011, dokončili Dzikovi na zahradě v Kanicích stavbu pergoly. Náš společný, trochu slavnostní oběd se podával za krásného počasí již pod pergolou. Slavnostní byl nejen dokončením práce, ale i připomínkou druhého výročí sňatku mého vnuka Petra s Lenkou.

To vše vyvolalo vzpomínky na dobu, kdy jsem i já prožívala druhé výročí sňatku. Jsem přesvědčena, že dnešní mladá generace není ani schopna si tu dobu představit. Vyrůstala v jiných podmínkách a její rodiče prošli také jinou dobou s jinou výchovou, než které se dostalo nám pamětníkům.

Začnu vzpomínkou na rodinné setkání při oslavě mých 80. narozenin. Vlada byl veršotepec a úryvek z jeho gratulace budu zde ráda citovat...

*Začalo to vše za války v kontrolní stanici,
kde vysokoškoláci realizovali svou ambici.
Našemu osudovému setkání a seznámení
předcházela Tvá informace o totálních nasazení.
Naštěstí Reich mne minul, vše dobře dopadlo,
pozval jsem Tě do divadla a tak to vše začalo.
Byla to doba těžká, prostě válečná
a ani ta po válce nebyla až tak báječná.
Pilně jsme studovali, zkrácené termíny honili,
škoda, že už tehdy neexistovaly mobily.
Věřili jsme, že promoce a následující náš svatební den
pomohou nám realizovat každý plán a také nejeden sen.
Vy všichni však nemáte snad ani žádné ponětí,
jak organizovaný byl život v 50. letech minulého století.
Uvedu jen dvě události, pravé perličky,
které vzbouřily emoce u naší jubilující babičky –*

pod pohružkou ztráty diplomu musel jsem nastoupit k armádě, později Radima zapsat do školy bylo možné jen na chmelové brigádě.

Moje osmdesátiny – Vlada gratulant

Naše dvouleté výročí připadlo tehdy v roce 1951 na sobotu 23. června. Po návratu ze školy jsem poobědvala a šla si na chvíli odpočinout. Čekalo mne psaní vysvědčení, která se měla v úterý odevzdat do rukou ředitelky Střední zdravotnické školy, kde jsem učila. Vlada mi slíbil, že mi pomůže, až se vrátí ze špitálu domů. Naše tehdejší situace byla značně složitá. Rodiče vlastnili velký družstevní tří a půlpokojový byt a po svatbě nám uvolnili největší pokoj. Pohodlně jsme tam rozestavěli celou ložnici a ještě sekretář, pohovku a dvě křesla, která jsou dosud v Kanicích v dolní chatě. Podotýkám, že jsme všichni žili ve shodě a spokojenosti. Na vlastní byt nebyla zatím vyhlídka a to jsme již každým dnem očekávali narození Haničky.

Brzy odpoledne jsem začala psát na starém psacím stroji vysvědčení, a to, jak si vzpomínám, neobvyklým způsobem, od konce. Vyťukala jsem datum vydání vysvědčení, pod podpisovým místem jsem ke slovu třídní doplnila profesorka, úřední list ze stroje vysunula a podepsala. Ani na chvíli mne nenapadlo, jak geniální postup jsem zvolila. Když přišel Vlada domů, velice ustaraně mi sdělil, že volali rodiče, aby sedl na motorku a přijel jim pomoci kosit a sušit seno. Marně se jim pokoušel vysvětlit moji situaci. Jako „deus ex machina“ zasáhl můj otec. Řekl: „Vladimíre, klidně jeďte, já to za Vás tady zastanu.“ Takové tedy bylo naše druhé výročí. V neděli, když se vrátil, byla víc než polovina vysvědčení napsána. Moje nohy však dlouhé sezení již nesnášely, a tak ještě večer otec s Vladimírem něco naklepali a ostatní že se dokončí v pondělí, abych v úterý vysvědčení i s katalogem předala ve škole ještě jednou ke kontrole a k podpisu. To se však již nestalo. V pondělí časně ráno jsme vzbudili rodiče, požádali moji máti, ať mi zabalí vše potřebné do tašky, že se pomalu chystáme vyrazit do porodnice, tehdejšího Šilhanova sanatoria. Vzpomínám, že ze všech byl nejrozčilenější můj otec. Do porodnice jsme dorazili kolem šesté hodiny a ve čtrnáct hodin již Vladův kolega mu blahopřál k narození dcery, naší Haničky...

Tímto malým útržkem vzpomínek z mého života jsem chtěla jen doložit naši rodinnou „minulost a přítomnost“.

Byla však jakási naděje, že nám snad byt bude přidělen. Ovšem poradí, které sestavoval bytový úřad, nebylo pro nás příznivé, a to s námi v bytě rodičů bydlel ještě můj bratr Ivo. Tehdy již uvažoval o sňatku se Svatavou a oba doufali, že až my se od rodičů odstěhujeme, zaujmou naše pozice.

Prolog k následujícím vzpomínkám

K tomuto prologu k následujícím vzpomínkám mne přivedla moje dcera. Vyprávěla jsem jí, jak mne docela vykojila redaktorka pořadu vysílaného na ČT 1 paní Ester Janečková. Mimo jiné jsem také řekla, že bych to nejraději napsala buď do ČT nebo do novin. Hanička mi moudře poradila, abych to uložila raději jako další kapitolku do mého počítače.

Jinou dobu jsme nepoznali

Přes pořad paní Janečkové „Pošta pro tebe“ se vracím zpět do období protektorátu Čechy a Morava. Paní Ester vedla rozhovor s mužem asi 77letým, který prostřednictvím tohoto pořadu hledal kamaráda z dětských let. Chtěl se dozvědět, jak žil od konce války, kdy se obě rodiny z jihomoravské vesnice odstěhovaly. On sám velmi rád vzpomíná na všechny ty klukoviny, které společně s ostatními kluky podnikali. Paní Ester se podívovala, jak mohli tak lehkomyšlně žít, vždyť byla válka a vy jste se nebáli, vždyť mohlo přijít bombardování a celá řada jiných nebezpečí. Velmi dobře jí odpověděl – v té době jsem vyrůstal, jinou jsem nepoznal a život šel dál... Napadlo mne, že ten, kdo tuto dobu neprožil, jen o ní slyšel a nepřemýšlel, by raději o ní neměl v televizním pořadu hovořit.

Naprosto jiný život byl za války na vesnicích a menších městech než v průmyslových centrech. Těžce doléhal na dospělé, na rodiny pronásledované nacisty, zemědělce zatěžovaly povinné dodávky, ale děti a mladiství opravdu nepoznali jinou dobu než tu, ve které žili. Jejich život se v ní rozvíjel úměrně daným možnostem. Mládí žije především přítomností, a to v podmínkách daných touto přítomností.

Velmi dobře si na zmíněnou dobu pamatuji. Válka mne o mnohé ochudila. Stálý strach visel nad námi jako Damoklův

meč, ale život šel dál a s ním vše, co k životu v dané věkové kategorii patří... A bylo nám těch krásných „-nácť“ let a pak těch dvacet a ještě několik dalších let.

Není mi souzeno tuto kapitolku dopsat. Nestíhám. Hana mi vytýká, že píšu velice pomalu. Namítla jsem, že se to přece nedá úkolovat, ale byla jsem nějak nepochopena. Potom jsem hodně o tom přemýšlela a dospěla jsem k názoru, že jí snad jde opravdu o to, abych moje vzpomínky dopsala, dokud mi to ještě myslí, dokud jsem jakž tak v relativním pořádku, a dál to raději nebudu písemně rozebírat. Několik dnů přemýšlení, špatný spánek a chuť k psaní absolutně žádná. Naštěstí se přiblížilo datum mého odjezdu na rekondiční seniorský pobyt do Lázní Jeseník. Bylo nutné myslet na přípravy spojené s balením, a tak to překrylo ty šedivé myšlenky, které mne snad poprvé v životě začaly pronásledovat... Musela jsem si však několikrát nahlas říct: „Burdová neblbni, jsi přece optimistka a anglická královna matka je tvůj vzor!“

Pobyt v Priessnitzově sanatoriu (říjen 2010)

Na týdenní rekondiční pobyt jela se mnou i bývalá spolužačka z gymnázia Liba Janíšková. Na podobné společné pobyty jsme se domluvily při pravidelných, každý rok se ve stejnou dobu na stejném místě opakujících setkáních spolužaček naší bývalé oktávy B. Počasí nám přálo. Procedury mi prospěly a moje aktivita očividně stoupla. Zahájila jsem ji hned kritikou, ale dle mého názoru přiměřenou.

Bylo 28. října 2010. Tento státní svátek vyvolal nejen milé vzpomínky, ale i emoce. Po snídani jsem vzala mé nordic walking hole a vyrazila do sluncem zalité přírody. Od sanatoria jsem se rozhlédla po ostatních lázeňských budovách, které jsou roztroušené po celém Knížecím kopci, tedy bývalém Gräfenbergu. Nikde

žádná státní vlajka. Uvědomila jsem si, že lázně nejsou státní, a proto jsem se vydala směrem k poště. Ani tam však nevlála státní vlajka. I zamířila jsem do infocentra, kde jsem je šokovala svým dotazem, zda i Česká pošta byla lázněmi zprivatizována. V pátrání jsem se rozhodla pokračovat i v následující pracovní den. Po polední proceduře jsem si chvíli lehla a pustila televizi. Zahlédla jsem prezidenta Klause, jak kladl věnec ke hrobu neznámého vojína a v krátkém projevu vzpomenu všech lidských obětí za vznik samostatného státu. Dodal, že by si přál, aby v tento den nezůstávalo jen při tomto aktu, ale abychom si uvědomovali, co by měl 28. říjen i pro mladší generace znamenat. Zavzpomínala jsem a bylo mi smutno. Jako malá školačka jsem chodila pravidelně s otcem na slavnostní vojenskou přehlídku, maminka uvařila sváteční oběd a odpoledne byl vždy nějaký menší rodinný výlet do brněnského okolí, kde na konečné zastávce obvykle již na nás čekal strýc a teta, někdy i další rodinní přátelé.

Jak může pro mé vnuky, a dokonce i pro mé děti tento den znamenat to, co pro nás pamětníky? Vždyť od roku 1948 byl 28. říjen vzpomínán jako Den znárodnění. Povinností bylo, aby na každém domě byla vyvěšena vlajka, ve škole se hodnotila výchovná kvalita třídních nástěnek, která zajisté nemohla ovlivnit výchovu k vlastenectví, o kterém se dnes tak často v souvislosti s mládeží hovoří. Pro nás všechny bylo nejdůležitější v té „nové“ době, že máme volný den. To nebyla jediná změna, kterou minulý režim přinesl. Zrušil doposud platné církevní svátky Všechny svatých a Dušiček, které jsou 1. a 2. listopadu. Dnes je v kalendáři pouze 2. listopad označen jako Památka zesnulých. Po pádu minulého režimu se v tomto smyslu u nás nic nezměnilo. Návrh na obnovu těchto svátků byl sice vládě předložen, ale nebyla politická vůle něco změnit, a tak ať se pan prezident nepozastavuje nad tím, že vlastenectví se dnes nějak nenosí. Vždyť ty vlastenecké myšlenky zakladatelů Sokola Tyrše a Fügnera přemlel historický mlýnek času a pro jejich obnovu doposud nebylo moc uděláno.

Tento 28. říjen byl pro mne hodně smutným dnem. Odpoledne mi volala z Prahy stará dobrovodská kamarádka Helenka, že zemřel náš kamarád MUDr. Slavoj Hontela... Ta zpráva mne hluboce zasáhla, neboť posledních pět let jsem byla se Slavojem v čilém písemném i osobním kontaktu. Slavoj se po návratu z emigrace usadil u Tišnova, kde jeho manželka měla po rodičích domek. Ten si zmodernizovali. Koupili si i byt na Starém Brně, a to v domě, který byl v minulém režimu vybudován na zahradě, kterou Slavoj se svým bratrem zdědil po rodičích. Zahrada se rozkládala nad starobrněnským pivovarem a v devadesátých letech v rámci restitucí se město Brno s Hontelovými vyrovnalo. Slavoje poznala i Hana a hlavně vnuk Petr, který mu provedl počítačovou sazbu jedné z jeho knih, kterou následně vydal ve Vydavatelství UP. V minulém roce na mezinárodním knižním veletrhu Svět knihy v Praze na stánku Vydavatelství UP měl za mé asistence její zdařilou prezentaci. Přiletěla si ji poslechnout i jeho dcera z Kanady. Nocleh nám třem poskytla zmíněná dobrovodská kamarádka Helenka, a tak po letech jsem mohla osvěžit naše pradávné přátelské svazky, které tohoto 28. října utrpěly nenahraditelnou ztrátu.

Slavoj po návratu z emigrace objevil v sobě literární talent a své vzpomínky na předválečné a válečné Brno literárně zpracoval do publikace „Činžovní dům“ a přeložil i do brněnské němčiny s názvem „Das Meitshaus“. To vše mne zaujalo, a tak jsem Slavoje oslovila, zda by své poznatky nechtěl povědět osobně na Hohenbergu, kam mne pravidelně zvou přátelé z Německa. Tyto naše seniorské aktivity nás po uplynulých téměř padesáti letech hodně sblížily. Jeho odchod od nedokončené literární práce se mne hluboce dotkl.

Naštěstí lázeňský pobyt se chýlil ke konci. Snažila jsem se maximálně využít každou hodinu mého ozdravného pobytu a s mnoha dobrými předsevzetími jsem se 31. října vrátila do Olomouce.

17. listopad 2010

Z Českého rozhlasu Olomouc dnes ráno zaznělo, že státní svátek má připomenout události z roku 1989 a roku 1939. Uvažuji, kolik nás pamětníků si vůbec ještě vzpomene, co se stalo před jedenašedesáti lety. Těm dalším generacím se dostalo okrajově ve škole několik málo informací. Vzpomínám, když jsem učila v Brně na střední zdravotnické škole, že bylo povinností třídních profesorů zapsat do třídní knihy, že při třídnické hodině byly probrány materiály o 17. listopadu, které nám zaslal KV KSČ. Přečetla jsem asi dvoustránkový pamflet, ve kterém byl hlavně zmiňován pekařský učeň zastřelený u pražské právnické fakulty a ty vlastní hrůzy nějak vyšuměly. Já jsem pak vyprávěla mé třídě, co jsem prožila tehdy v této budově, která za první republiky, a tedy i za protektorátu byla budovou DRRG – Dívčího reformního reálného gymnázia. Přidala jsem i vzpomínku na oslavu 1. mezinárodního dne studentstva v Praze v roce 1945, které jsem se měla tu čest také účastnit. Kdoví, zda tyto dnes asi pětasedmdesátileté seniorky si na mé povídání ve vztahu k dnešnímu svátečnímu dni vzpomenu. Tato myšlenka mne od rána provází, a tak jsem provedla malý testovací rozhovor.

Na našem dvoře u kontejneru jsem se setkala se seniorkou od nás z domu. Pochválila jsem pěkné počasí a hned dodala, že je to fajn, že máme ten státní svátek. Ona opáčila, že to přece až taková sláva nebyla, aby se to do nekonečna muselo připomínat. Já šla tvrdohlavě za svým cílem a řekla, že spíš s nostalgií vzpomínám na ten z roku 1939 a potom na ten první poválečný. Poznala jsem, že neví, o čem mluvím. S radostí jsem jí vše objasnila. Její odpověď byla pro mne dost zřetelná. „To si nepamatuji, to se nás netýkalo, to byla i tehdy přece věc študáků...“ Na vysvětlenou jen dodávám, že tato paní je asi o 3 roky mladší než já a od roku 1950 až do důchodu byla vojákyň.

To vše mne znovu a znovu utvrzuje v názoru o mizivé paměti národa, a to ještě notně deformované. Je mi líto, že moji nejbližší mají tak málo času pro sebe, pro svoji relaxaci, a tak musím vyloučit myšlenku je zatěžovat ještě mými úvahami. Prostě nemám s kým to probrat. Doufala jsem, že třeba v Jeseníku se dá hovořit o všem s mojí bývalou spolužačkou. Nelze. Její život byl tak komplikovaný, rodina byla minulým režimem pronásledována, ona sama dvakrát vyloučena z vysoké školy (1948 a 1969). Dnes ji již provází nejen zdravotní a rodinný problém, a proto mnohé se vytratilo z její paměti.

Sváteční den jsem ukončila s JUDr. Horákovou návštěvou přednášky prof. Tomáše Halíka v přeplněné aule Filozofické fakulty UP. S potěšením jsme konstatovaly, že lidé ještě čtou a kupují knihy. Jeho nová kniha „Divadlo pro anděly“ byla téměř rozebrána.

Dlouho jsem v myšlenkách rozebírala uvedený Halíkuv citát nějakého mně neznámého filozofa: „Revoluční myšlenku vyvolá idealistický snílek, realizuje ji nadšený dav a zisk z ní brzy uchvátí dobře informovaný držitel moci...“ Potvrzení pravdivosti tohoto tvrzení dokládají i životní osudy některých protagonistů mých vzpomínek.

Maturitní ročník – moje oktáva

Poslední ročník gymnázia, tedy oktávu, jsme v Brně měly všechny hodně zreformovanou. Netuším, zda tomu tak bylo v celém protektorátu. Byl vydán příkaz obávaného zemského školního rady, brněnského kolaboranta Záruby (jeho jméno se muselo vyslovovat německy, tedy „Caruba“), že ve třídě v každém předmětu může být jen jeden žák oznámkován na výbornou. Vyznamenání pak dosáhne rovněž jen jeden ve třídě, a to ten, který bude mít převahu výborných nad chvalitebnými a samozřejmě výbornou z němčiny. O pololetí nebylo jediné vyznamenání ve

třídě. Naši vyučující rozprostřeli plánovitě známky mezi nás tak, aby to moc nebolelo, a němčinu vyřešili docela diplomaticky. Výbornou obdržela spolužačka, která měla nejméně výborných. To jsme ještě netušily, co nás čeká u maturity.

Hoši ze Židenic

Moje sousedka v lavici zleva Liba Drápalová pocházela z velké hospody v Brně-Židenicích. V přízemí hostince byl velký sál pro pořádání zábav. Někdy v listopadu 1942 mne pozvala k nim pod záminkou, že se mnou jako starostkou třídy musí něco důležitého projednat. Tak jsem se dostala do poměrně odlehlých končin Brna, které jsem dosud ani moc neznala. Neměli jsme prostě nikoho známého, koho bychom zde navštěvovali. Vystoupila jsem na předposlední zastávce šaliny a ulicí malých přízemních domků jsem dospěla až k rohovému poschoďovému domu. V přízemí se rozkládala restaurace a v prostoru nad ní bydleli Drápalovi. Liba mne však zavedla na velký dvůr spojený s menší zahradou v jeden celek. Podél zděného plotu byl poměrně velký zahradní pavilon. Vešly jsme dovnitř a usedly. Paní Drápalová nám ihned přinesla svačinu, jakou jsem za války hned tak neviděla. V zápětí přišel za námi i Libin starší bratr Mirek. Seznámil mne s plánem jejich klukovské party na úžasnou mikulášskou. Na mně pak bylo, abych s Libou vybrala prima holky z naší třídy, a o ostatní ať se již nestarám.

Pěknou mikulášskou zábavou v zahradním pavilonu vznikla naše židenická parta. Základem byla parta asi deseti hochů o dva až čtyři roky starších než my. Hlavním pojítkem této klukovské party byla košíková. Tři z nich byli zařazeni do židenického závodního družstva a ostatní jim na všech zápasech fandili. My holky jsme brzy ve fandění začaly také pomáhat. Kolem pololetí se z nás již zformovala konstantní parta. Zůstalo šest, sedm

děvčat a asi deset hochů. Většina hochů tehdy již pracovala, lépe řečeno byla nasazena do adamovské „flintůvky“. Tak v Židenicích nazývali pobočku brněnské zbrojovky v Adamově.

Pozvánka a jmenovka na stůl na naši mikulášskou

Na našich společných setkáních někdy za některého hochu zaskočil další jejich kamarád, aby počet členů party byl zachován. Žideničtí hoši pracovali na směny a náš program se musel dodržovat. Ve čtvrtek návštěva biografu a v neděli odpoledne společný výlet. V dubnu a květnu jsme však se již začaly s Libou pilně připravovat na maturitu a zůstalo jen při krátkých nedělních procházkách, na které jsem se vždy velmi těšila, a to nejen já. Cestou ze školy jsme dovedly i hodinu si někde na lavičce o partě „pokecat“. Pomalu jsme vyrůstaly z dětských střevíčků...

Maturita

Před nástupem na maturitní, takzvaný svatý týden jsme se dozvěděly, že se nám přidává další povinný maturitní předmět, a to Nationalkunde. Pochopitelně v němčině a podle výsledku maturitní zkoušky z jazyka německého může komise rozhodnout, které z nás budou maturovat ze všech předmětů v němčině. Zde bych měla uvést, že v té době se maturita nazývala zkouškou dospělosti.

DEUTSCHES REICH. — NĚMECKÁ ŘÍŠE.
PROTEKTORAT BÖHMEN UND MÄHREN. — PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA.

Südliches Realgymnasium für Mädchen mit tschechischer Unterrichtssprache in Brünn, Augustinerstrasse.
Městské dívčí reálné gymnázium s českým jazykem vyučovacím v Brně, Augustinská ulice.

Zahl 18. Reformrealgymnasialklasse.
Číslo Třída reformně reálná,

Reifezeugnis.
Vysvědčení dospělosti.

Janina Holáková

Volkszugehörigkeit: *tschechisch*, Staatsangehörigkeit: *protektorat Böhmen und Mähren.*
národnost: *česka*, státní příslušnost: *protektorátní*
geboren am 11. Dezember 1923 zu *Brünn*,
narozena dne 11. prosince 1923 v *Brně*
im. *Protektorat Böhmen und Mähren.*, studierte seit dem Schuljahre
v *Protektorat Čechy a Morava.* studovala od školního roku
19.15.1936 am *Südlichen Realgymnasium für Mädchen in Brünn.*
na *Reálném dívčím gymnasiu v Brně.*
Augustinerstrasse

wo sie die Studien im Schuljahre 1944/45 abgeschlossen hat. Der Reifeprüfung hat sich
kde studia ve školním roce dokončila. Podrobila se zkoušce dospělosti
im Sinne des Erlasses des Ministeriums für Schulwesen und Volkskultur v. 11. Januar 1938,
podle výnosu ministerstva školství a národní osvěty ze dne 11. ledna 1938,
Z. 2000-II (Auszug aus dem Věstník ministerstva školství a národní osvěty XIV, 1938,
č. 2000-II (Věstník ministerstva školství a národní osvěty XX, 1938,
Nr. 14), im Wortlaut des Erlasses vom 28. Februar 1942, Z. 19.623-II (Mitteilungen des
čís. 14), ve znění výnosu ze dne 28. února 1942, číslo 19.623-II (Věstník minis-
teriums für Schulwesen und Volkskultur XXIV, 1942, Nr. 33) unterzogen.
terstva školství a národní osvěty XXIV, 1942, čís. 33).

Vysvědčení (1. strana)

V době první republiky, a tedy i za protektorátu, vysvědčení za druhé pololetí závěrečného ročníku, v mém případě oktávy, neslo název „vysvědčení dospělosti“. Byl to dvoulistový formulář opatřený kolkem. Na něm byly uvedeny známky ze všech předmětů a u maturitních předmětů bylo za známkou v závorce napsáno „podle ústní maturitní zkoušky“. Pamatuji si, že v pondělí 31. května 1943 bylo slavnostní zahájení maturit. Já jsem byla zařazena na úterý. Ve skupině jsme byly čtyři, ale jen já maturovala ze všeho v němčině. V poledne jsme předstoupily před komisi, která nám stroze sdělila, že jsme maturitu udělaly a klasifikace nám bude oznámena až po závěrečné poradě ve čtvrtek. To už mne ani tak moc nezajímalo, neboť teď byla v popředí mého zájmu příprava maturitního večírku, který spočíval hlavně na bedrech starostky, tedy na mých bedrech. Liba už měla také odmaturováno, a tak jsem se na celý den přestěhovala k nim, abych trochu pomohla s výzdobou sálu, s vytvářením ozdobných jmenovek na stůl a také s přípravou našeho soukromého maturitního večírku, který byl plánován kde jinde než v zahradním pavilonu u Drápalů ve dvoře s naší židenickou partou.

Dnes se vybere menu ve zvolené restauraci, zaplatí se záloha a je po starosti. Za války každá z nás musela dodat určité potraviny a jiné naturálie tak, jak to paní Drápalová rozepsala. Mojí starostí pak bylo vše u spolužaček zajistit a v daný den dodat k Drápalům. Oni nejenže všech donesený proviant náležitě doplnili, ale také obstarali povolení k prodloužení provozní doby a mnoho dalších potřebných věcí. Školní večírek byl v pátek a ten druhý v sobotu. Tomu ovšem předcházelo čtvrteční napětí při rozdávání vysvědčení dospělosti. Nezapomenu na šok, kdy dospěl náš třídní k mému jménu. Chvilí se odmlčel a pak řekl: „Daruše Kolářová byla uznána dospělou jako jediná s vyznamenáním.“ Byla jsem trochu překvapená, samozřejmě jsem měla radost, ale bylo mi líto těch nejméně deseti dalších spolužaček, které by za normální situace na vyznamenání určitě dosáhly také.

Uvědomuji si, jak silně jsem byla v tu dobu fixována na vše, co se týkalo mne, že z mé paměti docela vymizelo povolání mé máti na pracovní úřad. Bylo to někdy na podzim roku 1942, kdy musela nastoupit do podniku na pásovou výrobu dámského prádla. V tu dobu se i naše Cili musela vrátit domů. Arbeitsamt¹⁷ jí nařídil pracovat v zemědělství, tedy v hospodářství svých rodičů, odkud vytáhli jejího bratra na nějakou nucenou práci, tj. do „Einsatzu“.¹⁸

Přídělový systém – potravinové lístky, šatenky a tabáčky

Šatenky

¹⁷ Pracovní úřad.

¹⁸ Zařazení na práci ve válečném průmyslu buď v protektorátu nebo v Reichu.

V úvodu bych uvedla, že přidělový systém byl rozdělen do několika kategorií. Nejvyšší příděl mezi českým obyvatelstvem měli dělníci pracující ve zbrojním průmyslu. Naše rodina byla přece jen trochu zvýhodněna. Tatínek a bratr byli nekuřáci a za tabáčeky¹⁹ nám vedoucí prodejny „Včela“, kde jsme byli zaregistrováni, rád poskytl např. sardinky, balíček rýže, kostku rostlinného tuku, nebo dokonce i kostku mýdla na praní. Kdo to nezažil, těžko si to umí představit. Teta z Ostrovačic nás po celou válku jednou za rok zvala na zabíjačku a obdarovala výslužkou. Byl však velký problém, jak výslužku dostat domů. Na všech vstupech do Brna stály potravinové kontroly, které zabavovaly prakticky všechno. Vzpomínám, že v roce 1942 jsme ještě s Ivem oba měli lyže, a tak jsme do Ostrovačic jeli na lyžích. Tam jsme potom do batohů nacpali nějaký ten svetr a šálu a pod ně ukryli vše, co nám teta ze zabíjačky dala. Ivo pak vymyslel krkolomnou cestu domů, abychom se vyhnuli kontrolám. Vyčerpaná na těle i na duchu jsem dorazila domů a dlouho se tradovalo, že jsem celou noc co chvíli vykřikovala ze spaní: „Jitrnice, jitrnice...“ Dovedete si představit, kolik jsem toho asi u tety spořádala. Nedlouho po této akci pod pohrůžkou trestu se musely lyže i s vázáním odevzdat náckům pro armádu bojující v SSSR. V následujících letech jezdil na zabíjačku již jen můj otec, velký turista. Vyzbrojen holí, turistickou obuví a batohem troufl si z Ostrovačic jít pěšky až do Brna. To obnášelo zhruba 15 km. Ke sportovnímu oblečení patřily tehdy pumpky a ty otec použil jako úkryt pro balíčky s jitrničkami. Je to dnes úsměvné, ale skutečně tomu tak bylo.

Maturitní večírek s židenickou partou

Opět jsem již v realitě rozepsaného vyprávění o tom krásném soukromém, byť válečném maturitním večírku. Pozvání byli i všichni členové naší party. Zahradní pavilon jsme si krásně vy-

¹⁹ Přídělové lístky na cigarety.

zdobily. Všechny jsme dorazily k Drápalům již odpoledne a pomáhaly s přípravami. Paní Drápalová nabídla nám děvčatům, že můžeme u nich přespat, a tak se tento utajený kamarádský dýchánek protáhl až do časných ranních hodin. Restaurace se po zavírací hodině uzavřela, zatemněná okna se ještě něčím zabednila, aby žádný zvuk nepronikl ven, a z altánu jsme se všichni přesunuli do sálu, kde při hudbě z gramofonových desek se tak krásně tančilo. Tak málo nám za války stačilo ke spokojené radosti, na kterou se pak dlouho vzpomínalo.

Fronta byla v tu dobu ještě hodně daleko, nálety nás zatím neohrožovaly a na „Arbeitsamtu“ jsme se měly hlásit do dvou měsíců od maturity.

Do té doby měl každý možnost si zatím najít zemědělskou brigádu a eventuálně i trvalé zaměstnání.

Konec studentských let

Já a mé dvě spolužačky, obě Liby (Drápalová a Janíšková), obě z naší židenické party, jsme přesvědčily rodiče, aby nám umožnili uzavřít náš studentský život krátkým pobytem na Dobré Vodě. V červnu tam téměř nebyli žádní hosté a nám se tam tak pěkně vzpomínalo, vyprávělo a snilo o všem, o co nás válka obrala.

Po návratu z Dobré Vody mne čekala informace od strýce Škorpíka, že Výzkumný ústav zemědělský rozšiřuje svá pracoviště i do Brna-Pisárek, kde budou přijímat několik absolventů. I podala jsem si k obávanému německému řediteli žádost. Pozval mne na německý pohovor, ke kterému přidal i dost těžký písemný projev. Vše jsem dobře zvládla a byla přijata. Do konce roku jsem jezdila do Pisárek. První část podzimu jsem pracovala převážně na pokusném poli na takzvané Bauerově rampě, která se táhla podél levého břehu Svratky, tedy od konečné zastávky v Pisárkách až k výstavišti. Moje práce spočívala v tom, že jsem si připravila na pokusném záhonu 100 vpichů a pak do každého

zasela jedno zrno ze zkoumaného vzorku ozimé odrůdy obiloviny. Tuto práci dělat celý den bylo pro mne tak úděsné, že jsem se odvážila jít k vedoucímu, českému inženýrovi, a zeptat se ho, proč jsem já na tuto práci musela dělat dost těžký pohovor a ty ostatní podobné nádenice nemají vychozenou ani měšťanskou školu. Tehdy nebyla žádná základní škola, ale pětiletá obecná škola a na ni mohla navazovat čtyřletá škola měšťanská, která na menších vesnicích ani neexistovala, a řada dětí tedy devět let navštěvovala nějaké varianty školy obecné. Asi po třech týdnech jsem byla přeložena do „laboratoře“.

Musím přiznat, že začlenit se do zaběhnutého pracovního procesu se mi nedařilo. Byla jsem vším dost stresovaná, a tak jsem naráz začala vnímat další dopady války na nás mladé. Žila jsem v mimořádné době a věřila, že až válka skončí, bude ráj na zemi... Zatím pro mne bylo nutné srovnat si situaci na pracovišti. Jak jsem již uvedla, byl vyslyšen můj protest a já se ocitla v kontrolní laboratoři. S mojí milovanou chemií to sice vůbec nesouviselo, ale to jsem ještě netušila, že se s chemií stejně budu muset rozloučit. Pracovali jsme na certifikaci nových odrůd obilovin a některých dalších zemědělských plodin. Mým úkolem bylo dát na dno Petriho misky filtrační papír, navlhčit ho a vzorně na něj rozložit 100 semenek nebo zrníček. To se pak vložilo do termostatu a pravidelně se odčítala klíčivost. Jediným efektem této duchamorné práce byla skutečnost, že naklíčené obilí jsem nosila tetě pro slepice a ona mi vždy za to dala několik vajec. Tak pomalu plynul můj čas po maturitě.

Moje dvacáté narozeniny

Naše židenické parta se pravidelně vypravovala v sobotu do kina a v neděli na polodenní nebo celodenní výlet. Stále nás bylo asi tak kolem patnácti, ale hochů vždy o několik více. Před Váno-

cemi mne rodiče překvapili dotazem, zda hodlám své dvacetiny oslavit s partou. Máti již měla domluvený přísun masa ze zabíjačky od tety z Ostrovačic. Ivo to vše nějak v batohu dopravil domů. Na válečné poměry to bylo úžasné, jak dokládají přiložené fotografie... Již během ledna jsem se začala zamýšlet nad vztahy v partě, kde někteří hoši začali upřednostňovat při společných vycházkách některé z nás. To se mně jako vedoucí dívčí části party nelíbilo. Připomenula jsem, co jsme si slíbili, žádné dvojice se nebudou v partě vytvářet, znamenalo by to její konec. Já sama jsem jen obtížně přesvědčovala Boba, že to myslím vážně, že válka přece jednoho dne skončí, že chci dále studovat, a proto chci mít kolem sebe jen dobré kamarády. Někteří to pochopili, ale někteří mne označili za rozbíječe party.

Oslava mých 20. narozenin

Černá Pole – nové pracoviště

Do kina i na nedělní výlety jsme v lednu i únoru ještě pravidelně chodili, ale bylo to již o něčem jiném. Děvčata z ročníku 1924 byla od začátku roku v „Totaleinsatzu“, a tak se nás stále méně mohlo scházet. Dohodlo se, že Liba Drápalová nás teď bude svolávat ke společným akcím.

Malá sebereflexe – teprve koncem roku 1943 jsem odpustila mému otci, že díky jeho poctivosti jsem prakticky o rok starší. Jen několik hodin chybělo, aby mým datem narození se stal Nový rok 1924. Těch několik málo hodin mě zachránilo před „Totaleinsatzem“ do Reichu anebo těžkého průmyslu v Brně.

Naše stará dobrá parta byla v krizi a šla do útlumu. Hochy spojovala košíková a my holky jsme vytvořily dvě skupinky. V té naší jsme zůstaly čtyři. Všechny jsme byly ročník 1923 a na ten prozatím Hitler zapomněl. Tak jsme unikly „Totaleinsatzu“. Často jsme se scházely a měly si stále co povídat.

Začátkem ledna jsem byla přeložena do centrály „výzkumáku“, jak se běžně mému pracovišti říkalo. Byla to velká budova, která přímo navazovala na budovu Vysoké školy zemědělské u konečné zastávky Černá Pole. Nastoupila jsem do sekce výzkumu krmiv a píce, kde se prováděly různé chemické rozbory. Výsledky se musely písemně zpracovávat ve dvou jazycích, česky a německy. V tu dobu byli všichni čeští zaměstnanci z ročníku „24“ nasazeni do zbrojovek a přednosta oddělení hledal laboranta s dokonalou znalostí němčiny. I vzpomněl si pan ředitel, že má v záloze někde nevyužitou takovou osobu. Jsem přesvědčena, že taková náhoda neexistuje, na osud nevěřím, a tak mi nezbyvá než vzpomenout rčení mé máti „Komu Pán Bůh, tomu všichni svatí...“.

Šéfem oddělení byl náš rodinný přítel Ing. Schneiberg, na jeho laboratoře navazovaly laboratoře, které vedl můj strýc Petr Škorpík, a obě tyto bezdětné rodiny bydlely v domě, který si těsně před okupací postavili Vachovi, tedy další moji nejbližší příbuzní (teta Vachová a teta Škorpíková byly sestry mé maminky). Prostředím i prací jsem byla nadšena. Našla jsem tam i několik známých. A tak ráno, při cestě kolem Lužánek, dále do kopce, tehdy ještě nezastavěného svahu pod dnešní Mendelovou univerzitou, nás kráčel již pěkný houf. Vždy byli mezi námi i dva hoši z naší ulice, kteří hned po uzavření vysokých škol nastoupili do „Milchkontrollstation“ a denně pracovali na kontrole vzorků mléka jak z mlékáren, tak z povinných dodávek sedláků z okolí Brna. Pro jejich práci vyčlenil „výzkumák“ jednu menší budovu ve dvorním traktu, která byla obehnána pastvinou pro pokusné berany, kteří se tam skutečně chovali. Byla to součást oddělení pro chov a výzkum skotu, kde pracoval již zmíněný můj strýc. Úmyslně se podrobněji o tom zmiňuji, neb návaznost nenechá na sebe dlouho čekat.

Někdy na mne před „výzkumákem“ čekal občasný člen naší židenické party Karel Adamus. Byl to medik, kterému zavřeli vysokou školu, když byl ve třetím semestru. Nyní pracoval v ordinaci svého otce a rád si prý se mnou „pokecával“. Stejně jako já čekal, až se náš život vrátí tam, odkud byl násilně vyrván, a my se vrátíme ke studiu. Hovořili jsme i o tom, že někteří z našich dobrých kamarádů z židenické party přivykli již jinému způsobu života a dost nás nechápou, že se chceme kamsi vracet. Doprovodil mne k domu a s otázkou, zda může zase na mne někdy počkat, jsme se rozešli.

Osudové setkání

Brzy po mém nástupu do Černých Polí byla mému šéfovi přidělena další funkce. Stal se velitelem „Brandwache“ v celém ob-

jektu. Požární hlídky, tedy Brandwache, se stále hojněji zakládaly i v objektech, které nebyly válečně důležité. Vzpomínám, že v tom roce i obyvatelé činžovních domů museli mít seskupené dvojice mužů, kteří tyto hlídky pravidelně drželi. Včasné upozornění na šíření požáru po bombardování se v sousední říši osvědčilo, frontová linie se začala přibližovat, a tak i protektorát musel být připraven. Třetí říše potřebovala další pracovní síly. Došlo i na pracovníky výzkumáku.

Ing. Schneiberg mi dal seznam všech mužů zaměstnaných v objektech výzkumáku s požadavkem, abych vybrala všechny dvacetileté až třicetileté muže a založila jim novou kartotéku. Brzy jsem pochopila, že ústav se stal velkým útočištěm vysokoškoláků. Mnozí sem nastoupili hned v roce 1939 a pro další se dařilo vytvářet nová místa zvláště v mlékařské kontrolní stanici, již zmiňované „Milchkontrollstation“, jak se tehdy běžně říkalo.

Toho roku mi připadalo, že jaro ve vzduchu je o hodně dříve než v předchozích letech. Nebo to bylo tím, že z rozhlasu, z otevřených oken venkovských, ale i menších brněnských hospod se často ozývala píseň „Přijde jaro, přijde, brzy bude máj...“. Nebyla zakázána a Němci netušili, že již i tento popěvek nás posiluje a sjednocuje.

Někdy na přelomu března a dubna se vrátil můj šéf hodně rozčilený a smutný z ředitelské porady. Uvařil si nějaký bylinkový čaj, zapálil doutník a asi na dvě hodiny se uzavřel ve své kanceláři. Potom mne zavolal a předložil mi asi 20–30 štítků z kartotéky. Byla na nich jména bývalých vysokoškoláků, kteří pracovali na různých odděleních v budovách. Měla jsem je abecedně seřadit a přepsat na nový seznam. Doplnit jméno vedoucího pracovníka příslušného oddělení, kde tito muži pracovali, v jaké funkci a jakého dosáhli předchozího vzdělání. Na konec jsem měla napsat, že se jedná o požadovaný seznam mužů ročník 1919 a 1920. Když jsem danou práci vyhotovila a nesla k podpisu, vyzval mne pan inženýr, abych si sedla, že mi musí něco

povědět. I pravil: „Slečno Daruško, ty chudáky čeká ‚Einsatz‘ do fabrik v Reichu, do nejvíc bombardovaných měst. Výběrem asi dvaceti mladíků prozatím si ale ruce nepošpiním. To ať si prove-
de ten nacista s radostí sám.“

Já jsem si poznamenala jména asi čtyř hochů, které jsem sice neznala, ale pracovali všichni u „mlíkařů“, tedy v „Milchkontroll-station“, a já tam ráda chodila si promluvit s hochy z naší ulice. Naskytla se mi tedy možnost se tam opět dostat. Následujícího dne v nažehleném laboratorním plášti jsem vyrazila do zahradní budovy ústavu. Ještě jednou jsem se podívala na seznam – přesně si vzpomínám: první v pořadí byli dva bratři Artner X. a Artner Y., dále Burda Vladimír a Šikula Ladislav. První tři byli medicí a poslední studoval techniku. Ten bydlel v naší ulici.

Vrátný mne znal a věděl, že občas tam chodívám za Lá-
ďou Švestkou, klukem z naší ulice, a tak mi ho hned také zavo-
lal. Chvilí jsme si povídali, probrali několik důležitých událostí
z naší ulice, například kdo přijel na krátkou dovolenou z „Einsat-
zu“, kdo naopak byl do Reichu zase nasazen, a pak jsem ho po-
žádala, aby mi zavolal Burdu. Zpozorněl a rovnou se mne zeptal:
„On se ti líbí?“ Ujistila jsem ho, že toho kluka vůbec neznám, ale
musím mu něco velmi důležitého sdělit. Možná bych měla osvět-
lit, proč jsem si vybrala toto jméno. První dva byli bratři, synové
známého profesora z lékařské fakulty, a tak mne napadlo, že ti
se zaručeně z „Einsatzu“ nějak vymotají. Ten třetí byl venkovský
kluk (jak jsem si v kartotéce zjistila), ten tady nebude mít žádné
známosti, a tak jsem se rozhodla, že ho budu varovat. Často si
kladu otázku: „Byla to jen náhoda?“

Jak jsem již uvedla, s Láďou Švestkou jsme probrali několik
důležitých událostí z naší ulice, nakonec jsme se domluvili, že je
načas svolat schůzku do parčíku, abychom vůbec měli nějaký
přehled, kdo z nás se ještě v Brně vyskytuje. Rozloučili jsme se
s příslibem, že toho Burdu tedy za mnou pošle.

Za chvíli vešel, jak si dobře vzpomínám, nesmírně zarostlý černovlasý mladý muž. Ihned se omlouval za neupravený vzhled, za hodně proděravělý pracovní plášť od kyseliny sírové, se kterou neustále musí protřepávat vzorky mléka. Očividně byl mojí přítomností zaskočen. Pohotově jsem řekla, že přece nejde o žádné setkání, ale že mu jen chci předat tajnou informaci. Nesmí s nikým o tom mluvit, ale musí rychle jednat, aby se vyhnul nasazení do Reichu. Ještě jsem se zmínila, že můj známý medik zná postup, jak vyvolat před předvoláním na „Arbeitsamt“ vysoké horečky a zařazení do nasazení se oddálí. Byl z toho mého sdělení viditelně rozhozený. Několikrát mi poděkoval a že se pokusí něco udělat. Slíbil, že mi dá vědět, jak celá ta akce nakonec dopadne. Jak a kde si něco pro zdar věci zařizoval, nevím, nepátrala jsem po tom, protože situace nabyla úplně jiný spád...

Silvestr 2010

Končí rok 2010, vzpomínky jsou sice krásné, ale k životu nestačí. Včera mne Radim vzal s sebou na chalupu do Radnice. Je kouzelná zima, a tak s mými nordic walking v ruce vyrážím po zasněžené cestě k lesu. Vzpomínat budu na všechny, kteří mi k těm mým silvestrovským narozeninám zavolali, ale i na ty, kteří se do Olomouce na mne nedovolají.

K večeru jsem byla na dlouhé vycházce s Radimem, telefonovali jsme mnoha přátelům a rodinným příslušníkům. Zavírám počítač, končím s letošním psaním vzpomínek a jsem vděčna za vše, co mi bylo v tomto roce dopřáno. Gratia Dei.

PF 2011

Lze jen těžko pochopit, že k pokračování rozepsané kapitoly usedám přesně na den, kdy před rokem jsem se dala na samozvanou spisovatelskou dráhu. Do této chvíle jsem se již několik předchá-

zejících dnů snažila pátrat po mých starých zápiscích, abych moje vzpomínky doplnila a obohatila, a tak jsem se dopracovala, dle mého mínění, k nejdůležitějšímu a pro mne nejkrásnějšímu období života. Zní to sice absurdně. Válka zmítala celou Evropou, fronta se blížila, nebezpečí náletů i na Brno kulminovalo, ale život se nezastavil, život šel dál a pro mne i v té hrozné době byl prostě pěkný. Jinou dobu jsem v daném věku nepoznala.

Zápisky z roku 1944

Připadá mi, že mně docela pohlcejí vzpomínky na tu dobu. Lisuji v malém kapesním kalendáři z roku 1944 a čtu „důležité“ zápisky:

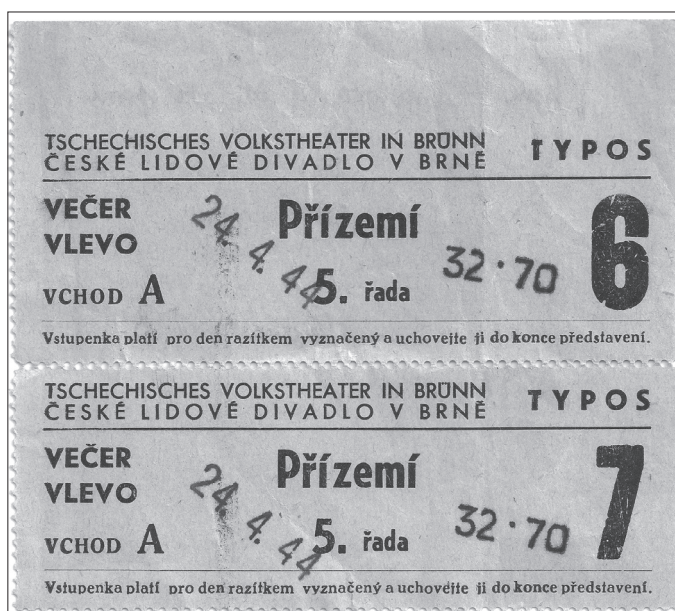
Např:

- 6. 1. sdělení ředitele o mém přeložení do Černých Polí
- 7. 1. nastupuji do sekce Ing. Schneiberga
- 23. 1. s partou v Žebětíně

Židenická parta

13. 2. máti v Podivíně, ležím – nachlazení
19. 2. Stadion, turnaj v košíkové – fandíme našim židenickým
 1. 3. cesta z ústavu společně s L. Š.
(Láďa Švestka z naší ulice)
24. 3. dopis z Norska (Zdeněk Švarc)
 5. 4. předávám u mlékařů informaci o nasazení
v Reichu V. B.
24. 4. v poledne telefonuje V. B. a zve mne na večer do
Typosu na divadelní představení

Historické lístky související s pozváním do divadla

Od dubna 1944 do dubna 1945 pod značkou V. B.

V mém kalendáříku jsem si na okraj před pondělí 24. dubna do-datečně připsala první schůzka s V. B. Mělo to pádný důvod, těch schůzek s V. B. začalo přibývat. Ani ve snu mě tehdy nenapadlo, že tak budu činit až do 1. května 1949...

Doba, ve které píšu tyto vzpomínky, se tak diametrálně ve všem liší od doby, kam se vracím ve svém vyprávění, a proto jsem se rozhodla podrobně popsat některé své tehdejší kroky. Dovedu si představit reakci, kterou to vyvolá u mladých typu mého vnuka Pavla. Ten si patrně řekne, že „ta naše babča nebyla asi normální“.

Když mi V. B. do telefonu sdělil, že nebezpečí Reichu je šťastně zažehnáno, a proto si dovoluje mne pozvat večer do divadla, pohotově jsem odpověděla, že se musím nejdříve zeptat rodičů a zavolám tedy po obědě. Tehdy se pracovalo vyjma soboty každý den až do 17 hodin, a proto jsem si mohla v poledne odskočit na oběd domů a zase se rychle vrátit do ústavu. Máti se s otcem dohodla, že když si lístek do divadla zaplatím, tak mohu jít. Byl to přece pro mne docela cizí člověk. Až do tohoto dne jsem do kina chodila s partou a do divadla s mámou.

Před divadlem mne čekal velmi dobře oblečený mladý muž. Málem bych ho ani nepoznala. V šatně mně galantně pomohl z pláště, no prostě bylo to o něčem jiném než s hochy ze židenické party. Usedli jsme do druhé řady a já si hned vyžádala vstupenku. Dal mi obě a já je mám do dnešního dne uschované. Činohra se jmenovala „Jsem zamilován do své paní“.

Cestou domů byla všude tma, ulice neosvětlené, okna domů zatemněná, a tak mi baterkou občas posvítíl na přechodu, abych někde nezakopla. Vyprávěl, jak bylo pro něj těžké sehnat v Brně nějaké zaměstnání. Prostějov jej zařadil jako výpomocnou sílu

v otcově hospodě a přidruženém zemědělství, kde neměl žádný prostor se alespoň na chvíli vracet ke svým odloženým učebním medicíny. Až náhoda mu přihrála „Milchkontrollstation“...

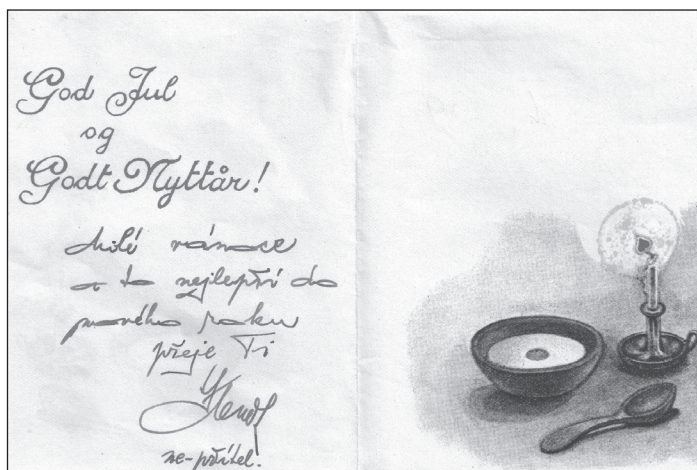
Při rozloučení jsem marně vysvětlovala, že zaplacením lístku byla podmíněna moje návštěva představení. Peníze odmítal a předhodil návrh, že příště se rád nechá pozvat do divadla zase on. Podáním ruky, že to platí, jsme se rozešli. Ještě mi naznačil, které dny by padaly v úvahu a není-li nějaká technická překážka na mé straně. On že každou druhou sobotu a neděli tráví v Brně, ty ostatní u nich v Rozstání.

Byla jsem z té nové situace dost zmatená a nejvíc mne překvapili rodiče. Ani slovo námitky ani další nějaké poznámky. „Je-li to slušný mladík, tak jednej, jak uznáš za vhodné,“ řekl můj otec, a tím diskuse o V. B. skončila.

Listuji dál v kalendáříku a zjišťuji, že novou situaci jsem s kamarádkami prodiskutovala v neděli na vycházce a poznamenala si, že je na dovolené i Zdeněk Švarc z Norska. Byl to chlapec ze sousedního domu, ročník 1921. Tento ročník nacisté nasadili na nucené práce daleko na sever až do Narviku. Přiznávám, že do jisté míry to byl objekt mého sextánského zájmu. Pozoruhodný zápis v sobotu dne 6. května: v 17.30 návštěva biografu s V. B. a u toho již označení 4. schůzky, ale také poznámka, že v 16.00 u nás zazvonil Zdeněk Švarc s tím, že dosud mne nikde nepotkal a zda bych se s ním nešla projít. Uvědomuji si přesně celou tu situaci. Maminka mne zavolala do předsíně, že je zde pan Švarc, ať ho tedy pozvu dál a nedomlouváme se ve dveřích. V jídelně jsem měla otevřené pianino a Zdeněk k němu hned sedl a já ho vybídla, ať mi něco zahraje. Věděla jsem, že výborně hraje. Chvíli jsme si povídali o všem a o ničem. Když viděl, že na žádnou procházku nehodlám jít, měl se k odchodu. Musela jsem mu však slíbit, že než odjede do Norska, že si pro něj chvíli najdu. Stalo se tak až 31. května. Byla to dlouhá procházka přes Špilberk, Kraví horu a nevím, kudy všude jsme ještě chodili a probírali naše na-

hodilá setkání v uplynulých čtyřech letech. Zdeněk se stále chtěl omlouvat za klukovské chování a naznačoval, ať mu dám šanci začít znovu. Velmi důrazně jsem odpověděla, že přece nikdy nic nezačalo a dnešním dlouhým odpolednem se rozejdeme jako dobří přátelé. Vzpomínám, že někdy v prosinci jsem obdržela dopis z Norska s podpisem Zdeněk ne-přítel. I toto patří k mým válečným osobním vzpomínkám.

Někdy koncem května si musel V. B. vzít dovolenou asi na deset dnů a urychleně jet pomáhat rodičům při nařízeném vystěhování. Mnoho vesnic z okolí vyškovské střelnice, která byla za války rozšířena až do okresů Prostějov a Blansko přes Drahanskou vrchovinu, se muselo v několika etapách vystěhovat. Německý wehrmacht si vybral rodiny podle profese. Rodiny, které byly nezbytné pro zajištění obslužnosti posádky, ponechal ve zmíněných obcích až do května 1944. První vlna vystěhování z Rozstání proběhla v polovině října 1943. Určené rodiny musely s veškerým inventářem opustit své domovy. Stěhovali se nejčastěji tam, kde jim příbuzní a přátelé zajistili nouzové přístřeší.

Pozdrav z Norska

Tak jsme se pak po mnoha letech seznámili s několika rodinami v Kanicích, které se až sem vystěhovaly a po válce se již zpět do rozstříleného Rozstání nevrátily (například Jančíkovi a Přibylůvi).

V rámci druhé etapy byla rodina Burdova a několik dalších spřízněných rodin příkazem přesídlena do sousedního Lipovce. Tedy do bezprostřední blízkosti střelnice, aby i nadále mohli plnit příležitostné příkazy wehrmachtu.

Vladimír, jak jsem mu již v duchu říkala, ale v rozhovoru při schůzkách jsem ho stále ještě oslovovala pane Burdo a on mne slečno Kolářová, musel si tu dovolenou nějak odpracovat, a tak jsme se jen tak „náhodně“ potkávali na dvoře ústavu, například když milchkontroloři hráli volejbal na výběhu pro pokusné beraňy a já dostala příkaz jít ty kluky odtud vyhnat.

Dovedu si představit reakci čtenáře, pokud se nějaký najde... Taková prostě byla tehdy doba, takoví jsme byli my.

Moje nejlepší přítelkyně si chtěly V. B. alespoň okouknout. Tak jsem jim řekla, kudy povede naše nedělní procházka, a ony toho opravdu využily a ještě téhož dne večer mi ho nejen schválily, ale dokonce i pochválily. Pamatuji si, že jsme jeli do Juliánova a odtud šli pěšky na Klajdovku, přes Hády do Obřan a šalinou domů.

Večer přišly tyto kamarádky k nám, aby mne přesvědčily, že nesmím odmítnout pozvání Liby Janíškové na oslavu jejích narozenin. Hodlá v zahradním traktu jejich mlýna uspořádat velkou sešlost. Zve celou rozpadlou partu, abychom si všichni mohli v klidu vyslechnout různé názory jednotlivců na uplynulé období našich společných schůzek, večírků a legrací, které jsme při tom prožívali. Zápisníček mi připomenul, že při 20. schůzce (29. června) jsem Vladimírovi o tomto podniku řekla a překvapila mne jeho otázka, zda mám v úmyslu tam jít. Nějak se mu to nezamlouvalo, ale víc se o tom již mezi námi nehovořilo.

Setkání party se velice vydařilo, paní Janíšková pro nás holky připravila jednu místnost k přenocování, neboť v tu dobu vracet se v noci z „Kummerdorfu“, tedy víc německého jak českého Komárova, na druhý konec Brna bylo opravdu riskantní. Tímto dnem jsem uzavřela další kapitolku mého mladého života, možná, lépe řečeno, zmenšil se okruh přátel, se kterými jsem byla zvyklá se velmi často setkávat. A život šel dál...

Bombardování Líšně a Židenic

Blížila se doba dovolených. Věděla jsem, že Vladimír celou dovolenou bude pomáhat rodičům při žních, které zkomplikovalo vystěhování, a večer, jako obvykle, je jeho povinností postavit se za „šenktyš“²⁰ v hospodě. Netušila jsem, jaká to bude pro něj dřina. Svoji dovolenou jsem chtěla nějak zařadit do tohoto období a jet s rodiči na Dobrou Vodu. Moc jsme o tom spolu nehovořili. Bylo mi nějak líto, že on vlastně nikdy v životě na žádných prázdninách nebyl a také dost dobře nechápal život městské rodiny, která neměla zázemí venkovského příbuzenstva s otevřenou náručí, jako tomu bylo v jejich rodině. Uvedu malý příklad. Jeho dvě sestřenice Zdena a Marta Buriánovy, u jejichž rodičů v Černých Polích bydlel, trávily prázdniny v Rozstání u svého strýce Buriána, koláře. Další brněnské sestřenice jezdily v létě i se svými rodinami do hospody k Burdům. Trochu pomáhaly, ale hlavně využívaly za války výhody rodin tzv. samozásobitelů. Než jsme měli možnost se opět setkat, utrpělo Brno první těžký nálet bombardovacího svazu (terminus technicus). Cílem měla být líšeňská, válečně důležitá továrna Flugmotorwerke Klöckner, ale odnesly to těžce také moje milované Židenice. Všichni moji přátelé to šťastně přežili, nebyli totiž většinou doma. Mnoho židenických občanů se před náletem utíkalo schovat do „zaru-

²⁰ Nálevní pult.

čeně“ bezpečných zahradních krytů, kde podlehli přímým zásahům. Vzpomínám, že pumy se z bombardérů sypaly jako zápalky z krabičky. Byla jsem toho dne ve výzkumáku, a když nám do krytu „Brandwache“ přišla říct, že nálet je koncentrovaný na východní část Brna, klidně jsme vyšli před budovu podívat se na to peklo. To bylo 25. srpna 1944 v pátek kolem poledne.

V neděli se pak vrátil z pracovní dovolené Vladimír a naše první cesta vedla do Židenic. Liba nám povykládala, jak u nich na zahradě bylo civilní obranou narychlo zřízeno obvaziště a sídlo první, pro mnohé i poslední, zdravotnické pomoci. Začali jsme si pomalu zvykat, že několikrát během týdne oznamovaly sirény nebezpečí náletu. Rozhlas pak oznámil, že bombardovací svazy se blíží z jihu a jsou již u Wiener Neustadt nebo nad Šoprovní poblíž Bratislavy. Pro nás to znamenalo shromáždit se kolem nejbližšího krytu a vyčkávat na vývoj situace.

Září 1944

Pro mého bratra začal školní rok mimořádně krutě. Celá budova obchodní akademie, kterou navštěvoval, byla během prázdnin přeměněna ve vojenský lazaret. Chlapci byli nasazeni do závodů s muniční výrobou a děvčata tam, kde jejich práce bylo potřeba. Náš Ivo byl přidělen do závodu Diana, který měl své dílny převážně v železničních tunelech v okolí Tišnova. V blízkosti jeho ubikace v Kutimi u Tišnova byl i zajatecký tábor a mnoho ruských mladých zajatců pracovalo společně s našimi hochy. Práci jim občas zastavily hloubkové nálety. Po jednom z těchto náletů náš Ivo se stejně starým zajatcem Vasilem utekli z Diany a vyděšení dorazili do Brna zrovna k našemu nedělnímu obědu. Kluci provedli generální očistu, máti je vybavila válečnou bábou a opět pěšky se vrátili až do Kutimi (asi 18 km).

Někdy koncem září jsem si s V. B. vyšla do okolí konečně zastávky tramvaje v Obřanech. Přepadla nás náhlá bouřka. Ani Vládovo sako mne nezachránilo před úplným promoknutím. Po několika dnech přivolaná lékařka vyslovila podezření na záškrť. Převoz do nemocnice nepadal v úvahu. Ta byla přeplněná již delší dobu a z doslechu nám bylo známo, že nemocnici je lépe se vyhnout. Maminka si tak urychleně mohla vyřídit uvolnění z práce a do továrny se pak již stejně nevrátila. Po listopadovém kobercovém náletu byl i podnik, ve kterém pracovala, úplně zničen. Byla to továrna na dámské prádlo v zadním traktu domu mezi tehdejší Novou, nynější Lidickou, a Legionářskou ulicí, nyní ulicí Kapitána Jaroše.

Naše obvodní lékařka napsala zprávu o mojí nutné izolaci, a tak jsem mohla zůstat doma. Rodiče mne omluvili ve výzkumáku, zavolali i k Drápalům a já pak přijímala dlouhé dopisy, ale nesměla na ně odpovídat.

Potřebné a tehdy snad i účinné léky mi nosila německá kamarádka Kristina Wienzeková. Od první třídy si všechny děti z našeho domu společně hrávaly na dvoře a vzpomínám, že nám vůbec nevadilo, že německé děti neuměly dobře česky. Jejich čeština a naše němčina se časem docela vyrovnávaly ve srozumitelný jazyk. Německé vysoké školy za války byly v provozu a ona studovala medicínu. Blížící se fronta poznamenala i její studium. Všechny medičky musely nastoupit do nemocnic a lazaretů a jejich kolegyně na frontu.

V polovině října pracovník dezinfekční stanice vydezinfikoval celý náš byt a já se zvolna vracela do normálního života. Do práce jsem však ještě nebyla schopná nastoupit. Vzpomínám, že v tu dobu i několikrát za den byl vyhlášen poplach na základě přeletu průzkumných „nepřátelských“ letadel, tedy letadel spojeneckých armád. Laborantka z výzkumné sekce mlékárenské, která sídlila v téže budově jako kontrolní stanice, mi někdy kon-

cem října přinesla od Vladimíra dopis. Na poštu se nedalo již spoléhat. Sděloval mi, že se u nich chystá svatba jeho sestry Jarky. On je tím také hodně zaneprázdněn. Stále musí něco zařizovat, shánět, a tak jedině následující neděli má volnou. Budu-li již v pořádku, že bychom se konečně mohli setkat.

20. listopad 1944

Náš pravidelný týdenní rytmus s V. B. dlouho nevydržel. Dne 20. listopadu dopoledne nalétaly na Brno od jihu těžké bombardéry. Cílem měla být brněnská Zbrojovka. Ta zasažena nebyla, ale odnesl to Cejl. Mnoho domů, a dokonce i tramvaj, dostalo přímé zásahy. Říkalo se, že to byl kobercový nálet. Představme si, že se tento „koberec“ táhl z Cejlu na dolní část dnešního Moravského náměstí, kde se rozdělil do dvou pásů. Jeden směřoval nad tehdejší Francouzskou a Bratislavskou ulicí k Černým Polím a druhý se otočil nad Joštovu (dnešní Obránců míru) kolem Červeného kostela a dál nad tehdejší ulicí Udolní až k Obilnímu trhu. Dodnes je vidět naproti porodnice, že zde byla kdysi velká proluka. Dva dny dým a prach z trosek domů ztěžoval nejen práci záchranářům, ale život všem občanům Brna.

Zde bych ráda upozornila na zmíněnou knihu Kateřiny Tučkové, kde popisuje tento den tak, jak jej nikdo nemohl tehdy v Brně prožít.

Během tohoto náletu jsem byla v krytu výzkumného ústavu a členové Brandwache se střídali v pozorování šíření požáru z půdních okének budovy. Při každé výměně hlídky nás chodili informovat do krytu o všem, co mohli z pozorovatelný vidět. Po náletu jsme mohli na dvě tři hodiny opustit pracoviště, zjistit situaci doma a podle možností se opět vrátit do práce.

V. B. poprvé u nás

Následujícího dne po této hrůze byl program pravidelných schůzek s V. B. náležitě pozměněn. Biografie byly zavřené, v ulicích se nedalo dýchat, a tak jsem navrhla, že bychom mohli zajít na čaj k nám. (V mých poznámkách je schůzka označena číslem 45.)²¹

Pohoštění bylo opravdu válečné. Maminka nám i sobě připravila lipový čaj a nějaké domácí sušenky. Při psaní této vzpomínky se musím opravdu usmívat. Vladimír z peněženky pohotově vytáhl potravinové lístky a chtěl, abychom si alespoň jeho přiděl mouky odstříhly, že jej stejně dává tetičce, neboť rodiče jsou samozásobitelé. Pochopitelně jsme to odmítly. Ještě před jeho odchodem přišel domů i můj otec. Tedy i takovou podobu může mít první návštěva toho vyvoleného.

Opožděný „Totaleinsatz“

Menších náletů a častých přeletů přibývalo, a dokonce se začalo mluvit i o tom, že by Brno mohlo být prohlášeno za otevřené město a obyvatelstvo evakuováno.

V době, kdy jsem prodělávala záškrt, si na mne vzpomněl pracovní úřad a hledal mne ve výzkumném ústavu. Tím se oddálilo mé přeložení do „válečně důležitého“ podniku. Jak čtu v zápisníčku, nastoupila jsem dne 8. prosince do Židenic ke staviteli, jehož firma se podílela na výstavbě dálnice v obsazeném Polsku.

V té době pochopitelně stroje i lidé z dálnice dávno již byli bůhvíckde, ale úřad, zvláště pracovní, musel vykazovat flexibilitu. Pan stavitel a jeho 3 zaměstnanci neměli prakticky do čeho píchnout a teď tam dosadil pracák ještě mne. Firma sídlila v příze-

²¹ Vysvětlení, proč jsme v roce 1944 a začátkem roku 1945 tak často navštěvovali kino. Kavárny, pokud zůstaly některé v provozu, byly zaplněny německými důstojníky s doprovodem. Restaurace v dnešní podobě neexistovaly a kino bylo jediné, v odpoledních hodinách málo obsazené prostředí, kde se dalo tak dobře šeptem si popovídat a v zimě se i ohřát. (To byl rituál mých schůzek s V. B.)

mí jeho rodinné vilky nedaleko Drápalů v rozbombardovaných Židenicích. Všichni jsme tam pracovali na jakémsi archivování veškeré technické dokumentace, ke které jsem já měla vybírat z obrovského množství příslušnou fotodokumentaci. Mzdu jsem měla hodinovou, a tak většinou po polední přestávce jsem již končila. Byl-li vyhlášen během dopoledne poplach, končila tím i naše práce, neboť v okolí nebyl žádný protiletecký kryt. Mohli jsme se vzdálit kamkoli a toho dne se již práce v kanceláři neobnovila.

Oprava tramvajového spojení do Židenic nebyla ještě provedena, a tak cesta do práce a z práce byla opravdový horor. Domů jsem chodívala často přes Černá Pole, abych se alespoň na chvíli mohla zastavit ve výzkumáku a v kontrolní stanici. Tam také mnoho práce neměli, a tak jsem se všemi, kteří v laboratoři ještě mohli zůstat, alespoň chvíli popovídala. Kina, která byla schopná provozu, a také divadla prostě jela dál dle uvedených programů. Lze říct, že bez problémů jsme s V. B. opět navázali na naše úterní a čtvrteční schůzky, abychom alespoň na chvíli neviděli tu hrůzu všude kolem nás.

Poslední měsíce války

Nový rok 1945 již od počátku ledna signalizoval vážnost situace. České rodiny musely odevzdat rozhlasové přijímače, aby ztratily přehled o situaci. Moje nové pracoviště bylo zrušeno a já, k mé velké radosti, se opět vrátila do výzkumáku. Všichni staří němečtí zaměstnanci, tedy muži, na které se nevztahovala branná povinnost, museli nastoupit k jakési „domobraně“. Řada českých zaměstnanců, kteří do Brna dojížděli, se také zmenšovala, a tak nebyl problém přijmout zapracované bývalé zaměstnance. V Brně přibývalo německých uprchlíků a mnoho českých rodin uvažovalo, kde se ukrýt před blížící se frontou. V úřadech se balily dokumenty a odnášely do bezpečných úkrytů.

Vzpomínám, že moje teta Vachová s manželkou Ing. Schneiberga si zajistily přechodné ubytování někde v oblasti kolem Pernštejna. Důvod, který je k tomu přiměl, byl jasný. Jejich dům se nacházel naproti rozsáhlému komplexu kasáren v Černých Polích na Mathonově ulici.

Naše rodina se rozhodla, že zůstaneme v Brně. Bydleli jsme mimo průmyslové čtvrti na Tučkově ulici, a tak jsme doufali, že ty blížíící se hrůzy snad nějak přežijeme. Starostlivá naše máti sbalila nějaké naše svršky a s otcem je odvezla vlakem do Rosic, kde na ně čekal náš bratranec se žebříňákem a odvezl je do Ostrovačic. Teta vše uložila pod brambory do sklepa. Také k nim docházely kontroly a rekvírovaly, co se dalo.

Můj otec, finančník, v září po Mnichovu nakoupil v bance tehdy snadno dostupné československé zlaté mince. Uložil je spolu s rakouskými, které měl uschované jako památku na svého otce, pod parkety v našem obývacím pokoji. Můj dědeček Kolář prý prodával do cukrovaru cukrovku jen za tvrdou měnu, nebral „bankocetle“. Tak se říkalo rakouským bankovkám. To bylo ovšem v období c. k. monarchie. Nyní nastal čas mince z úkrytu vyndat. Máti ušila 4 váčky ze starých kožených rukavic a otec každému z nás do nich vložil jednu čtvrtinu se slovy: „S tím můžete přežít i delší dobu...“ Váčky byly opatřeny delším závěsem, abychom si je mohli zavěsit na krk a ukrýt v případě potřeby pod svetr.

Během března několik německých rodin z naší ulice opustilo Brno. Někteří odjížděli i s nábytkem, patrně měli kam. Později si mnozí vůbec nic s sebou nevzali, snažili se jen uprchnout před blížící se frontou. Kamarádka Kristina se mi svěřila, že ty nacisty vybízí k odchodu jejich organizace, ale ona s maminkou tady přece zůstane. Vždyť nás znáte, nikomu jsme neublížili a můj otec musel narukovat do Volkssturmu²² a v jeho věku tam dlouho nevydrží, proto musíme zde přece zůstat.

²² Domobrana zřízená v posledních týdnech války.

I tak uvažovali někteří brněnští Němci. Netušili, tak jako my, jakou odplatu všem Němcům v Brně chystají mnozí budoucí samozvaní soudci z lidu a takzvaná revoluční garda ze Zbrojovky.

Válečná vřava u Brna a v Brně

Začátkem dubna se vlakové spojení s Brnem zhoršilo. I mnoho českých rodin opustilo město. Vachovi nám dali klíče od domu a všech bytů a také se jedním z posledních spojů vydali na Vysočinu. Buriánovi, u nichž Vladimír bydlel, se chystali dům opustit také. Nakonec strýc odvezl dcery, Vladimírovy sestřenice, do Lipovce, kam byla vystěhována celá rozstánská rodina. Tetička zůstala hlídat dům. To bylo někdy kolem 10. dubna.

V tu dobu byla frontová linie v určité vzdálenosti od Brna na mnoha místech prolomena, ale Rudá armáda postupovala jen velmi zvolna a dobyté pozice často ztrácela. Boje se do těch míst opět vracely. Brno se pomalu vylidňovalo, ale život šel dál...

Nyní budu citovat moje zápisky z „frontového diáře“ od 12. do 26. dubna 1945.

Čtvrtek 12. dubna – včera mi vzkázali z výzkumáku, abych se zítra dostavila během dopoledne do práce. Cestou do kopce k dnešní Mendelově univerzitě začaly houkat sirény a na obloze vidím 18 bombardérů a již padají i první bomby. Bez dechu jsem doběhla do krytu výzkumného ústavu. Bylo tam už i celé osazenstvo kontrolní stanice. Po krátkém náletu byly v plamelech a troskách domy na Cejlu, na Křenové ulici a jinde. Záznam končí poznámkou – odpoledne jdeme do kina. To dokresluje absurditu té doby. Napadá mne latinské heslo „carpe diem noctemque“ – volně přeloženo „urvi, co se dá“.

Pátek 13. dubna – klid od náletů, večer na besedě u Vladimírova kamaráda.

Sobota 14. dubna – celý den balíme do velkého cestovního koše věci nutné k přežití ve sklepech, který byl naším „krytem“. Mnoho Brňanů utíká z města a ti, kteří zůstali, ryjí a kopou na každém trávníku a předzahrádce, aby drny a hlínou zaházeli sklepní okénka. Před okna přízemních bytů se vrší haldy různých věcí, které by snad mohly poskytnout určitou ochranu před jakoukoli devastací.

Neděle 15. dubna – relativní klid. Stále se mluví jen o tom, zda bude Brno prohlášeno otevřeným městem, nebo ne. Strýc Burján přivezl Vladimírovi z Lipovce zprávu, aby urychleně přijel domů, že je po něm shánka, proč se nedostavil kopat zákopy jako všichni ostatní muži, kteří mají trvalé bydliště hlášené v Lipovci. Věděl, že musí také pomáhat rodičům se zabezpečením před blížící se frontou, ale stále s odjezdem otálel. V tu neděli jsem se na neskutečně dlouhou dobu rozloučila se svojí láskou. Téhož dne opouští navždy Brno i Kristina s maminkou. Toho dne bylo oznámeno, že bude z Brna vypraven poslední vlak směrem na Prahu. Na chvíli se objevil i její otec. Tak se alespoň rozloučili. Pan Wienzek se vrátil k Volkssturmu s poznámkou, že odtud za chvíli stejně všichni utečou. Frontové linie se blížily k Brnu z několika stran, a proto letadla neustále kroužila nad střechami domů. Občas shodila nějakou bombu nebo přímo odstřelovala všechno a všechny. My, kteří jsme v domě zůstali, jsme se přestěhovali do sklepa. Proti vchodu do sklepa byl i vchod do bytu domovníka, kde se neustále topilo a ze společných zásob i vařilo. Během asi dvou dnů tato „pohoda“ skončila. Nedaleko při bombardovém zásahu rožního domu Tučkova-Kotlářská přestala dodávka vody. Vzpomínám, jak otec s ostatními muži využívali každé relativně klidné chvíle k tomu, aby s kbelíkem, brněnsky řečeno kýblem, pospíchali k poškozenému potrubí pro vodu.

Úterý 17. dubna – Ivo, můj bratr, utíká z Diany, která již několik dnů byla cílem hloubkových náletů. Docela vyčerpaný a hladový dorazil z Tišnova domů. V těch dnech se také do bytu vrátil pan Wienzek. Přišel do sklepa s taškou plnou potravin, které posbíral v jejich bytě, a dal nám je k dispozici. Poděkoval, že naše domovní hlídka jej vpustila dovnitř, a vrátil se hodně smutný do jejich bytu. Ostatní německé rodiny z našeho domu utekly již během března.

Středa 18. dubna – vyhlášená a doporučená evakuace. I z naší ulice odcházejí některé rodiny. Zůstáváme a věříme, že nejdéle za dva, tři dny bude Brno osvobozeno. Leč nestalo se tak. Rusové sice postupovali, ale pozice neuhájili. Frontová linie se sice posunula dopředu, ale následujícího dne byla opět donucena k ústupu. Tohoto dne v noci otevírá naše domovní hlídka dveře rodině ze sousedního domu. Vedle nich stála i sestřenice naší maminky Anička s manželem a asi desetiletým synem Vsevolodem (Seva). Přišli se rozloučit a sdělit nám, že dostali avízo, aby uprchli před Rudou armádou, neboť v přední linii postupují členové KGB a zatýkají „bělogvardějce“. Otcové v obou těchto rodinách byli ruskými běženci, kteří uprchli z Ruska během VŘSR.

Nutné aktuální doplnění. Po sametové revoluci jsem se neskutečnou náhodou, jejíž popis by vydal materiály na další knihu, dostala k adrese blízkých příbuzných tety Aničky žijících v Rakousku. Přes tyto příbuzné jsem poslala tetě dopis. Následně se mi teta Anička ozvala z New Yorku, kde se usadili po delším putování. Bylo jí již 81 let, psala mi, že je na tom velmi špatně se zrakem, že dopis píše za pomoci lupy. V dopise mne žádala o zaslání rodinných fotografií a informací o rodině. Na mou odpověď již nereagovala. Dnes, tj. 3. 9. 2012, jsem obdržela dopis od jejího syna Sevy. Při probírání věcí po mamince našel můj nezodpovězený dopis. Od dubna 1945

je to náš první kontakt po 67 letech. Nabízí mi komunikaci v češtině, ruštině, němčině a angličtině. Já jsem mu nabídla komunikaci prostřednictvím elektronické pošty. Je nadšen, pilně si píšeme se snahou zjistit co nejvíce o vzdálených rodinách.

Čtvrtek 19. dubna – před pátou hodinou ranní se ozývají někde nablízku šílené detonace. Nacisti likvidovali zbrojní arzenál uskladněný v barácích bývalého koncentračního tábora Pod kaštany. Rozbitá okna v celém širokém okolí. Čtu jen mezi řádky, že jsem se vypravila k naší lékařce, která bydlela nedaleko. Můj problém označila jako zánět dásní z nedostatku vitaminů. Vzpomínám, že Ivo s mým tátou se ve chvílích bojového klidu plížili kolem domů až na opuštěné pole Bulharů a do přilehlé zahrádkářské kolonie, kterými tehdy končila naše ulice za přechodem přes ulici Zahradníkovu. Na tomto bývalém poli a přilehlé zahrádkářské kolonii stojí dnes činžovní domy a vysokoškolské koleje, kde vnuk Petr bydlel v prvním ročníku svého studia na VUT. Tam pro mne mezi sutinami hledali lístky špenátu, salátu, pažitky a všeho ostatního, co by mi mohlo pomoci.

Pátek 20. dubna – dopad prvních granátů do oblasti kolem „rohlíku“, jak se říkalo tehdejší nové budově bývalého vojenského velitelství na Kounicově ulici.

Sobota 21. dubna – od půlnoci až do rána je slyšet i ve sklepech silnou palbu. Asi po dvou hodinách palba obnovena. U Lužánek jsou prý rozmístěny nějaké velké dělové baterie, patrně to byly ty pověstné kaфуše.

Neděle 22. dubna – po celý den klid. Odvážili jsme se vyjít si až ke kvetoucím sakurám na rohu Sokolské a Tučkovy ulice. Kolem 21. hodiny opět bombardování a odstřelování je slyšet dlouho do noci.

Úterý 24. dubna – po celý den je slyšet střelbu, výbuchy granátů a také i další výbuchy bomb. Zasažena budova chemického ústavu techniky na Kraví hoře, kde jsem měla v úmyslu studovat. Dostala se k nám i zpráva, že Rudá armáda již bojuje u Modřic a v Medlánkách.

Středa 25. dubna – těžké bombardování naší čtvrti, téměř po celý den neopouštíme sklep. Dělostřelba v bezprostřední blízkosti. Dva ranění němečtí vojáci se chtěli ukrýt v chodbě domu. Pan Wienzek jim dal nějaké oblečení a důrazně je vyzval k odchodu. Převlékli se do civilu a odešli. Všichni jsme si uvědomovali, jakého nebezpečí nás zbavil. Toto byl pro mne nejtěžší válečný den. Tušili jsme, že slunce svítí, ale pro dým a prach z trosek domů je nebylo vůbec vidět.

Čtvrtek 26. dubna – od časného rána je slyšet těžkou dělostřelbu. Bojuje se již v ulicích nedaleko nás. Kolem jedenácté hodiny střelba utichla. Odvážili jsme se vyjít před dům a přesně v 11.15 stanuly první jednotky Rudé armády na rohu Kotlářské a naší, tedy Tučkovy, ulice. Kdo byl na ulici, spěchal je přivítat. Rozdávaly se cigarety, pití, někdo i jídlo jim daroval, ale vojáci po chvíli spěchali dál. Odpoledne projíždějí Kotlářskou první ověčená auta a děla. Odpoledne se boje v ulicích obnovují. V noci jsme zesílili domovní hlídku, které se sice podařilo zabránit vstupu jednoho ruského vojáka do domu, ale odnesl to náš Ivo, když na něj voják namířil pušku a pronesl k němu první ruská slova. Byl to příkaz: „Davaj časy!“²³

Následujícího dne se již všeobecně mluvilo o tom, jak vojáci v osvobozených ulicích řádili. Někakým ústním podáním se k nám dostala informace, že v domě na Kotlářské 14 se narychlo upravila v jednom bytě hlídaná noclehárna pro všechna děvčata z blízkého okolí. Téhož dne dopoledne musela naše domovní

²³ Ruský „dej sem hodinky“.

hlídka otevřít vchodové dveře a vpustit ruskou kontrolní hlídku, která zjišťovala, zda se neukrývá zde nějaký německý voják. Naše domovní hlídka je ujistila, že žádný voják zde není. Již se měli k odchodu, ale v tu chvíli pan Wienzek nervově nezvládl situaci. Hlídkoval v chodbě našeho domu s ostatními muži. Naráz vyběhl z domu a před našimi zraky ho vojáci zastřelili. Hrůzy války tedy v Brně ještě neskončily. Z obav, aby nebylo ještě hůř, tu noc i moje máma šla se mnou do noclehárny. Já jsem tam přespávala až do 8. května. Bylo nás tam každou noc kolem třiceti. Muži, kteří nás hlídali, měli s nějakou ruskou komandaturou domluveno, že stačí v případě nebezpečí jen volat „patrol“. To prý na vojáky platí. Vzpomínám, že několik týdnů se v noci ulicemi ozývalo to zoufalé volání „patrol“... To také patřilo k válečným dnům mého života.

9. květen – poprvé jsme se opět všichni probudili v našem bytě. Probudila nás však nějaká zvláštní střelba. To ruští vojáci stříleli jen tak, do vzduchu z radosti, že byl vyhlášen konečně mír. Bylo časně ráno, rychle jsem se oblékla a vyběhla ven, kde se to již začalo hemžit lidmi. Vzpomínám, že jsem stála na rohu naší a Kotlářské ulice. V brněnské městské části Tábor, v ulici Pod kaštany, se střílelo do vzduchu, nad Vysokou zemědělskou zářilo již slunce a někdo začal zpívat „Kde domov můj...“. Všichni jsme se s úsměvem ve tváři a slzami v očích přidali...

Jen myšlenka

Krvelačné odplaty ne nacistům, ale všem brněnským Němcům se chopili tzv. gardisti z brněnské Zbrojovky. Rozdávali zbraně každému, kdo měl zájem se podílet nejen na týrání, ale i konečném vyhnání německých žen, dětí, invalidů a starých mužů z Brna. Byl to ten až tabuizovaný brněnský pochod smrti, o kterém zasvěceně hovoří ve své knize mladá spisovatelka Kateřina Tučko-

vá. Je zmíněn i v dramatu „Na rozchodnou, jednou pro vždy“ natočeném podle scénáře Milana Uhdeho. Mailování s panem Uhem k tomuto tématu příkládám. Paní Tučková v rozpravě ke své knize si jen povzdechla, že lidi, které kontaktovala, nechtěli o tomto tématu ani hovořit...

Jak složité bylo žít konečně v míru

První naší starostí bylo sehnat někde sklenáře, aby okna a všechny dveře vedoucí na balkony mohly plnit svoji funkci. Pomáhali jsme s obnovou zelených ploch v okolí a úklidem v naší ulici. Neuniklo naší pozornosti, že noví nájemníci se do opuštěných bytů dostávají legálním i nelegálním způsobem. Tatínek byl členem představenstva družstevních bytů, které patřily Všeobecnému pensijnímu ústavu. Byt po Němcích tedy přiděloval jen vybombardovaným rodinám a ostatní zájemce z těchto důvodů odmítal. Po několika týdnech se dva odmítnutí vrátili s lejestrem z nějakého výboru, že přidělení bytu vyžaduje jejich veřejná činnost. Jak si otec zjistil, byla nulová. Jedna z rodin dostala prostě zálusk na výměnu svého dosavadního domovnického bytu a druhá si chtěla jen polepšit.

Vážený pane Uhe,

doufala jsme, že se s Vámi setkám v sobotu (16. t. m.) ve Veletržním paláci. Setkala jsem se jen s Vaší dcerou.

Proto volím tuto cestu, abych Vám vyjádřila dík za emocionální zážitek, který mi poskytlo sledování filmu „Na rozchodnou“. – Oba jsme žili v té těžké době v Brně. Vy v dětském věku, ale já v r. 1943 již maturovala na gymnáziu.

Začátkem letošního května se nás několik sjelo do Brna na pomaturitní setkání po 66 letech. Dlouho jsme hovořily o konkrétních aktérech kolaborace v Brně, o krutostech a utrpení v „Kouničkách“, o „Totaleinsatzu“ v brněnské Zbrojovce a konečně i otevřeně o „divokém odsunu“ ve dnech 30.–31. května 1945.

Jménem nás sedmi pětáosmdesátiletých „maturantek“ Vám, pane Uhe, děkuji za zřetelné označení organizátorů této kruté akce v prvních týdnech míru po ukončení II. světové války.

S pozdravem

Daruše Burdová

Dopis panu Milanovi Uhdemu

Nechci házet všechny tehdejší členy KSČ do jednoho pytle, ale byly to stranické organizace, které kryly jejich požadavky. Tito a jim podobní se houfně začínali rojit. Také partyzáni „za pět minut dvanáct“ se domáhali výsadního práva na vše, co se jim hodilo. Tak jsme označovali jedince, kteří v poslední válečné dny utekli do lesů kolem hradu Veverčí a pak prohlašovali, že se spojili s partyzány a pomáhali obleženému Brnu. Jednoho jsem znal a vím, že opravdu partyzánem nebyl a jakýchsi materiálních výhod se mu opravdu dostalo. Získal slušné zaměstnání, ač mu chybělo náležité vzdělání. Tak nějak začínal hned po válce plíživý nástup vlády jedné strany a organizovaný vzestup dělnické třídy k uchopení moci.

Vážená paní Dziková,
z Atlantisu mi poslali dopis, který pro mě napsala Vaše paní matka. Srdečně Vám děkuji za zprostředkování a prosím, abyste paní matce vyřídila můj dík. Není pouhým zdvořilostním projevem. Příběh Na rozchodnou je kus mého osudu i osudu naší širší rodiny. Měl jsem obavu, že bude považován za výlučný, a nikoho nezaujme. Vaše paní matka i se svými kamarádkami mi udělala dvojnásobnou radost, protože jsem pochopil, že zážitek z filmu byl pro ni a její kolegyně čímisi bytostným, a ne pouhým setkáním s filmem. Názory na toto mě dílko se liší, i v rodině jsem vyslechl odlišná mínění, některá velmi kritická, a tak mě těší, že jsem někoho potěšil. Nikdy mi to nebylo jedno, ale s přibývajícím stářím si na dobré slovo občas potrpím, i když se snažím tvářit povzneseně.

Vyřídte prosím paní matce přání, aby si zachovala čerstvost svého pohledu a schopnost prožívat umění jako něco osobního. Je to vzácné. A ať je i se svými kolegyněmi tak zdráva, jak jen to je možné v pětasmdesáti.

Upřímně

Milan Uhde

Odpověď Milana Uhdeho na můj dopis

Vzpomínám si, že o těchto záležitostech se doma nehovořilo. Patrně nás to nezajímalo. Bylo i dost změn v naší rodině. Otec téměř denně musel pracovat přesčas. Jen tak mezi řečí se zmiňoval, jak složité poměry jsou mezi soukromými zaměstnanci, jaký chaos panuje ve zkonfiskovaných nejen židovských továrnách, ale ve všech bývalých německých závodech, které se dostaly do soukromých rukou nebo pod státní správu.

Bratr Ivo s nastávajícím školním rokem konečně mohl pokračovat ve studiu na obchodní akademii. Maminka se věnovala na 100 % obnově všeho, čeho bylo potřeba v domácnosti po těch

krutých šesti letech. Patrně nejvíc starostí měla s Ivovým a mým šatníkem. Během války se vše nějak přešívalo, nadstavovalo, ale to se u chlapeckého odívání nepoužívalo. I rozhodla se, že nás musí přece nějak slušně obléct. Sehnala někde látku z kopřiv, kousala přišerně, ale krejčí mi ušil z toho pěkný jarní plášť. Ivovi sehnala docela pěkný oblek, který mu krejčí jen upravil, a naše oděvní přidělové lístky se podstatně ztenčily.

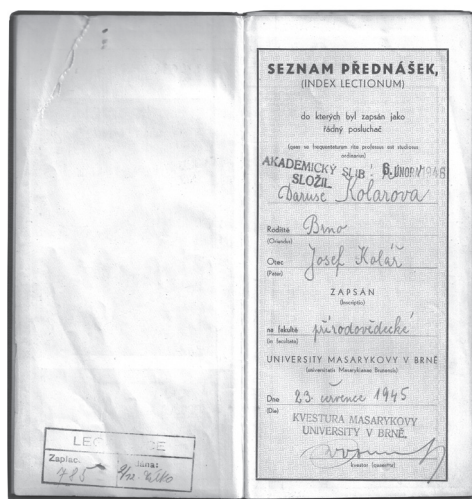
Milí čtenáři, tehdy neexistovala slušivá trička, polokošile, bundy a jiné příjemné dnešní odívání. Svetry a svetříky jen ručně pletené, ale kde vzít vlnu nebo pletací přízi, bylo přece po válce ve zničené Evropě. Obchody zely prázdnotou, ale tu a tam se přece prý něco někde objevilo. Ale mne to tehdy nezajímalo. Měla jsem jiné starosti.

Vysoké školy nebyly hned po válce provozuschopné. Proto jsem se vrátila do obnoveného Výzkumného zemědělského ústavu a pomáhala všude, kde toho byla potřeba. Za odměnu jsem dostala nabídku, abych zůstala dál zaměstnankyní, než se vysoké školy naplno rozjedou. Ráda jsem si ještě nějaký ten výdělek chtěla dopřát, a proto jsem nabídku s radostí přijala.

Prostřednictvím Buriánů jsme s Vladimírem o sobě věděli, že všichni z našich rodin frontové hrůzy šťastně přežili, ale kdy se uvidíme, jsme nemohli odhadnout. Burdovi začali opravovat poničené obydlí a hospodu v Rozstání a Vladimírovi vydatnou pomoc potřebovali. Lékařská fakulta jako první obnovila provoz, ale bez mého V. B. Ten se do Brna vrátil až někdy začátkem července.

Konečně na vysoké škole

Koncem května bylo již potvrzeno, že studium chemie na brněnské technice tak brzy obnoveno nebude, a tak jsem neváhala a vyplnila přihlášku na Přírodovědeckou fakultu Masarykovy univerzity. Zvolila jsem obor chemie a přírodopis. Souhlas otce, živitele rodiny, jsem měla a radostně jsem vykročila z Tučkové ulice do kopečka Kotlářskou ulicí přímo do areálu budov přírodovědecké fakulty podat přihlášku. Cestou, opět náhoda, jsem potkala mého bývalého profesora přírodopisu a hned jsem se mu pochlubila, že hodlám jít v jeho šlépějích. Mlčky jsem mu podala moji přihlášku. Přečetl, zamyslel se a vybídl mne, že by moji přihlášku se mnou rád prodiskutoval. Usedli jsme na lavičku blízko vchodu do areálu fakulty a pan profesor mi objasnil, že přírodopis je nejširší obor a k tomu bych měla zvolit něco méně náročného, ba přímo doplňujícího. I byl z toho nakonec přírodopis a zeměpis.

Kopie titulní stránky z mého indexu

Malé vysvětlení – ještě během mého studia si mladší kolegové vymohli rozdělení studia přírodopisu na dva obory: biologii a geologii. Tedy aprobovaní přírodopisci pro výuku na gymnáziích se tímto ztratili v propadlišti vysokého školství. Také tak mohou začínat reformy.

Letní semestr byl hodně chaotický, ale mně to celkem vyhovovalo. Přednášky většinou byly společné s předválečnými ročníky, tedy úplně zbytečné, a semináře nebyly. Tak jsem se velmi brzy začala angažovat ve výboru svazu vysokoškolských studentů na naší fakultě. Jako členka výboru jsem byla delegována na 1. mezinárodní studentský kongres „Congressus 17. listopad Prague“ v Praze a jeho pokračování v Brně. Nějak jsem nechápala a neměla ani čas přemýšlet, proč někteří starší kolegové se od nás odtrhli a založili si jakousi vlastní sekci, které říkali organizace. Nestarali jsme se o ně, nezajímalo nás jejich politikaření. Naším cílem bylo urychleně pomoci škole, aby se mohl zimní semestr naplno rozjet a my mohli dohonit vše, o co nás válka okradla. Z dnešního úhlu pohledu vidím, že ta naše apolitičnost umožnila v únoru 1948 snadný nástup těchto kolegů do čela všech těch prověřkových komisí, které vzaly otěže fakult do svých rukou... Nacistické pronásledování bylo za námi a jen těžko jsem chápala, že je tu jakési další a snad záludnější pronásledování nás studentů našimi kolegy.

Zato Vladimír vzal studijní otěže plně do svých rukou a již v letním semestru zvládl rigorózní chemii, jak jinak než výtečně.

SVAZ VYSOKOŠKOLSKÉHO STUDENTSTVA V BRNĚ

dovoluje si pozvati

st. Mariši Kolářovou

na

SPOLEČENSKÝ VEČER

pořádáný v sálech Besedního domu dne 25. listopadu 1945 o půl 20. hodině v rámci

SVĚTOVÉHO SJEZDU STUDENTSTVA „17. LISTOPAD“

v Brně.

Úbor společenský.

Jen pro zvané.

Pozvánka na zmiňovaný společenský večer konaný
u příležitosti světového sjezdu vysokoškolského studentstva

Dozvěděli jsme se také o možnosti zkrácených termínů, vlastně jakýchsi studijních úlevách, které nám měly částečně kompenzovat období uzavření vysokých škol. Pro můj maturitní ročník to byl jeden semestr. Zimní semestr začínal pro nás starší hned 1. září. Rozloučila jsem se s výzkumákem a začala pilně studovat. Dokonce mi ani nevadilo, že již nejsou žádné naše pravidelné schůzky. Dohodli jsme se, že po každé, i jen kolokvijní, zkoušce půjdeme na vycházku nebo do kina, ale jinak se budeme věnovat práci, která je přece teď to nejdůležitější. Zůstala nám tedy nedělní odpoledne a i ta v říjnu odpadla. Pochopitelně, Vladimír dřel anatomii a mě zatím nic netrápilo a nedovedla jsem ani odhadnout, jakou zátěží je anatomie po šestileté přestávce. Dokonce jsem mu i vyčetla, že mne tak okrádá o jakékoliv rozptý-

lení a zábavu. Po tomto mém ataku dlouho mlčel a pak vyslovil jasně zformulovaný závěr, který patří do doby, ve které jsem žila a kterou chci popsat. Závěr zněl: „Mám dvě lásky, kterých se chci zmocnit. Jedna vyžaduje mnoho úsilí a času a druhou by potěšilo, kdybych i pro ni měl více času. Vím, že obě patří k mému životu.“

The image shows a handwritten index card from the University of Masaryk (Věstava Masarykovy university). The card is divided into several sections. At the top, there are fields for 'Podlažková jméno (studiosí obnovení)', 'bř. stud. roku', 'Semestr', 'Kodifikace (Pacifikas)', and 'Kodifikace (Pacifikas)'. Below these are two main columns: 'Název předmětu I. jméno předmětu (Index scholarum ci nomina magistrorum)' and 'Stav předmětu (Receptum sionis testantur magistris)'. There are handwritten entries in these sections, including 'Vladimír' and '28. února 1946'. A circular stamp is visible on the right side of the card.

Kopie stránky z Vladěva indexu se zápisem
o udělení první rigorózní zkoušky

Pochopila jsem a zkouškové termíny začala také uhánět. Byly to menší zkoušky, vždy jsem je v pohodě zvládla, jen mi nějak unikalo, proč výsledek je jednou výborný, jindy velmi dobrý. Dlouho jsem se domnívala, že je to stejná známka, jen ji každý profesor jinak nazývá. Zmatek mi pak udělal pohled do Vladimírova indexu, kde jsem si přečetla, že dne 28. února 1946 ukončil první lékařské rigorózum s prospěchem výtečným.

Dnes 6. 3. 2011 zavírám počítač až po 21. hodině. Od televize mne odvedla myšlenka zapsat do mých vzpomínek slova, která přesně korespondovala i s mým názorem. Vyslovil je Miroslav Donutil, známý herec, v pořadu „3 plus jedna s Miroslavem Donutilem“. Dnešní seriál měl název Náhoda. Veselou až komickou povídku o několika setkáních ukončil doslovem hodným zamyšlení. Řekl: „Jsou setkání náhodná a osudová. Ta náhodná nás minou, ta osudová vyústí v trvalý, pevný, celoživotní vztah.“

Opět trochu přítomnosti do minulosti

Během února jsem byla neschopná soustředit se na psaní vzpomínek. Bratr Ivo a dva dobrovodští staří kamarádi mi volali, abych sledovala na ČT 2 rozhovor s naším bývalým kamarádem A. J. Liehmem. Po pořadu opět telefonáty a náš závěr zněl: „Ten Tonda Liehm se nám vůbec nezměnil, stále se nadřazuje, přikrašluje se vlastnostmi, které nikdy neměl a na nepříjemné dotazy odpovídá obezličkou.“

Z knihovny jsem si vyndala Liehmovu knihu (s věnováním) „Minulost v přítomnosti“ a opět po několikáté listovala, četla, porovnávala se svými vzpomínkami. Já jako bezvýznamná pamětnice těžko mohu někde jinde než ve svých vzpomínkách na tyto nesrovnalosti upozornit. Osobně jsem leckoho z Liehmovy okruhu poznala. Jmenovala bych zde Stanislava Budína, jeho dceru Ritu Klímovou, dříve Müllerovou. Později si rodina změnila jméno na Mlynářovi. A opět má pochybnost v duchu hamletovské otázky: náhoda, nebo osud? Jak bylo možné, že děti reformních komunistů manželů Müllerových-Mlynářových mohly studovat a dcera Tondy Liehma ne?

Se svými problémy jsem se obrátila na celou řadu významných osobností, dokonce i na Petra Pitharta, ale přímé odpovědi se mi nikdy nedostalo. Čtenáře by mohlo zajímat, proč to tak urputně chci vědět já. V tu dobu jsem učila na SVVŠ (střední všeobecně

vzdělávací škola, nyní gymnázium) a děti s takovým „původem“ by se tam normálně nedostaly (otec v tu dobu emigrant, matka v disentu). Podobný „původ“ měla celá řada dalších známých osob, ovšem ty se na školu nedostaly nebo z ní byly vyloučeny (např. dcera Pavla Kohouta, dcera A. J. Liehma, Petruška Šustrová a další).

Antonín J. Liehm vzpomíná

Známy český novinář Antonín J. Liehm vydal pod titulem *Minulost v přítomnosti* vzpomínky, v nichž tepe současnost, a vyzdvádá šedesátá léta.

Petr Zidek

Antonína J. Liehma (* 1924) není třeba české kulturní veřejnosti příliš představovat. Novinář, publicista, intelektuál, který na sebe výrazně upozornil v šedesátých letech jako filmový kritik a redaktor Literárních novin. Začínal po druhé válce v časopise Kulturní politika, později působil v ČTK a krátce také na ministerstvu zahraničních věcí. V roce 1969 odešel do exilu, přednášel na amerických univerzitách a nakonec se usadil v Paříži, kde roku 1984 založil evropský kulturní časopis *Lettre internationale*.

Co lidé znali

Liehmovy vzpomínky, které vycházejí na pokračování v časopisu *Listy*, uvozují krátká předmluva (či snad citát?) amerického historika Fritze Sterna, v níž se píše: „Každý soud musí brát v úvahu, co lidé v té době věděli, znali. A nezapomínat, že nemohli nic vědět o své budoucnosti, kterou my dnes známe.“ Tato slova pěkně připravují půdu pro Liehmovu kardinální otázku: soudíme dnes spravedlivě léta čtyřicátá, padesátá,

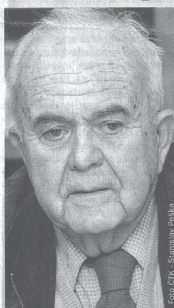
šedesátá, reformní komunismus a ty, kteří s ním spojili svůj osud?

Minulost v přítomnosti nejsou klasické paměti, autor líčí události „na přeskáčku“, jeho styl na mnoha místech ukazuje spíš k žánru eseje, polemiky. Terčem Liehmovy kritiky je pak především přítomnost - označovaná jako „restaurování“ -, která rozhodně neplnísla naplnění jeho ambicí: „Deset polistopadových let bylo tak zčásti vyplněno marnými pokusy najít si místo v českém poststudenovělečném období.“

Postkomunistické establishmenty podle Liehma odpely „kultivovanou kulturu“, zapomíná se na důležitá výročí (revoluce 1848, stě narození Aragóna), „nemilosrdné proskribujeme“ tak zasloužilé osobnosti, jako byl ve světě „až do smrti oslavovaný a uctíván“ Eduard Goldstücker, nexistuje u nás nezávislý seriózní deník, nemáme „nezávislou politickou televizi“, ale „agitprop“ s opačným známkem, přišli jezdi- me v autech, z Prahy jsme udělali „Disneyland nad Vltavou“.

Ukřivdnost a zahořkllost, které z textu číší, dosahují míry i mezi osmašedesátníky neobyčejně: autor si až nesnesitelně stěžuje na příkoří, která mu přítomnost připravila: tu ho někým nepoznali, tu někomu nezájímalo, co si myslí o světovém filmu.

Kontrapunktem temné přítomnosti je Liehmova světlá minulost, zejména 60. léta. Existovala prý tehdy svoboda tvorby, Literární noviny měly ev-

A. J. Liehm

ropskou úroveň, český film úroveň světovou a svoboda již byla taková, že autora z Literárních nevyhodili na- vzdory tomu, že to požadovala dvě usnesení sekretariátu ÚV KSČ.

Nezbývá než s Liehmem souhlasit, že „vždycky záleží na tom, kdo se dívá, odkud se dívá a jaký má k tomu všemu vztah“.

Dlouhý pochod

Svůj příklon ke komunismu vysvětluje Liehm stejně jako mnozí další později reformní komunisté duchem doby a vlastní nedovzdělaností. „Ni-

kdo nepochyboval, že po válce nedojde k návratu k předválečným poměrům, ani o tom, že česká kultura bude zase hrát významnou roli při formování nové společnosti. Zdaleka to neplatilo jen o umělcích a intelektuálech, kteří patřili k více či méně radikální levici.“

Přiznává, že měl štěstí, když se do prvního konfliktu s režimem dostal již krátce po únoru v souvislosti s tzv. pamfletem na Nezvala, protože pak nikdo nechtěl, aby se „na výkonu té diktatury aktivně podílel“. „Kdovi, zda bych byl ve své tehdejší psychické situaci dokázal říci ne.“

Zatímco první polovina 50. let je v pamětech obdoba několika větami, o následujícím období, které autor nazývá „dlouhým pochodem k Československému jaru“, se dozvíme mnohé zajímavé detaily. Cenné jsou také postřehy z autorova pobytu v zahraničí, až již se týkají amerického univerzitního života, evropského kulturního provozu, či exilových aktivistů (např. portréti Jiřího Pelikána).

Antonín Jaroslav Liehm patří mezi nemnoho českých intelektuálů evropského formátu. Pro českou kulturu vykonal mnoho záslužných práce, která - v tom mu můžeme dát za pravdu - nebyla dosud náležitě oceněna. Už z těchto důvodů stojí jeho paměti za pozornost, přestože se sou- dy, které vznášá nad naší současností, bude souhlasit málokdo.

Antonín J. Liehm: *Minulost v přítomnosti*. Vydalo nakladatelství Host, Brno 2002, 200 stran, doplněná cena 179 Kč, náklad neúveřejněn.

Novinový článek informující o vydání knihy
A. J. Liehma *Minulost v přítomnosti*

Arnošt Lustig

Dalším zastavením na mé krkolomné spisovatelské cestě bylo úmrtí Arnošta Lustiga. Stálý dopisovatel do LN mne svými články a rozhovory v televizi vždy oslovil. V posledním rozhovoru, který jsem sledovala, mne přivedl k myšlence, která mne stále provází, na kterou nemám čas si odpovědět, ale kterou bych si ráda osvětlil-

la, rozvedla a snad i zde pro ni našla místo. Mohla by to být jedna z odpovědí na otázku, proč je naše společnost tak odlišná od ostatních Evropanů. Většina příslušníků mladších generací nemá pevné kořeny v základních pilířích evropské kultury, pravil Lustig. A já dodávám různé -ismy, kterým jsme se my staří vzpírali, ale dětem jsme nechtěli komplikovat život, a proto je překryli rouškou mlčení.

Lustig to jasně pojmenoval. Judaismus a křesťanství jsou si tak blízké. Z jejich učení se rodila civilizace. On sám se ke kořenům tohoto poznání dopracoval až v exilu, v liberálním prostředí USA. Prostudoval tam bibli a byl překvapen, jak Starý zákon zdůrazňuje tytéž principy, které Mojžíš vložil do zákonů židovstvu. S uzarděním jsem si uvědomila, že já bibli ani neprolistovala. Musím to dohonit. Mluvil o papírovém tradičním křesťanství, které velmi kritizuje například i profesor Halík. Myslet a odhalovat podstatu mravnosti, lásky a lidské sounáležitosti by mohlo naši společnost ozdravit, shoduje se Lustig s filozofem a teologem Halíkem. Oba také konstatují, že v současné hospodářské situaci naše převážně konzumní společnost na podobná zamyšlení nemá čas. Zájem se snad dostaví u některých studentů a intelektuálů, ale to vyžaduje hluboce promyšlenou práci, ke které je prý u nás nedostatek osobností.

Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit pravdivost jejich konstatování. Při přednáškách na univerzitě třetího věku jsem očekávala od přednášejícího, fundovaného historika a filozofa, více prostoru k přemýšlení a k diskusi. Téma oboru, který jsem navštěvovala, Evropská kultura a křesťanství, k tomu přímo vybízelo. To se patrně dnes nenosí. Jsem již dlouho mimo sledování pedagogické práce, tedy asi tomu nerozumím, ale mohu jen vyjádřit názor, že se mi to vůbec nezamlouvalo. Možná, že i zde platí, když dva dělají totéž, není to totéž.

Sleduji velmi často pořady o holocaustu. Návštěvy Osvětlemi a Březinky byly ve výchovném plánu všech mých tříd na Hejčíně.²⁴

²⁴ Znamé olomoucké gymnázium.

Naši historici raději jezdili se třídami do Mikulčic. O Terezínu se v době mého aktivního věku nemluvilo a o holocaustu v dějepise proběhla jen zmínka. Tak mi vytanula vzpomínka, jak asi před pěti lety jsem vnučce vše připravila pro jednodenní zájezd její třídy do Terezína. Vše zorganizovala, ale reakce mladšího třídního profesora s aprobací čeština – dějepis mě zaskočila: „To by bylo naprosto zbytečné.“

Domnívám se, že podobný přístup k naší nedávné minulosti mají snad všichni, kteří prošli školou během těch často zmiňovaných čtyřiceti let. O Terezínu se nemluvilo, o přístupu k Židům, a zvláště k těm německy hovořícím, kteří přežili a vrátili se „domů“, se cudně mlčelo a o navrácení majetku nemohla být ani zmínka, vždyť to byli kapitalisti, podle tehdy platících pravidel... Ovšem pedagogové, kteří tuto generaci vychovávali, to měli hodně těžké. V mém oboru v padesátých letech to často vyžadovalo přímo diplomatické předávání vědomostí pod heslem „aby se vlk nažral a koza zůstala celá“.

Několik zastavení na cestě k vytouženému cíli – stát se profesorkou na gymnáziích s českým vyučovacím jazykem

Renesance pojmu prázdniny

Letní dva měsíce jsou pro mne, bývalou kantorku, až dosud prázdninami. Jejich podoba se od dob studentských mnohokrát změnila. Pro moje vzpomínky je návrat na Dobrou Vodu v roce 1946 a 1947 naprosto nezbytný. V žádném životopise bývalé paní velvyslankyně Rity Klímové-Mlynářové jsem se neseznámila s tím, co mi o začátku její kariéry prozradila její matka.

Dobrá Voda opět zařazena do vzpomínek

Teprve koncem srpna v roce 1946 mohu mluvit o další etapě prázdnin na Dobré Vodě. První poválečné léto jsem plně využila všech nabídek, kterých se nám na fakultě dostalo k získání zkrácených studijních a zkouškových termínů. Rodiče viděli, že makám, že se snažím, a tak se rozhodli poslat mne na Dobrou Vodu, abych se v klidu tam připravovala na první státnici z přírodopisu. Důvodem mohla být i skutečnost, že Mácovi vařili ze svých zemědělských zdrojů a potravinové lístky tam byly jen zanedbatelnou maličkostí. Počasí bylo ještě i na dobrovodské poměry velmi teplé, a tak jsem se rozhodla z očekávaných čtrnácti dnů vytěžit co nejvíce.

V tu dobu bylo tehdy na Dobré Vodě jen několik hostů. Nikoho jsem z nich neznala. Vůbec mi to nevadilo, vždyť jsem chtěla těch čtrnáct dnů podle možností využít k učení a eventuálním toulkám po známých místech s kamarádkou, které se nyní nesmělo již říkat Lojzi, ale Luizo. Pro mne to byla stále ta vynalézavá Lojzka, která v minulosti nezkazila nikdy žádnou leg-raci. Pomáhala nyní rodičům v pohostinství, ale chystala se do Prahy, snad do nějakého hotelu na zkušenou. Naráz se objevili na Dobré Vodě i Budínovi, kteří se teprve vrátili z USA, kde pro-žili celou dobu od osudného Mnichova. Paní Budínová se velmi zajímala, co teď obě děláme. Lojzičce slíbili nějakou přímluvu v Praze a na moji hrdou odpověď, že studuji na přírodovědecké fakultě, paní Budínová nám doslovně řekla následující: „To naše Rituška poznala, že ji potřebuje dělnická třída, a proto nastoupila do Kolbenky.“ Tak se tehdy označoval pražský strojírenský pod-nik. Nějak jsme tomu tehdy s Lojzkou nerozuměly. O dělnické třídě se v roce 1946 ještě moc nemluvalo, politiku jsme neměly čas sledovat, a tak jsme se jejím výrokem nezabývaly.

V následujícím roce jsem opět v srpnu nebo až začátkem září byla asi jen týden na Dobré Vodě. Byli tam opět i Budínovi a paní mi s náležitým doprovodem sdělila, že dělnická třída poznala vysoké IQ jejich Ritušky a poslala ji studovat na vysokou školu. Tehdy se mi to ale již nějak nezdálo. Vždyť Rita školní docházku absolvovala v USA. Jako šestnáctiletá se s rodiči vrátila do ČSR a hned nastoupila do Kolbenky. Kdo za tím stál, že se v sedmnácti mohla dostat na vysokou školu? Ale dál jsem o tom tehdy nepřemýšlela. To vše se mi začalo jasněji rýsovat až mnohem později...

Dobrá Voda v padesátých letech

Psal se rok 1958. Mácová hospoda a ubytovací zařízení patřila Jednotě, ale oni, jako bývalí majitelé rodinného podniku, tam mohli dokonce pracovat, lépe řečeno dřít jako dřívě. Jednota nějaká vylepšení provedla, dokonce byla zavedena do pokojů voda a ve svahu před hospodou bylo postaveno několik bungalowů, aby hosté nevyhledávali ubytování v chalupách, tedy u soukromníků. To se tehdy „nenosilo“. Zato bylo naprosto normální, že matka dvou malých dětí, tedy já, jsem musela nastoupit na letní brigádu. Mohla jsem si vybrat buď 3 týdny senoseče ve vojenském prostoru na Šumavě nebo sklizeň chmele na přelomu srpna a září. Po dlouhých rodinných poradách vznikl následující kompromis – začátkem července jsem se s rodiči a dětmi přesunula na Dobrou Vodu. Rodičům jsme zaplatili měsíční pobyt jako malou odměnu za to, že se budou o Hanu a Radima starat v době, kdy budu s mojí třídou na brigádě na Šumavě. V srpnu jsme tam pak všichni hodlali podle svých představ prožít letní dovolenou. Pro mne však slovo dovolená dodnes neexistuje. Já i dnes (23. 5. 2011) jsem v Kanicích dvěma starým známým řekla, že na prázdniny hodlám opět přijet na chatu.

Realita klidného dobrovodského pobytu však byla velmi vzdálená od našich představ.

Vhodný pokoj na červenec a dva na srpen se v pohostinství Jednota pro nás prostě nenašly. Mácovi nám ale zajistili velmi pěkné ubytování v nově upravené zemědělské usedlosti. Jaké však bylo naše rozčarování, když jsem po příjezdu na Dobrou Vodu zjistila, že v pohostinství se našlo ubytování nejen pro rodinu Budínových, ale i pro jejich provdanou dceru Ritu Müllеровou s manželem, tajemníkem ÚV KSČ, a ještě i malý pokojík pro jejich asi osmiměsíční dcerku a její chůvu.

Začátkem srpna jsme zahájili naši rodinnou dovolenou. V tu dobu tam pobýval již i Tonda Liehm s Marli. Pozorovala jsem, jak úzký vztah je poutá k Müllerům-Mlynářům. Dozvěděla jsem se, že Tonda od E. F. Buriana přešel do Literárních novin, a protože pracoval určitou dobu na ministerstvu zahraničí, má dost kontaktů, a tak mu bylo v Literárkách přiděleno zahraniční zpravodajství. Nerozuměla jsem tomu, ale nějak pochopila, že proto se i na dovolené stále pohybuje vedle Zdeňka Mlynáře (dříve Müllera). Marli mi pak sdělila, že ona pracuje jako redaktorka v nějakém nakladatelství od nevidím do nevidím, a proto oni dva s Ritou a Zdeňkem si chtějí tady užít trochu „zaslouženého“ odpočinku. Tehdy jsem si ani nedovolila poznamenat, že mne poslala strana a vláda odpočívat na 3 týdny do vojenského prostoru na Šumavu, kde jsem i s celou mojí třídou byla ubytována v polozbořeném opuštěném stavení.

Pro čtenáře malé vysvětlení. Marli se ještě za války provdala a žila v Praze. V manželství se narodili dva synové. Zájem o divadlo a literaturu ji trvale provázel. To ji spojilo s literárně a politicky činnými Liehmem a Budínem. Její manželství se rozpadlo a ona se velmi rychle zapojila do tehdejší literární společnosti již jako manželka A. J. Liehma. Když jsem se ptala, kde jsou teď o prázdninách děti, dozvěděla jsem se, že hoši jsou u otce a dcera

Sáša někde na táboře. Pochopila jsem jejich maximální zapojení do stranických intelektuálních kruhů, ale neodpustila jsem si otázku, jak to vše může zvládnout – domácnost, 3 děti, stálý kontakt s Burianovým divadlem, které včas přešlo v Divadlo armády, a ty stále společensko-politické aktivity. Odpověď mne trochu i zaskočila. O domácnost se stará výborná hospodyně, k ruce má i paní na hrubší práce, a tak to tedy vše funguje.

Na Dobré Vodě se tyto dvě manželské dvojice chovaly hodně nadřazeně a dávaly nám najevo, že my ostatní patříme jen k té pracující třídě...

Můj pohled do soukromí politických špiček na Dobré Vodě v roce 1958

Doplnění této vybrané společnosti nenechalo na sebe dlouho čekat. Jednoho dne přijela až k hospodě dvě luxusní auta s velkými karavany. Tonda s Marli je již od rána netrpělivě očekávali a vše potřebné pro jejich pobyt předem zařídili. Vždyť se jednalo o „jejich“ lidi. Začalo objímání a vítání kulturních atašé z české ambasády ve Francii a v Dánsku. Tonda jim zařídil umístění karavanů téměř u hospody a personál následující dny čile kmital kolem tohoto seskupení.

Toto zneužívání dobroty a ochoty celé Mácovy rodiny nás všechny popuzovalo, ale mohli jsme jen mlčky přihlížet. Tehdy, jako vždy předtím, se vařilo jednotné jídlo, ale tito představitelé moci často vyžadovali pro sebe vybrané speciality bez ohledu na možnosti kuchyně. Vzpomínám, že maminka téměř denně alespoň moučník pomohla v kuchyni připravit a nachystat na talířky.

Proč se tak podrobně touto situací zabývám? Protože v období dvacátého výročí sametové revoluce občas v masmédiích zazněly informace o těchto osobách v jiné poloze, než jsem je poznala já osobně. Byla to velice často právě Rita Klímová, pro-

vdaná Müllerová, alias Mlynářová, a její otec a manžel, kteří mě nutí se dopátrat alespoň trochu zákulisních skutečností k její strmé politické kariéře v devadesátých letech minulého století.

Za druhé chci potenciální čtenáře z řad rodinných příslušníků a jejich přátel tímto upozornit na skutečnost, že tyto naše nové prožitky na Dobré Vodě nás přivedly na myšlenku pořídit si vlastní chatu v okolí Brna. Mému otci se tento nápad moc nezamlouval. Měl obavy, že jeho milovaní vnuci budou okradeni o poznávání krás naší vlasti.

Akademický rok 1945–1946

Začátkem února jsem byla pozvána na několik dnů do Rozstání. Vladimír mne čekal u kostela, kde byla konečná autobusu. Cítila jsem všechny ty zvědavé pohledy, které nás provázely, a vůbec mi z toho nebylo dobře. Vyvrcholení však nenechalo na sebe dlouho čekat. Když jsem pomáhala s přípravou svačiny, tak mi Vladova matka krásným horáckým nářečím řekla: „Hale ženit se bode náš Láďa, haž doštodoje.“ Klidně jsem řekla, že i mým cílem je nejdřív dostudovat.

Druhého dne přijela i Vladova sestra Jarka a stačila vyjmenovat několik dívek ze zámožných selských rodin a rodin živnostníků, které by měly o jejího bratra velký zájem. Moc klidu mi to nedodalo. Vladimír mi sice vysvětloval, že dědina je něco jiného než město. Klebetami se zde žije, každý chce vidět tomu druhému málem do talíře, tak ať se na to dívám s náležitým nadhledem. Pak mi prozradil, že toho dohazování těch krásek a jejich baráků, které mu pravidelně servírovala jeho tetička, už měl právě tak dost, a proto mne pozval, aby je konečně umlčel. Pro mne to však byl i odrazový můstek ke kroku, který jsem na začátku příštího studijního roku učinila.

Akademický rok 1946–1947

Když dnes jedu tramvají kolem kterékoli fakulty v Olomouci, vždy mi vytane parodie písně „kde ty květy jsou, snad zkosil je mráz... kde ti hoši jsou, kam mohli jen jít...“. V mém ročníku a oboru snad nebylo víc jak 10 děvčat, a to ještě dvě navštěvovala přednášky a semináře s námi jen do první státní zkoušky. Pak byla diferenciací, většina z nás se připravovala pro výuku na gymnáziích a jen několik si zvolilo vědecký směr studia. Tím jsem chtěla čtenáři sdělit, že v těch letech na všech fakultách bylo mnohem více chlapců jak děvčat, výjimkou byla snad jen filozofická fakulta.

Na přednášky, cvičení a semináře jsme tehdy docházeli i dost daleko od komplexu přírodovědecké fakulty. Stejně tak posluchači medicíny docházeli například na soudní lékařství až do Masarykovy čtvrti. Tak se stalo, že jsem se i několikrát týdně náhodou potkala s Vladimírem. On vždy v doprovodu dvou kolegů a já s kamarádkou a houfem kolegů. V neděli odpoledne naše schůzka obvykle začínala zbytečným vysvětlováním nevysvětlitelného... Pomalu ve mně zrálo lapidární rozhodnutí. Na kvestuře bylo vyvěšeno stále mnoho nabídek na obsazení volných míst na tehdejších měšťanských školách. To posilovalo moje úvahy.

Povinná byla účast na seminárních a laboratorních cvičeních. Ty byly většinou jen v odpoledních hodinách. Do zkoušek k druhé státnici bylo ještě hodně daleko, a tak jsem se rozhodla, že si podám žádost o místo v nejbližším okolí Brna s podmínkou dopravní dostupnosti.

Ani podpory, ani nadšení od nejbližších se mi nedostalo. Spíš obavy o mé zdraví a další zvládnutí studia jsem slyšela. Věděla jsem, že to zvládnou.

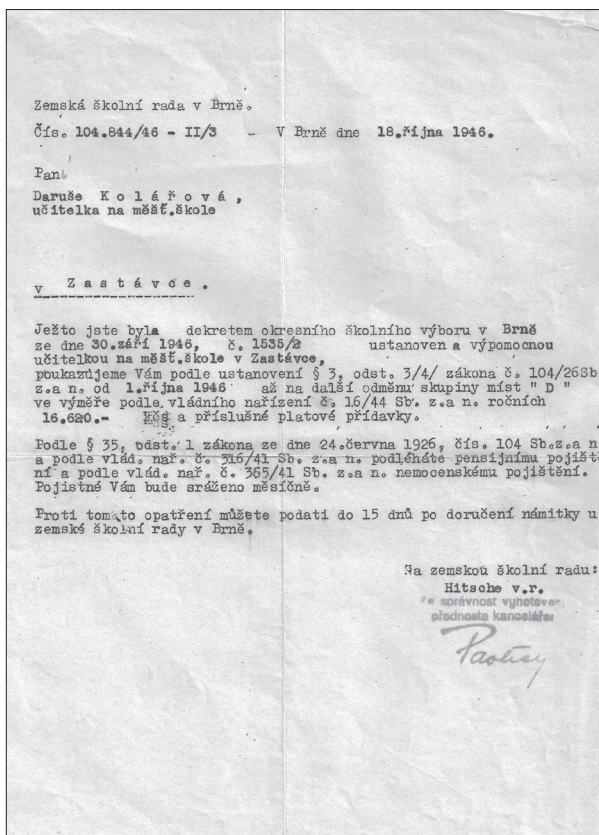
Zimní semestr 1947–1948

V polovině září jsem si zapsala všechna povinná cvičení a laboratorní práce. Přednášky jen ty nejnnutnější a v polovině října započala má celoživotní učitelská dráha.

Ředitel měšťanské školy v Zastávce u Brna RNDr. Rada byl nadšený geolog a mineralog. Rosicko-oslavanský uhelný revír bylo nejen jeho rodiště, ale i vědecké zázemí. Vědeckou práci na přírodovědecké fakultě byl nucen opustit po 17. listopadu 1939. Naštěstí byl přijat jako odborný učitel na měšťanskou školu v Zastávce u Brna. Školu neustále modernizoval, vylepšoval a hlavně pečoval o děti horníků, které jejich matky tehdy hodně zanedbávaly. Možná proto se po válce již k vědecké práci nevrátil.

Mohu prohlásit, že to byl on, kdo mne naučil učit. Rozvrh mi upravil podle mých potřeb tak, abych pohodlně stihla cvičení a semináře na fakultě. Čtvrtky byly tehdy na venkově feriální dny.²⁵ Tedy nevyučovalo se. Zimní semestr jsem v pohodě zvládla včetně všech zkoušek. Kolik práce a úsilí mne to stálo, může pochopit snad jen ten, kdo něco podobného také zažil. Jela jsem na plné obrátky. Vše se mi trochu zkomplikovalo po pololetních prázdninách. Byla jsem přeložena do Rosic u Brna. Marně jsem žádala ředitele školy, abych mohla začínat výuku až druhou vyučovací hodinou. Vlakových spojů bylo málo, a tak jsem již kolem šesté hodiny vyrážela z domu na nádraží. Ranní vlak mne dovezl jen do Střelice, kde jsem asi půl hodiny čekala na přípojku na Rosice. Pro informaci, vzdálenost Brno–Rosice je asi jen 20 km.

²⁵ Feriální čtvrtek – výsada venkovských škol, volný den.

Dekret na mé první pracovní zařazení kantorky

Následující vzpomínku uvádím jako perličku, na kterou se nedá zapomenout. Pan ředitel mi tehdy vyzradil veřejné tajemství. Paní učitelka XY čeká denně se snídání, až jí z pekárny přinesou teplé, křupavé rohlíčky, a proto nejmladší člen sboru nemůže mít také podobnou výhodu, i když z docela jiných důvodů.

Občas mi ranní vlak ujel, a tak jsem jela tramvají na „Videňku“. Cestou pěšky do kopce na Nový Lískovec jsem se snažila stopovat nákladní auta. Těch osobních jezdilo tehdy poskrovnu.

Do školy jsem se vždy včas nějak dopravila, ale nikomu jsem se s tím raději nechlubila.

Letní semestr

Zahájení semestru pro náš ročník začalo slavnostním shromážděním ve velké posluchárně, kde jsme skládali akademický slib do rukou děkana prof. Vladimíra Úlehly. Bylo to 6. února 1948.

Ve stejnou dobu probíhal před budovou VUT na Veverí ulici studentský mítink na podporu ministrů, kteří vzdorovali požadavkům Klementa Gottwalda. To se nelíbilo milicionářům ze Zbrojovky. Ve velkém průvodu směřovali po Veverí ulici k VUT a naši fakultu obšťastnili házením dlažebních kostek do oken některých poslucháren. I velká posluchárna, kde probíhal náš slavnostní akt, byla takto poznamenána.

Většina účastníků mítinku byla milicionáři zadržena a odvezena k výslechům. Mezi nimi i syn našeho děkana Jura Úlehla. Uvádím to jen jako důkaz autentičnosti mých vzpomínek na dobu a události, kterými jsem prošla.

Nervozita, strach a nedůvěra nás provázely až do prázdnin. Hned po Únoru vznikly na každé katedře studentské prověřkové komise, které spolupracovaly s organizačně vyššími politickými komisemi, a začalo se houfně vyhazovat. U studentů rozhodoval z počátku rodinný původ, později pochopitelně i reakce na změnu režimu. Já jsem se byla asi třikrát zpovídat u různých kádrových komisí a Vlada, jako syn živnostníka, byl bezpočetkrát nejen na fakultě, ale i v Rozstání kádrován a přesvědčován ke vstupu do KSČ.

Tehdy bylo zvykem v hospodě, že se psala některým lidem útrata „na futra“. Platilo se, až byly peníze. Někteří pak chodili za jeho otcem, že se ve stranické organizaci zasadí o to, aby na lékařskou fakultu bylo odesláno doporučení k dostudování.

Otec tedy smazal dluhy z futer, půjčoval peníze, které se mu nikdy nevrátily, a my se dnes díváme, odkud se to vydírání a korupce k nám dostaly.

Poslední rok na vysoké škole

Koncem září roku 1948 jsem obdržela absolutorium, potvrzení o studijní úlevě jednoho semestru a oznámení, že jsem byla zapísána do seznamu kandidátů profesury. Málem jsem se vznášela v oblacích. Rychle jsem si ale uvědomila realitu. Jsem ve stadiu druhé státní zkoušky a čeká mne mnoho práce. Během prázdnin jsem se vlastně jen a jen učila a také se postarala o přeložení na měšťanskou školu do Ostrovačic. Moje teta s bratrancem ještě hospodařili na středně velkém hospodářství a nabídli mi, že se mohu u nich stravovat a v případě potřeby i přespat. Školu vedl starý pan ředitel s panem farářem hodně starosvětsky. Mně to vyhovovalo. Měla jsem se dobře, a tak se mi i dobře studovalo. Vladimír odváděl stále vynikající studijní výsledky a oba jsme se těšili, že se blížíme k cíli.

Do Ostrovačic jsem dojížděla autobusem, který mi občas ujel, a tak jsem od brněnského krematoria směrem k Bosonohám opět stopovala. Jednou mi zastavili stěhováci a posadili mne mezi nábytek do uzavřeného prostoru s malým okénkem. Sledovala jsem cestu s určitými obavami. V Ostrovačicích u školy nezastavili a jeli dál. Začala jsem šíleně křičet a bušit do okna. Na konci dědiny zastavili a já mohla vystoupit. Proč to udělali, nevím, ale děti před školou mne slyšely a rozběhly se za autem i s několika dospělými. S velkou slávou mne pak přivedly do školy.

Na jeden rok působení v Ostrovačicích mám mnoho vzpomínek, které dokreslují dobu.

Škola sídlila ve třech budovách. V budově za kostelem byl byt pana ředitele a několik tříd. V zánovní budově vedle fary byla ředitelna a většina tříd a ve staré budově „Na staré poště“ byly umístěny dvě zbývající třídy. Tam jsem podle rozvrhu odučila svoji první hodinu. Pan ředitel si mne o velké přestávce zavolal do ředitelny, aby se mne zeptal, zda vím, kde jsem učila první hodinu. Pohotově jsem odpověděla, že přece ve 2.B. On na to: „Chyba – v sále, kde Helenka z Mrštníkovy ‚Pohádky máje‘ protančila s Říšou svůj první bál.“

V Ostrovačicích se dne 6. ledna 1949, asi jako na jediné škole v republice, neučilo. V předchozích letech na tento den, tedy na svátek Tří králů, končily vánoční školní prázdniny. Ráno pan ředitel rozhlasem ohlásil, že pro žáky navštěvující náboženskou výuku bude v kostele slavnostní mše a po ní je ředitelské volno pro celou školu. To se nelíbilo místní organizaci KSČ, zvláště když její místopředseda byl učitelem. Tento kolega mne koncem ledna vyzval, abych se večer zúčastnila veřejné schůze. Tam se přesvědčovali zemědělci, aby vstoupili do družstva, odevzdávali stroje apod. Bylo pro mne dost zlé vidět tam ty udřené zemědělce, jak se marně bránili a každý jejich argument se obracel proti nim.

Asi tak začátkem února přišel tento pan učitel za mnou s přihláškou do strany. Plnil výzvu Klementa Gottwalda získat 2 miliony nových členů do strany. Nerozuměla jsem tomu. Tak mi na rovinu řekl, když nepodepíšu, budu navržena na přeložení do pohraničí, a to ihned. Jsem jediná svobodná a to, že se hodlám vdávat a končím školu, nikoho nezajímá. Aprobaci pro měšťanské školy mám, a proto mne může jeden jediný podpis zachránit od pohraničí. I stalo se...

1. máj 2011

Prší ráno, prší v poledne. Jsem na chatě a oknem pozoruji, jak vnuk Petr kmitá po zahradě. Tu něco zasadí, tu uváže nebo poryje a jeho máma, moje dcera, se natolik překonala, že sází brambory. Musí to být pro ni nezapomenutelný zážitek.

Já vzpomínám na 1. máj roku 1949. To neexistovaly ještě povinné průvody s provoláváním naučených hesel a kontrolovanou účastí. Já se celé dopoledne pilně připravovala na poslední velkou zkoušku. Vladimír prakticky již celý duben měl oddechový. Odjel do Rozstání pomáhat otci jak na poli, tak v hospodě. Za naturálie se podařilo někde v Prostějově sehnat i promoční oblek. Pohyboval se stále mezi Rozstáním a Brnem. Mne čekával odpoledne u autobusu, doprovodil domů a na víc jsem neměla čas.

Toho prvního května jsme šli spolu odpoledne do města s úmyslem sednout si na Špilberku a při zmrzlině poslouchat promenádní koncert. U Červeného kostela nás překvapil prudký déšť a my se schovali do vchodu kostela. Déšť netrval dlouho, ale Vladimírovi stačil na to, aby mne požádal o ruku a hned stanovil datum svatby. Na Špilberk jsme pochopitelně již nešli. Vladimír koupil několik kytiček konvalinek pro moji mámu a šli jsme k nám, aby oficiálně požádal i mého otce. Ten pronesl nesmrtelnou větu: „Když s tím nebudu mít žádnou práci, Vladimíre, tak Vám moji dceru s radostí dávám.“

Takový byl můj 1. máj 1949.

Svatební přípravy

Vzpomínka na období od 1. května do 23. června 1949 snad dostatečně vystihne i atmosféru doby, ve které jsme tehdy žili. A to byl teprve začátek utahování šroubů poválečné již dost deformované demokracii.

Jaký kolotoč se toho 1. května roztočil, nelze snadno popsat. Moje máma jela následujícího dne s Vladimírem do Rozstání, kde už bylo předem mnoho projednáno a další se začalo upřesňovat. Připadalo mi, že všichni zapomněli, jaké starosti mne ještě tíží, že dokud nesložím poslední velkou a jednu menší zkoušku, nemám čas na nic jiného myslet. Do poloviny května jsem vše zvládla a ve škole náležitě oznámila, co mne čeká. Netušila jsem, co se v Ostrovačicích rozpoutá. Asi mne tam měli opravdu rádi, a proto se s tímto zážitkem podělím i s eventuálním čtenářem. Pan učitel Šlezinger bydlel ve velkém rodinném domě, kde mimo rodiče jeho manželky bydlely i její dvě tety. Tyto tři starší ženy byly vyhlášené kuchařky a nabídly se, že mi rády na svatbu nejen napečou cukroví, ale jsou schopny připravit i celou hostinu. Tehdy nebylo ani pomyšlení, že by se podobná záležitost mohla objednat někde v restauraci. Byl stále ještě přídělový systém potravin. Oba moji rodiče zajeli do Ostrovačic. Teta slíbila velkou pomoc a kuchařky prozradily, že leckterá maminka žáků mé třídy prý se již přihlásila, že ráda poskytne potřebné suroviny. Já jsem se o to opravdu nestarala. Sehnat krajku na svatební šaty nebylo jednoduché. Pomohla mi k tomu známá, jejíž rodina získala nějaký konfiskát v pohraničí, odkud mi přivezla opravdu krásnou krajkou. V Židenicích sídlil vyhlášený obuvník, který měl předválečné zásoby kůže, a dokud jej nezestátnili, šil boty na míru. Tak jsme si oba dva nechali ušít svatební obuv a našel se i krejčí se zásobou kvalitních látek na svatební oblek pro ženicha. Svatební přípravy jsme na několik dnů přerušili. Blížil se Vladimírův *velký den*.

Promoce

V té době bylo promoci poměrně málo. Dnes končí promoci každý absolvent vysoké školy. Za mého vysokoškolského studia se promoci uděloval pouze akademický titul MUDr., JUDr., RNDr. a PhDr.

Promoce byla stanovena na 26. května a rodinné posezení bylo připraveno u Buriánů v Černých Polích, kde Vladimír bydlel.

Neuškodí, když uvedu malou zajímavost. ČT uvedla opakování seriálu Četnické humoresky a jeden příběh byl natáčen ve starém domě Buriánových v Černých Polích, který v době natáčení měl ještě zachovanou dřevěnou zasklenou verandu s několika schůdky, kudy se vstupovalo do rodinného domku.

Lidská závist, primitivní dogmatismus nebo něco, co jsme nikdy neodhalili, způsobilo, že devět čekatelů na promoční akt muselo čekat víc než hodinu ve velmi nervózním prostředí a my v sále s nimi. Zmizel, byl založen, prostě nebyl k nalezení veškerý potřebný materiál MUDr. Vladimíra Burdy. Ale to jsme se dozvěděli až po promoci. Těžko říct, proč se to stalo, kdo to zavinil nebo zorganizoval. Nepátrali jsme po tom a Vladimír velmi prosil všechny rozstánské, aby se o tom dál nespekulovalo... Jisté podezření jsme měli. Vladimír odmítl vstoupit do rozstánské organizace KSČ.

Při promoční hostině se i tančilo. Odpoledne přijeli k Buriánům i Vachovi s mojí babičkou a rodinná kapela jí zahrála „Babiččin maršovský valčík“. Pro celou moji rodinu byla tato oslava něčím docela novým. Naše rodinná setkávání nebyla nikdy v takovém počtu. Nebylo u nás zvykem a ani nebyla do té doby příležitost k takovému početnému setkání.

Rodinné přípravy na náš velký den – zleva maminka a tatínek Vladimíra, moje maminka, sestra Vladimíra Jarka, Vladimír, já a můj otec

Pozdě odpoledne se dostavila i Míla Buriánová, Vladova sestřenice. Jejich rodina bydlela na Třebíčsku. Míla bydlela se svojí mladší sestrou u jejich tety na naší Tučkově ulici. Neznala jsem je. S Vladou jsme je poprvé navštívili, když jsme jim přinesli svatební oznámení. Tehdy jsem byla téměř šokována. V pokoji, kam nás Míla uvedla, visela na stěně velká fotografie mého sextánského zájmu, Zdeňka Švarce, o kterém jsem se již v předchozích vzpomínkách zmiňovala a kterého naše židenická parta nazývala „Darčin norský problém“. O dva roky později se Míla za něj provdala.

Všichni účastníci se rozcházeli se slovy „tak na svatbě nahledanou“. Domnívám se, že moje máti pak dlouho asi přemítala o počtu svatebčanů. Nikdy však o tom se mnou nemluvila a vše dobře zařídila.

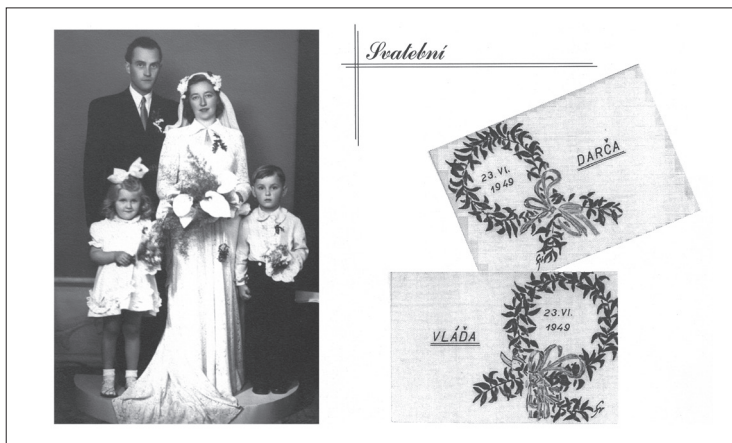
Můj drahý nastoupil dne 1. června do nemocnice U Milosrdných bratří na Starém Brně.

Den svatební

V domě, kde jsme bydleli, byly v každém patře jen dva velké byty. Naši sousedé tuto událost s námi fakticky prožívali. Jejich byt byl jakousi převlékárnou pro celou naši rodinu, pomáhali nám, jak jen mohli...

Obřad byl stanoven na 15.30 hodin dne 23. června v chrámu sv. Tomáše. Velmi obtížně sehnaná auta odvezla jen tu nejbližší rodinu. Většina svatebčanů se do kostela dopravila tramvají, ale nazpět je auta po etapách přivezla k nám domů.

Strýc Vach, který pocházel z rodiny známých hudebníků, zasedl za varhany a opravdu rozezvučel celý kostel. Tam nás čekalo velké překvapení. Přijela celá moje třída a snad i další žáci a vytvořili mi dlouhý špalír. Svatba byla ve čtvrtek a ve škole byl tehdy vůbec poslední feriální čtvrtek. Od následujícího školního roku byla tato venkovská vymoženost již zrušena.

Náš velký den

Svatební veselí se protáhlo hodně přes půlnoc. Strýc Vach hrál na klavír, na housle a muzikanti z rodu Buriánů na nějaký dechový

nástroj. Občas se zazpívalo a v naší velké předsíni i tančilo. Okna i dveře na balkony byly otevřené, takže málokdo nejen v domě, ale i v naší ulici se dobře vyspal.

Tři dny úředně stanoveného volna jsme si do neděle užili úklidem a úpravou pokoje, který nám rodiče uvolnili. V sobotu nám přivezl stolař nový nábytek. Podstatné kusy tohoto zařízení mi slouží dodnes.

V pondělí po svatebním týdnu jsme nastoupili oba do zaměstnání a začala naše další životní etapa. Já jsem jela s mojí třídou na školní dvoudenní výlet a vzala s sebou moji máti. Ta připravila do velké krabice svatební cukroví a cestou je rozdávala dětem. Výlet jsem dobře připravila a nejen děti, ale i já jsem se poprvé ocitla na Pradědu. Od té doby příprava školních výletů a zájezdů se stala mou vášní a poznamenala mne až do nynější doby...

ČÁST DRUHÁ

Střípky událostí a zážitků nejen do konce 20. století

Druhá část je mozaikou ze vzpomínek, kterými bych ráda zachytila atmosféru doby, která svým způsobem poznamenala běh našeho dalšího společného života. Může vzniknout otázka, zda je smysluplné vyhrabávat staré věci. Můj „šestý“ smysl a mé kantorské srdce mi napovídají, že je to smysluplné. Vždyť nejen ti mladí, ale ani moji nejbližší nevědí, jak těžko se nám kormidlovalo v rozbouřených vlnách naší životní plavby. O těch trablech jsme raději mlčeli. Také netuší, jak stále pročítám, opravuji a doplňuji to, co jsem již napsala.

Vzpomněla jsem si na spisovatelku profesorku Jiřinu Šiklovou a na to, co napsala do literárního časopisu Listy o této knize „Deník staré paní“. Z její vzpomínky na protagonistku této knihy, starou paní, vybírám jen to málo, co se mi sem hodí. Stará paní pročítá své denní záznamy, opravuje, doplňuje a při dalším čtení si uvědomuje svoje omyly a v deníku se svým přátelům i omlouvá.

I já bych se měla omluvit několika mým hodně dávno známým osobám a bývalému kamarádovi Tondovi, že jsem si dovolila doplnit něco málo do jejich autobiografií. Dnes, kdy mám dost času o všech těch možná nepodstatných věcech přemýšlet, domnívám se, že malé doplnění bílých míst v jejich strohých zveřejněných životopisech může vzbudit zájem čtenáře.

Hlubokou sebereflexí jsem dospěla k názoru, že by mé psaní vzpomínek mohlo být vnímáno jako zneužívání svobody projevu v jakýsi pomyslný můj prospěch. Ale není to pravda. Deně čtu pozorně Lidové noviny. Domnívám se, že když redaktor

může poodhalit něco nelichotivého o známé osobnosti, že je to snad i beztrestné pro autora mého malého formátu.

Ne náhodou se budu opět vracet ke zmíněným osobám, které založily svoji kariéru počátkem 50. let a s kratší přestávkou ji prakticky stále navrhovaly a dláždily tak i cestu svým potomkům.

Lidovky – můj hnací motor

Lidové noviny s mými poznámkami na okraji listů, reportáže a rozhovory redaktora Petra Zídka mám rozložené kolem sebe. Sem tam i nějaký časopis a kniha. Kraluje tomu časopis Listy a kniha Minulost v přítomnosti od A. J. Liehma, ale také malá brožurka o Dobré Vodě. Proč to všechno tady mám? Listy jsou jednou z trvale světlých stop, které kamarád Tonda Liehm v Česku zanechal, a to ostatní je pro mne hnacím motorem. Píši pomalu, vzpomínám a vybavuji se mi široké souvislosti, a proto ty „berličky“ nutně potřebuji.

Moje profesní deformace

Od školních let jsem si kalendářní rok dělila na prázdniny a školní rok. Jako kantorka a matka dvou dětí jsem v tomto pojetí kalendářního roku pokračovala. Když se rodina rozrostla, bylo samozřejmé, že vnuci v létě, tedy o prázdninách, nebudou v jeslích nebo ve školce, mám přece prázdniny, tak si je vezmu na chatu. Je mi dopřáno již téměř tři desítky let si užívat důchodu. S příchodem jara se však začnu těšit ne na léto, ale na prázdniny.

Prázdniny roku 1949

Těšila jsem se na ně. Vladimír sice na dovolenou neměl ještě nárok, ale k promoci mu rodiče dali novou motorku značky Ogar. Byla tehdy na trhu, ale bez známostí nebo lépe řečeno bez „pod-

máznutí“ hospodářskými produkty samozásobitelů, tedy těch, kteří měli vlastní hospodářství, a proto nepobírali potravinové lístky, byla naprosto nedostupným zbožím. Naplánovala jsem krásné výlety do blízkého i vzdáleného okolí Brna, kterými bych si tak trochu vynahradila naprosto nemyslitelnou, ale vysněnou svatební cestu. I oblečení na motorku jsem vymyslela a maminka s domácí švadlenou²⁶ realizovala. Domnívám se, že to stojí za zmínku. Obarvila jsem dvě lněná prostěradla, ze kterých ušily sportovní bundy. Koupila jsem šedé rádiovky,²⁷ aby se hodily k barvě šedého Ogara, a mohlo se vyjet. Ale začaly komplikace. Znárodněný velkostatek u Ostrovačic potřeboval brigádníky, tedy výpomoc zdarma. Ostrovačická organizace KSČ vybrala na sklizeň hrachu i všechny bezdětné učitelky z našeho pedagogického sboru. Pracovní doba byla „od nevidím do nevidím“.

Naše motorka značky Ogar

²⁶ V tu dobu běžné řešení nedostatku konfekce spojené s možností výdělku pro absolventky „knedlíkáren“.

²⁷ Barety.

V sobotu odpoledne jsme mohli konečně vyjet na přehradu. Dříve než Vladimír zabrzdil motorku, chtěla jsem již nějak seskočit a pravá noha se mi dostala pod stupačku a místo zaparkovat v lese u přehrady jsme zaparkovali u „Milosrdných“, tedy v odbočce Fakultní nemocnice v Brně, která byla propojena s tehdy ještě fungující klášterní nemocnicí U Milosrdných bratří. Se sádrovým obvazem jsem se vrátila domů. Ten mne vysvobodil od dalších dnů na brigádě. Tak nám nastal čas návštěv kamarádů a kina, pokud neměl Vlada zrovna službu v nemocnici u „Milosrdných“.

Začátkem srpna přišel vzkaz od švagrové Jarky, že bych měla přijet do Rozstání, když mám ty prázdniny. Nechtělo se mi, ale pochopila jsem, že bych měla jet. Po několika dnech jsem zjistila, že žně jsou ještě v nedohlednu a mojí pomoci není vůbec třeba. Spíš švagrová mě chtěla mít u sebe. Přijela se dvěma malými syny na celé léto k rodičům z Rájce. Tam bydlela s manželem a jeho matkou v rodinném domě, kde měli z dob dřívějších velké řeznictví. To jim bylo brzy po Únoru vyvlastněno a převzalo je sportovní družstvo Jednota. Švagrovou Jednota nezaměstnala. V té době obchod stejně zel prázdnotou. A tak milá Jarka ráda odjela na delší dobu do Rozstání. Vzniklou situaci jsem Vladovi poctivě v dopise popsala a během dvou dnů pro mne na motorce přifrčel a já šťastná se vrátila do Brna. Vždyť koncem srpna nastupoval na půlroční povinnou prezenční vojenskou službu.

Výcvikovým střediskem pro lékaře byl tehdy Ružomberok. Velitelem střediska byl bratranec mé maminky, vojenský lékař, pro mne strýc Pavlík, ale pro Vladimíra tehdy naprosto cizí člověk. Strýc se do této funkce ve vznikající lidové armádě dostal zásluhou toho, že byl za protektorátu asi 3 roky vězněn v Dachau a dalších koncentračních táborech. Patřil do sboru prvorepublikových vojenských lékařů a ti s ostatním důstojnickým sborem byli po „vítězství pracujícího lidu“ z armády většinou vyhozeni. Oba nás ani ve snu nenapadlo, co vše nám ještě naše nová Československá lidová armáda připravuje.

Následující vzpomínkou ze současnosti dokresluji jen dobu, ve které skládám útržky mých vzpomínek. Končí prázdniny roku 2011.

21. srpen 2011

Je nedělní dopoledne a v Kanicích u kávy dcera vzpomíná na 43. výročí vpádu Sovětů a vojsk dalších „sprátelených“ států na naše území.

Já jsem si již předchozího dne v Lidových novinách označila sloupek Poznámky. Zaujal mne nadpis článku Zbyňka Petráčka „Otázky pro 21. srpen“. V závěru napsal: „Důležitější než invaze byla lehkost naší následné rezignace...“

Zažila jsem dvě invaze během mého života. Obě mne zasáhly a odrazily se na mém vnímání „života pod dohledem“. Téměř 100 roků se na naší povaze české projevuje sklon k ohýbání hřbetů, pro které máme vždy pohotové zdůvodnění – čelem zeď neprorazíš nebo kdo chce s vlky býti, musí s nimi výti. Je i složitější cesta ke stejnému cíli, kterou provází vědomí a snaha nekomplikovat život dětem. Můj otec by s povzdechem citoval Švejka: „Maul halten und weiter dienen.“ (Držet hubu a dál sloužit.) K tomu mohu jen dodat, že ještě složitější je ve stáří si všechny ty ústupky srovnat.

Byl krásný srpnový den toho 21. 8. 1968. Já se chystala na chatě v Kanicích na cestu do Brna. Měla jsem se zastavit i v bytě rodičů a přivést jim do Kanic vkladní knížku a sbírku mincí. Můj otec denně poslouchal Svobodnou Evropu a byl na rozdíl ode mne dobře o situaci informován. Přiznám se, že zpravodajství v padesátých a šedesátých letech jsem téměř nesledovala. Teprve koncem roku 1967 mne začaly přitahovat televizní noviny. O prázdninách jsem však po této stránce dala hlavě volno.

Syn, jedenáctiletý kluk, že pojede se mnou. Rychle jsme na zahradě posnídali a tu se rozevřely dveře chaty a dědánek, tak oslovovala Hana i Radim mého otce, s tranzistorem v ruce na nás volá: „Nikam nejezděte, v Praze na letišti přistávají ruská letadla, z nich vyjíždějí tanky a obrněná auta, je slyšet střelbu.“ Moje reakce, bohužel tehdy nemístná, byla: „No a co nám ještě vzkazuje Hlas svobodné Evropy?“

Ve vesnici bylo nějak nezvykle rušno, ale autobus se již blížil na zastávku, tak jsme rychle nasedli. V zápětí jsem zjistila, že můj otec nás rozumně varoval. V Bílovicích na mostě jsme měli pekařské auto. Patrně v rozčilení zapomněl pekař zavřít zadní dveře dodávky a my viděli, jak se bochníky chleba sypaly do Svitavy. Zmatků v autobuse na každé zastávce přibývalo. Na syna Radima vzniklá situace tak zapůsobila, že když jsme míjeli za Bílovicemi pomníček rudoarmějců, velice nahlas se mne zeptal: „Mami, copak ti Rusi neví, jak je máme rádi? Podívej, jaké krásné růže u pomníku jim kvetou.“

Tak ideologicky byly ve škole zpracovávány děti. A moje generace učitelů, která stálými schůzemi, nařízeními a zákazy byla téměř zbavena svobodného myšlení, byla na tom ještě hůře.

Brno 21. srpna 1968

V Brně u nádraží projížděla nákladní ruská vojenská auta plná vojáků, kteří vesele stříleli. Zda pro zábavu, nebo na zastrašení, nevím, ale bylo to kruté prozření. Všude davy lidí, obchody se narychlo zavíraly, tramvaje nejezdily. Jen velmi obtížně jsme došli až na konec Kounicovy ulice k vojenskému velitelství. Dál bylo již vše zataraseno tanky a obrněnci. Marně jsem žádala, aby nám povolili projít do nedalekého bytu rodičů. Veškerý pohyb lidí řídili jen příslušníci okupačních jednotek.

Cesta zpět městem na staré autobusové nádraží byla téměř nad moje síly. Davy dělníků ze Zbrojovky zaplavily město. Netuším, z jakých důvodů tam dělníci byli. Všude bylo vidět rozhánění a umlčování protestujících Brňanů příslušníky veřejné bezpečnosti, dnešní policie. Ozývala se i střelba. Do Kanic jsme se vrátili až odpoledne. V zápětí přijel z Olomouce i Vlada se švagrem Josefem z Rozstání. Naložili nejen vše potřebné, ale i moje rodiče a odvezli nás do Olomouce.

Tuto násilnou okupaci vojsky spřátelených států sdružených v RVHP nepřežila naše broskev na zahradě v Kanicích. Odborník mi řekl, že ji zasáhla mrtvice. To se prý i stromům stává. Vzpomínám, že jsme z ní sklidili přesně 100 krásných zdravých broskví.

Odchody provázejí celý náš život

Nemohu zapomenout, že o necelý rok později nás navždy opustil můj otec a maminka jej následovala o 8 měsíců později. V Olomouci ji srazilo auto, když uhýbala přijíždějící tramvaji. Zranění nebylo vážné. Následovala ale embolie, kterou sice Vlada diagnostikoval, internista vyvrátil a patolog potvrdil. I v medicíně někdy platí, že „...errare humanum est – mýliti se je lidské...“.

Druhá polovina šedesátých let

Od poloviny šedesátých let probleskovaly v tisku i televizi upravené zprávičky o snaze některých intelektuálů měnit dosavadní pravidla a styl zaběhnutý v našem kulturním dění. Na nejbližším povinném politickém školení pozvaný „odborník“ nám pak ve škole náležitě vysvětlil, jak máme na případné poznámky našich studentů reagovat. Tak zněl příkaz ÚV KSČ pro náš stupeň škol.

Učila jsem přírodovědné předměty, tak do mého ranku to nezasahovalo, a proto jsem nepřikládala situaci mimořádnou pozornost. Někdy v listopadu roku 1967 jsem v televizi sledovala vystoupení A. J. Liehma a Zdeňka Mlynáře. Vzpomínám, že jsem volala k televizi Vladu, aby mi potvrdil, že vidí stejně jako já toho Müllera z Dobré Vody. Neměla jsem ani ponětí o tom, že si počestil své jméno. Na naše nejbližší politické školení, které se pravidelně konalo ve škole pro celý pedagogický sbor, přijeli dva pracovníci z KV KSČ z Ostravy a mluvili a mluvili... Já také mluvila. Stručně jsem zmíněné dobrovudské známé představila tak, jak jsem je já znala, a chtěla teď slyšet, co mi o nich řeknou ostravští odborníci: „Soudružko, vše zjistíme a dáme vědět.“ Odpověď nikdy nedorazila.

Tehdy nebyl ještě zaveden pojem „reformní komunista“. Podle mého názoru se tímto označením přikrášlili až o hodně později, aby kamuflovali svoji aktivní činnost v padesátých letech.

Školní rok 1949–1950

Koncem předchozího školního roku jsem si podala žádost na ministerstvo školství o umístění na některé gymnázium v Brně. Ministerstvo školství postoupilo moji žádost k vyřízení školskému odboru KNV (Krajský národní výbor) v Brně. Netušila jsem, že vedoucím odboru je můj bývalý třídní profesor, naší třídou zbožňovaný „otec Vlach“, jak jsme mu od sexty se spolužačkami říkaly.²⁸ Otec Vlach nelenil a jednal. Jednoho srpnového dne se objevil u nás doma. Přišel mi sdělit, že budu ustanovena jako suplující profesorka na Třetím reálném gymnáziu v Brně, s výkonem služby na novém typu střední školy. Jednalo se o vznikající zdravotnické školy, které vznikaly z bývalých „knedlíkáren“. Na těchto školách chyběli kvalifikovaní vyučující, a tak jsem nabíd-

²⁸ Důvodem tohoto pojmenování bylo narození syna.

ku s radostí přijala. To jsem ještě netušila, že i já si budu muset doplňovat své vysokoškolské vzdělání. Doplnovala jsem si své odborné vědomosti opravdu za pochodu. Přesně tak, jak mi to řekl můj bývalý třídní profesor. Dobře věděl, že nezklamu. Mám přece možnost si vzít na pomoc manželova skriptu a učebnice a on je přesvědčen, že vše zvládnou. Zvládla jsem, a snad i dost dobře.

V Brně, pod přísným vedením strany, se začala připravovat akce „Mládež vede Brno“. Vybraní svazáci docházeli na pedagogické porady, mluvili do všeho a zpětně získané informace předávali osobně na patřičná místa. Ani to mně příliš nevadilo, vždyť v březnu se konečně dočkám návratu mého drahého z vojenské základní služby a začneme konečně bezstarostně si užívat novomanželský život. A také trochu té společenské zábavy, na kterou jsme dosud neměli čas. Vždyť stále jsme jen doháněli to, oč nás válka okradla. Naši vrstevníci, kteří nestrávili poválečná léta studováním, měli svůj život již nějak uspořádaný, ale my jsme teprve začínali.

Ty a já jsme my a náš je svět

Tak nějak bych charakterizovala kratičký, ale krásný úsek mého života na počátku padesátých let. V předjaří se vrátil Vlada z prezenční služby konečně domů. V nemocnici hned vplul do pilné předatestační přípravy. Jeho vysněná představa o velké chirurgii se mu nesplnila. Byla již plně obsazena o málo staršími lékaři. Byli jsme šťastni, že takzvaná malá chirurgie v podobě otolarinologie mu vyšla. Mně se na laborantské větvi „zdravky“ celkem dařilo, i když na získání potřebných vědomostí pro kvalitní výuku jsem stále musela pracovat. Opravdu tvrdě jsem stále studovala. Ale byli jsme mladí a šťastní, a dokonce jsme se domnívali, že měnící se politická situace se nás nijak netýká.

Poprvé pod Tatrami

V roce 1950 byly svatodušní svátky i v naší republice ještě uznávanými svátky. Vladův kolega z nemocnice a předatestační vedoucí Vlastimil a stejně starý internista Mirek jezdili se svými drahými polovicemi na motorce jako my. Vzniklo nerozborné přátelství vyznavačů mototuristiky. Domluvil se výlet na motorkách až do Spišské Belé s naplánovanými zastávkami na významných místech. Vlastimil, bývalý skautský náčelník, měl vše připravené a promyšlené. Nedomyslel to základní, zda jsme my ženy tak zdatné, že vydržíme tu fyzickou zátěž, a zda motorky ty kilometry bez poruchy zvládnou. Vzpomínám, že s Emkou, Vlastimilovou manželkou, jsme vítaly každou technickou závalu našich dvoukolových miláčků a využily ji k ulehnutí do zaprášeného příkopu, abychom si trochu odpočinuly. Ve Spišské Belé nám všem poskytl přenocování hostinský v malém zahradním domku. Po náležitém odpočinku jsme podnikli druhého dne výlet do okolí a večer to dokonce i lehce oslavili. Vzдор všem patáliím, které nás provázely, výlet se nám vydařil a dlouho jsme na něj vzpomínali.

Všichni účastníci mimo Vlastimila jsme se tehdy poprvé v životě ocitli na chvíli v Tatrách. Naše skrovné finanční možnosti nám dovolily v Tatranské Lomnici usednout na terasu jednoho z hotelů a dát si bílou kávu. Na víc jsme nemohli ani pomyslet. Bylo řízené hospodářství a potravinových lístků nebylo nazbyt. Ze zaplněné kavárny byly široce otevřené dvoukřídlové dveře na terasu, ale žádný z číšníků se neobtěžoval nás obsloužit. Vlastimil po delší době jednoho velmi hlasitě přivolal. Ten nám bez váhání řekl, že na terase se neobsluhuje. Vlastimil poukázal na dva obsazené stoly maďarsky mluvícími hosty. „Prepáčíte, ako som řekl.“ Vlastimil dodal, ale zapomněl jste říct, že Čehúny neobsluhujete. Vstali jsme a odešli. Byl to lapidární projev pozůstatku myšlení Slováků, které jim vštípil Tiso a jeho Slovenský štát.

Opět v Tatrách

V červenci téhož roku jsme se jen my dva vypravili na týden motorkou opět do Spišské Belé a odtud vyjžděli do Tater na pěší turistiku. Byla to naše první dovolená. V srpnu pak žně v Rozstání. Protože jsem učila již na zmíněné „zdravce“, tak jsem měla i prázdninovou povinnost dozoru na pracovištích, kde naše studentky byly na praxi. Tak vypadala naše dovolená a moje prázdniny na počátku padesátých let.

Jsem šťastná, když dnes mi vnuk promítá snímky z jejich dovolené tu na Korsice, jindy v horách Balkánu nebo španělských Pyrenejích. Vždy je to pěší turistika s touhou co nejvíc vidět a poznat. Takové možnosti jsme my neměli.

Jako bývalá průvodkyně a dcera svého otce, ale také učitelka biologie vnímám jisté genetické vazby. Můj otec po propuštění z italského zajetí po 1. světové válce si nejdříve zajel do Říma a Neapole. Věděl totiž, že jako důstojník-jednoročák²⁹ bude muset po svém návratu ještě nějaký čas setrvat v nově vznikající československé armádě. Až uviděl a poznal, potom teprve jel domů. Svého otce o svém záměru předem informoval. Matka mu již zemřela během války, otcovo dvojče strýc Frantík byl v ruském zajetí na Sibiři.

Povolávací rozkaz

Hned po Únoru začaly vznikat v továrnách nové ozbrojené síly, lidové milice. Říkalo se jim „tvrdá pěst dělnické třídy“. Velmi brzy následovala i reforma naší armády. Původní důstojnický sbor byl rozpuštěn a nově vznikající Československá lidová armáda potřebovala nové kádry z lidu. Vzpomínám, že jeden náš

²⁹ Studenti, které válka zastihla v posledním ročníku střední školy, museli předčasně složit maturitu a odtud nastoupili do jednoroční důstojnické přípravy a s nejnižší důstojnickou hodností pak byli odesláni na frontu.

známý krejčí byl rozkazem povolán na dlouhodobé cvičení. Po krátkém „zaškolení“ se stal náčelníkem proviantní služby. Podobných náčelníků bylo naráz bezpočet. Opravdoví odborníci se také brzy našli. Jednoduše strana a vláda je povolávacím rozkazem vtáhla do armády.

Tato skutečnost nás přiměla, že jsme se vypravili jednou v neděli k Pavlíkům, tedy ke strýcovi, který velel již zmíněnému výcvikovému středisku lékařů. Manželka strýce odmítla se stěhovat se synem do Ružomberoku, kde by musel navštěvovat slovenskou školu. Strýc jezdil každou sobotu do Brna, a tak jsme si domluvili návštěvu. Chtěli jsme slyšet poctivou odpověď, zda se povolávání do armády týká jen technicky vzdělaných odborníků. Odpověď zněla ne, nyní budou na řadě mladí lékaři.

Ještě před Vánocemi jsem ten osudový povolávací rozkaz přinesla Vladovi odpoledne do nemocnice. Měl noční službu na chirurgii, kde byl na předatestační chirurgické přípravě. Zrovna byl na operačním sále, kde poprvé pod dozorem samostatně operoval apendix. Po přečtení povolávacího rozkazu mi smutně řekl: „To byl i můj Valčík na rozloučenou.“ Pak mi vysvětlil, že pacientka, kterou operoval, si pod vlivem narkózy zpívala „Valčík na rozloučenou“.

Dne 28. 12. 1950 se měl Vlada dostavit do kasáren v Brně-Husovicích na pohovor. Byl mu předložen návrh na aktivní službu v armádě. To odmítl. Další, mírnější návrh byl dlouhodobé cvičení v délce tří let. Pochopitelně ani to se mu nezdálo. Osmělil se k dotazu: „A co se stane, když bych ani to nepodepsal?“ Odpověď byla velmi jasná: „To bys mohl, soudruhu, zapomenout na svůj diplom.“ Následujícího dne jsem ho doprovodila do nemocnice. Rozloučil se se všemi a s mojí pomocí ukládal do kufru vše, čím se stihl vybavit během pobytu u „Milosrdných“. Pěšky ze Starého Brna až na Tučkovu jsme šli v hlubokém mlčení a rozjímání o době, ve které jsme žili. Dne 2. ledna 1951 nastoupil do kasáren v Brně-Černých Polích jako vojenský lékař.

Rok 1951

Od pololetí roku jsem byla přeložena ze zdravotnické školy na Lipové na „zdravku“ na Jaselskou ulici. Nastoupila jsem tedy do budovy, kde sídlilo kdysi moje milé Dívčí reformní reálné gymnázium. Do budovy, kterou začátkem minulém století v německém Brně vybudoval spolek Vesna pro vzdělávání českých dívek. Moje maminka zde navštěvovala dvouletou dívčí obchodní školu v letech 1915–1917, tedy za první světové války.

Vladař vykonával zdravotnickou službu u vojenského útvaru v Brně-Černých Polích. Oba jsme vnímali, jak se velký byt rodičů stává přeplněným a přelidněným. Bratr Ivo se blížil k dokončení studia na Vysoké škole zemědělské. Potřeboval by více místa a klidu. Vladimír vyfasoval tolik různého vojenského munduru, že ho nebylo již možné jinam uložit než do krabic a s těmi kam jinam než pod lůžka. A přibývalo dalších nezbytností.

Moje máti místo mne poctivě obíhala obchody, kde by alespoň něco získala na šatenky pro těhotné a kojence. Termín jsem měla mezi 1. až 6. červencem. Přece jen jsem byla zodpovědná kantorka. Ale naše nezodpovědná dcera si přispíšila, jak jsem podrobně napsala již v prvním díle vzpomínek.

Vladimír si sice mohl podat žádost o přidělení vojenského bytu, ale to jsme po poradě s rodiči zamítli. Vznikly obavy, aby ho pak neuvrtali do armády na věčné časy. Můj otec vedl v tu dobu ještě stále malé bytové družstvo pensijního ústavu a měl pro mne již zaplacený podílový vklad. Rýsovala se naděje, že do konce roku by se mohl pro nás uvolnit byt.

Prázdniny 1951

Spíš mateřská dovolená o prázdninách. Co jí předcházelo, jsem barvitě popsala v prvním díle. Nebydlet u rodičů, nedovedu si představit, jak bych sama vše zvládala. Vlada podléhal stále novým a novým nařízením. Po skončení práce v ambulanci následovala mnohahodinová školení, nácviky krizových situací, noční poplachy, výjezdy na několikadenní cvičení. Lze říct, že domů se chodil tak právě vyspat. I naše motorka osiřela. Vesele si ji mohl užívat můj bratr s bratrancem. Náš Ivo chtěl své zootechnické vědomosti aplikovat v praxi na statku tety a bratrance v Ostrovačicích. Dlouho ty inovace hochům nevydržely. Následujícího roku byl bratranec nucen vstoupit do JZD, odevzdat všechnu půdu, zemědělskou techniku a dobytek. Zůstal mu jen malý záhumník, na kterém se opravdu experimentovat nedalo.

Vzácné chvíle Vladimírova volna nám moje máti chtěla vždy zpříjemnit. Vzala Hanulu a jela s ní na procházku, abychom mohli alespoň na chvíli zajít k některému z přátel nebo i do kina. Koncem srpna několikadenní dovolenou strávil Vlada bez nás, na žních v Rozstání. Velice by mne mrzelo, kdyby čtenář chápal uvedení těchto negativ jako moje stěžování. Tehdy i dnes to vnímám jako realitu doby. Připomínám ji proto, že mé vzpomínky mají prvořadě přiblížit dobu, ve které jsme žili a z existenčních důvodů ji akceptovali. Jak, to byl již jen náš problém. Za protektorátu jsme se před kolaboranty měli na pozoru, ale ve zmíněné době jsme se začali uzavírat do kruhu přátel a rodiny. Okruh přátel se ale ztenčoval. Někteří si totiž začali vylepšovat svoje společenské postavení velmi razantním, politicky uvědomělým vystupováním a naopak někteří emigrovali.

My jsme žili stejně jako většina tehdejší pracující inteligence, jak jsme byli označováni. Svědomitě jsme pracovali a neodporovali plnit příkazy strany a vlády. Ovšem ne automaticky a bezmyšlenkově. Bylo to často velmi těžké a složité.

Zlaté české ručičky

Zlaté české ručičky byly nejméně po dvě století pojmem v Evropě, ale vydobýly si své místo i v Americe. Dnes bohužel patří jen do mých vzpomínek. Nám se podařilo díky těmto „zlatým českým ručičkám“ získat primitivního, ale vydatného pomocníka do naší domácnosti – vrtulkovou pračku. Bylo to v roce 1952. Kamarád našeho kamaráda nám předal kontakt na člověka, který měl nejen zlaté ručičky, ale i známosti a vyráběl pračky. Motor potřebný do pračky prostě někde získal nebo koupil. V obchodech s ovocem vykoupil dřevěné masivní přepravky, které rozebral a zhotovil z nich „dokonalou“ skříň na motor pračky. Zaplatili jsme zálohu a byli zapsáni do pořadníku. Čekací doba byla několik měsíců. Stejnou radost nám udělala o mnoho roků automatická pračka koupená v TUZEXu. To bylo někdy na začátku sedmdesátých let.

TUZEX

Vysvětlím, jak i to souvisí s mými vzpomínkami. Nejdříve co byl TUZEX. V roce 1957 zřídila tehdejší vláda ve vybraných měsících prodejny zahraničního a exportního zboží, které mohl získat i obyčejný smrtelník v případě, že vlastnil tvrdou měnu nebo tuzexové poukázky, tzv. bony, které legálně bylo možno získat směnou za valuty. Jak jsem se dočetla, totalitní vláda si tak zajistila převod valut do státní pokladny. Pochopitelně tímto aktem byl zahájen rozsáhlý černý obchod s tuzexovými bony...

Konečně máme vlastní byt

Byl leden roku 1952. Stěhování bylo snadné, z druhého poschodí do přízemí. Protože se výtah nesměl používat pro jízdu dolů, posadil Vlada Hanu do velké kožené nákupní tašky, na hlavu jí

dal můj klobouk a spolu s mým otcem ji opatrně snesli do nového, dvou a půlpokojového bytu v přízemí činžovního domu, kde jsme bydleli doposud u rodičů. Základní vybavení jsme již měli, ale dozařízení bylo na naše poměry náročné. Finanční pomoc přišla v pravý čas. Vlada dostal větší obnos jako „odškodné“, že opustil na tři roky civilní zdravotnictví. Tak jsme tomu tehdy alespoň my rozuměli. Potřebné se sehnalo. Tehdy se nenakupovalo, ale shánělo.

Stěhování do vlastního bytu

Koncem ledna končila i moje již o neplacený měsíc prodloužená mateřská dovolená. Maminka převzala nejen péči o Haničku, ale i o naše žaludky. Denně jsme večereli u rodičů, abych já měla možnost jít s dcerou alespoň odpoledne do parku nebo někam na hřiště. Krátce po nastěhování se stala ta velká věc, jak se zpívá v nějakém popěvku, že k nám byl zaveden elektrický proud...

Konečně ve svém

K nám byla dovezena primitivní, ale funkční elektrická pračka. Jednou měsíčně se po dobu sedmi let odehrával šílený rituál. V domě byl pro každý měsíc vyvěšen prací řád. Každý z nájemníků měl 2 dny v měsíci vyhrazenou prádelnu, sušárnu a ruční mandlovnu pro sebe. Toto vybavení bylo v 6. poschodí, ale výtah jel pouze do 5. poschodí. Vladimír tedy vyvezl pračku až sem, pak ji vynesl o patro výš, umístil v prádelně, kam také musel dopravit kbelík s uhlím na ohřev vody na praní a další kbelík pro topení pod kotlem, kde se prádlo vyvařovalo. Z okna prádelny spustil dlouhou elektrickou prodlužovačku, která se zapojila do zásuvky v našem bytě. Večer před tímto namáhavým aktem jsem nashromážděné prádlo v prádelně namočila do mýdlového roztoku a ještě před odchodem do školy roztrídila a přendala do kotle. Ostatní přípravu již dokončila moje maminka. Na prací den jsem si porůznu vyměnila rozvrh, abych po desáté již byla doma a ujala se praní v pračce. S mácháním a ždímáním mi ob-

vykle již pomáhal Vlada nebo opět máma. Uvědomuji si, že toto je povídání o ničem, ale kdo z mladé generace má o těchto maličkostech vůbec nějaké povědomí? Pro dokreslení doby je i toto malou vizitkou. Doplním to téměř srovnatelnou vzpomínkou na moji první návštěvu NSR.

Týden v NSR v roce 1979

Rodina Vladovy sestřenice emigrovala postupně v letech 1970 až 1976 do NSR. Sestra této sestřenice, teta Jindra, nás často informovala, jak se všem v Německu, tehdy za železnou oponou, báječně žije. Nechtělo se mi těm řečem věřit. Navíc mne velmi iritovalo, že někteří naši studenti, tedy děti z prominentních rodin a rodin nomenklaturních kádrů, mohli s rodiči cestovat do Jugoslávie a do celé západní Evropy. Já, vyučující geografie, ji znala jen z učebnic a době poplatných publikací. Proto jsem pojala úmysl na tuto realitu poukázat a požádat o vydání cestovního povolení k soukromé cestě za poznáním.

Geomorfologie státu a jeho oblastí je v podstatě konstantní. Proto při výuce jsem se zaměřila především na tuto část, abych se vyhnula současné hospodářské situaci. Rozum mi říkal, že údaje v učebnici jsou zkreslené. Navíc řediteli školy se musel předkládat učební plán a jeho politické využití při aktualizaci výuky. Statistické ročenky uváděly čísla, která nebylo kde si ověřit, ale muselo se jim uvěřit. Studenty jsem vybízela, aby k probíranému učivu si opatřovali z tisku co nejvíc doplňujících informací a ty pak v hodinách zeměpisu prezentovali. Bylo to martyrium jak pro studenty, tak pro mne. Věděla jsem, že v každé třídě byl nějaký informátor přes rodiče na vyšší místa. Měla jsem své zkušenosti. Nicméně povolení k výjezdu do kapitalistické ciziny jsem díky Vladovu pacientovi z ministerstva obrany získala. Po celý ten týden svého pobytu v NSR jsem si připadala jako Alenka v říši divů...

Určitou náplastí a zadostiučiněním mi byla o dva roky později návštěva ruské manželské dvojice v rodině dcery. S mladou paní si Hana dopisovala od školních let, a tak došlo i k reciproční návštěvě obou mladých rodin. Byli i v našem letním „areálu“ v Kanicích a nestačili se divit, jak jsou uspořádány naše vesnice, jaká pěkná a dobře vybavená stavení obývají vesničané apod. Nejvíc Vovu, manžela Ljuby, zaujaly kliky u dveří. V jejich bytě v panelovém domě byly na dveřích pouze zástrčky, které se u nás používají např. na dveře od králíkáren. V mozaice vzpomínek zmíním ještě krátkou epizodu, která také zapadá do počátku zmíněných padesátých let.

Paní Šišková

Ve vedlejší domě na naší ulici ovdověla přítelkyně naší máti paní Šišková. Z finančních důvodů si vyměnila se sousedy velký byt za malý, který jí se synem postačoval. Mamince řekla, že by si ráda k důchodu po manželovi něco přivydělala, ale neví, kde a jak něco najít. S Vladimírem jsme to vyřešili. Požádali jsme ji, aby s naší Hanou denně, mimo neděli, jezdila na procházku. Ráda nám vyhověla. Byla jsem šťastná, že jsem trochu tím odbřemnila mámu. Netušili jsme, jakou pozornost to vyvolá u budouvatelů „lepších zítřků“.

Toto období upřesním kantorsky. Paní Šišková jezdila s Haničkou denně na procházku od druhého pololetí školního roku 1952–1953 a pokračovala i po prázdninách v následujícím školním roce.

Nepromyšlené školské reformy

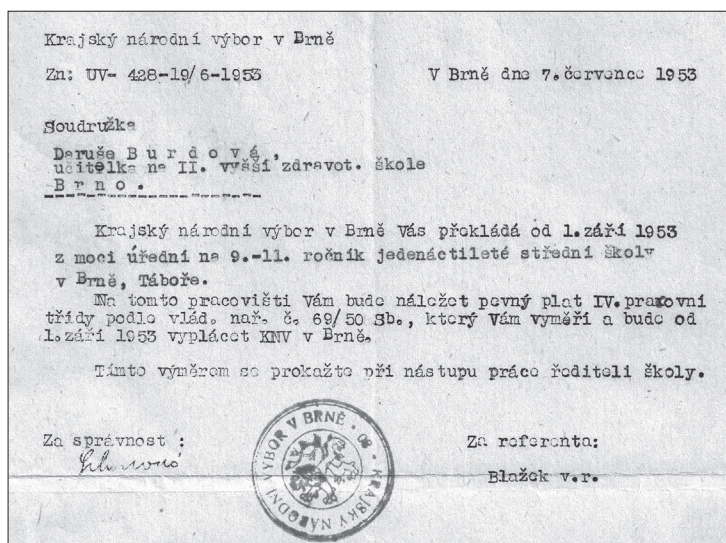
Koncem školního roku 1952–1953 jsem obdržela předvolání na Krajský národní výbor, na školský odbor. Vedoucím pracovníkem tam byl stále pan profesor Vlach. Před jeho jménem jsem

poprvé spatřila akademický titul RNDr. Věděly jsme, že před zavřením vysokých škol byl odborným asistentem na katedře fyziky. Až o hodně později mi došlo, že za první republiky a patrně i po válce patřil mezi levicově orientované intelektuály, a to jej přivedlo patrně do této nezáviděníhodné funkce na KNV – zajišťovat realizaci stále se měnící reformy našeho školského systému po Vítězném únoru. Nastartoval a řídil je Zdeněk Nejedlý, vulgárně nazývaný Rudý dědek. Byl to vědec, spisovatel, hudebník, ale bohužel i nekritický politik, který vše organizoval pod heslem „SSSR náš vzor“. Zrušily se postupně obecné a měšťanské školy, aby od školního roku 1949–1950 byla zavedena jednotná základní devítiletá škola. Hned následujícího roku se devítiletá základní škola změnila ve dvoustupňovou školu. První až osmá třída tvořily první stupeň. Druhý stupeň měl dvě varianty. Jednoletý učební kurz nebo tříleté studium ukončené maturitou. A tak se zrodila naše česká *jedenáctiletá střední škola*, zjednodušeně nazývaná jedenáctiletka. Byla to trochu vylepšená sovětská desetiletka.

Můj bývalý třídní mne přátelsky přivítal. Zasmušile mne informoval o chaotických reformách našeho školství. Otevřeně mi řekl, že strana a vláda si vzala vzor v sovětských desetiletkách a od příštího školního roku postupně budou zanikat vyšší třídy reálků a gymnázií. Studenti nejnižších ročníků budou přiřčeni jako deváté až jedenácté třídy do nového typu střední školy. Potom ještě dodal něco ve smyslu: „Daruše, u této devastace já již asistovat nebudu. Odcházím na přírodovědeckou fakultu. Musím dokončit ale tuto první reformní fázi. Hledám schopné lidi a podle potřeby je přesunuji tam, kde jich bude nejvíce třeba. Vás dobře znám, sleduji vaši práci a vybral jsem vás na funkci zástupce ředitele pro třetí stupeň jedenáctiletky. Jejím sídlem budou nové budovy bývalé obecné a měšťanské školy v Brně-Táboře. Přípravné práce na škole řídí tamní ředitel, kterému je také

známo, že s vámi budu teprve hovořit, abych zjistil vaši rodinnou situaci a eventuální překážky.“ Chvilí jsem nebyla schopná slova. Ale vzpomínala jsem se a rychle s poděkováním odmítla. Akceptoval moje rozhodnutí, ale chtěl, abych mezi kolegy z fakulty vyhledala několik jedinců, které by mohl oslovit.

Cestou domů, s hlavou plnou těžkých myšlenek, jsem potkala Mirka Pavlovského, kolegu z fakulty. Učil na gymnáziu někde mimo Brno, kam denně dojížděl. Postěžoval si, že se marně snaží dostat do Brna a že to dojíždění mu poškozuje celý rodinný život. Slovo dalo slovo, my se obrátili a zpět na školský odbor. Od nového školního roku jsme byli oba na jedné škole, ale v poněkud odlišném postavení...

Můj jmenovací dekret na jedenáctiletku v Brně

Naše jedenáctiletka byla hodně špatná škola. Ředitel a zástupce ředitele pro první stupeň měli nižší vzdělání než my na třetím stupni, ale naši práci stále kritizovali, každý přestupek našich

žáků jsme my zavinili, a proto se vše pak sáhodlouze probíralo na poradách. Naštěstí tyto jedenáctiletky neměly dlouhé trvání. Asi po třech letech se osamostatnily a vznikly SVVŠ.³⁰ Gymnázia, jako buržoazní školy, byla na mnoho let zrušena. To vše se dělo pod heslem „postaru se žít nedá“.

Udavačský dopis

Ještě před prázdninami jsem opět dostala předvolání na školský odbor KNV. Otec Vlach mi oficiálně předal nový jmenovací dekret s ústní poznámkou, že celé první pololetí budu vyučovat i němčinu. Pamatuje si, že ji ovládám, a němčinářka může nastoupit až po mateřské dovolené. Vše jsem slíbila, ale on pokračoval dál. Ze zásuvky vyndal obálku s dopisem a začalo dotazování. Marně jsem vzpomínala, kdo by nám mohl být až tak nepřátelsky nakloněn, že zaslal nikým nevyžádaný kádrovací posudek na prakticky celou naši rodinu. Chtěl tím zdůraznit, že nejsem vhodná pro ustanovení do jakékoli funkce na novém typu školy. Dal mi dopis přečíst, ale podpis informátora přikryl. Pisatel informoval, že pocházím z buržoazní rodiny. Můj otec že stále pracuje ve vedení VPÚSZ a spravuje bytové družstvo. Já mám placenou sílu na hlídání dcery, většina rodiny je křesťansky založená a již si nevzpomínám přesně, co ještě dalšího tam stálo. Bez váhání jsem označila pisatele. Vlach se zamyslel a otázal se mne, jak jsem to uhodla. Odpověděla jsem: „Můj otec byl požádán o revizi hospodaření bytového družstva Úspora a odkryl značné nepřesnosti. A to se značně nelíbilo mému zástupci ředitele, který byl současně představitelem tohoto družstva. Proto si pospíšil s udavačským pamfletem.“ Otec Vlach dopis roztrhal a ředitel „Něguš“, tak se mu říkalo, byl ze školy i funkce odvolán ještě během prázdnin.

³⁰ Střední všeobecně vzdělávací škola.

Můj bývalý pan profesor Vlach se po prázdninách stal profesorem fyziky na Přírodovědecké fakultě MU. Velmi často jsem ho pak potkávala při projíždce s Hanou v kočárku areálem botanické zahrady přírodovědecké fakulty. Vždy se se mnou zastavil a se zájmem se vyptával, jak ta jedenáctiletka funguje, a také mi sdělil, že její lepší varianta je již na cestě. On se však obává nevědomostí studentů, kteří z této zbídačené školy mu přijdou do rukou. Všechno přece potřebuje čas. Jeho připomínky však nikoho v té době nezajímaly. Řekla bych, že Vlach se velmi brzy zreformoval, ale ne z nějakého kariérního nebo vyššího principu, ale z poznání tvrdé reality. To je ovšem můj názor, nikoliv hodnocení.

Karel Vlach (1911–1986)

Včerejší televizní pořad (13. 10. 2011) věnovaný slavným osobnostem vyvolal ve mně tolik reminiscencí, že je vložím i do mého písemného vzpomínání. Byl věnován Karlu Vlachovi, významné osobnosti naší swingové a jazzové hudby. Jeho „šlágry“ provázely naše mládí, ale i náš aktivní věk. Málokdy jsme si nechali ujít příležitost poslechnout si jeho vystoupení v Brně. V prvních letech studií na vysoké škole jsme i s kamarády často zašli v sobotu do hudební kavárny na Běhounské ulici zatančit si při Vlachovce. V době totality byla tato krásná stará kavárna přeměněna v obchod s textilem, kterého byl stejně nedostatek. Změny nás stále provázely pod již zmíněným heslem „postaru se žít nedá“.

Tehdy jsme se ve chvílích volna scházeli u přátel, kde při gramofonu se nejen povídalo, ale i tančilo. Nebývalo to často, ale je na co vzpomínat. Nejčastěji jsme chodívali k Ráblům. Byla to rodina Vladimírovy sestřenice, která bydlela v rodinném domku i s rodiči svého manžela. Pro mé děti to později byla teta Maňka. Obvykle nás tam bylo deset i více osob. Ráblovi vyklidili nábytek z jednoho

pokoje, který byl širokými dveřmi spojen s pokojem, kde jsme seděli a občas i něco pojedli a popili. Bylo všeho málo, stále přetrvával přídělový systém potravin. To nikomu z nás nevadilo. Prostě bylo nám fajn, dobře jsme se bavili a ještě lépe kroužili po parketu jejich obýváku.

Tak při pohledu na obrazovku, kde zpívali i starší členové Vlachovy kapely, prošlo mou myslí prvních 16 let našeho manželství. Popěvky, které naplňovaly celý pokoj, byly naše oblíbené. Často jsme si je pobroukávali a vyjadřovali to, co bychom si asi nebyli řekli. Vladimír rád, kdysi dávno, zpíval: „Žádná jiná nesvede, abych pro ni dělal to co pro Tebe...“ Já na oplátku: „O nás dvou už Goethe psal...“ Nebo: „Ach, ta láska nebeská, bez ní život šťastný není...“

Proč prvních 16 let? Jednoduchá odpověď. Přestěhováním do Olomouce koncem srpna 1965, kde Vlada zastával již víc jak rok funkci primáře ve vojenské nemocnici, skončil náš anonymní život ve velkoměstě a museli jsme si zvykat na mnohdy opravdu maloměstský život v tehdejší Olomouci. Někdy to bylo docela úsměvné. Jako malý příklad uvedu příhodu s korespondenčním lístkem od sestry mého strýce Petra Škorpíka. Bydleli jsme v Olomouci již druhý rok, ale paní Ptáčková neznala naši adresu. Napsala na korespondenční lístek jen „prof. D. Burdová, manželka primáře, Olomouc“ a „korespondák“ mi byl doručen. Takže vlastně výhoda tehdejšího menšího města.

Těžká a dosud mnohdy tabuizovaná padesátá léta

Hovořit o nich? Vždyť nic se tím nezmění a koho to dnes zajímá? Je to však dlouhý úsek mého nesvobodného života ve svobodném Československu.

Léto roku 1953 bylo těžce poznamenáno měnovou reformou, o které jsem se zmínila již v prvním díle vzpomínek. A byly opět prázdniny, doby pobytů na letních bytech... Za málo peněz málo muziky, říká jedno staré přísloví. V Rouchovanech u Moravského Krumlova bydlel Vladův strýc, bývalý četník přeřazený do hasičského sboru. Jeho manželka, tedy teta, nám obstarala pronájem opuštěné krejčovské dílny s malým pokojíkem v samostatném neobydleném domečku, vtěsnaném mezi větší rodinné domy. Minimální zařízení tam zůstalo, vše bylo čisté, stěny vybielené a k sušení plen byl dostupný i malý dvorek s pumpou. Velký rybník byl nedaleko. Vlada na motorce za námi dojížděl, jak často jen mohl, a dokonce i nějaký den dovolené si již mohl dopřát.

Chystala se svatba mého bratra. V tu dobu již bylo povinné uzavírat sňatek nejprve na radnici a potom teprve v kostele. Vladimír byl při obou sňatcích Ivovi za svědka. Dopoledne v uniformě a nevěsta ve společenských šatech, odpoledne svědek v obleku a nevěsta v bílém. Mě, jako pyšnou matku, nenapadlo nic moudřejšího než u fotografa požádat novomanžele, aby se udělala i jedna fotografie, kde by nevěsta za ruku podržela sedící roční Hanu. Nic horšího mne nemohlo napadnout, neboť mnozí se pak překvapeně tázali: „A oni měli již před svatbou dítě?“ Nejvíce to zaskočilo naši máti. Jela na návštěvu ke své přítelkyni a ta při prohlížení fotografií pronesla přesně tuto otázku také.

Civilní svatba mého bratra – zleva bratr nevěsty, nevěsta Svatava,
bratr a úplně vpravo v uniformě Vladimír

U fotografa s naší Hanulou

V polovině srpna byl začátek žní v Rozstání. Hostinec již rodičům združstevnila – sebrala – Jednota, ale pole rodiče obhospodařovali a předepsané dodávky museli plnit. Vladův otec pracoval v hospodě, jak byl zvyklý, ale matce Jednota nevyplácela žádnou mzdu, ač bez její pomoci by obsluhu nezvládl. Sklizeň bez Vladimírovy pomoci by byla nemyslitelná a pochopila jsem, že musím jet i já s Hanulou. Obilí se sklízelo ručně kosením a ručním odebíráním pokusu pomocí srpů. Na ta malá roztroušená políčka bohatě stačili dva zdatní sekáči, kteří měli široký záběr. Kosou zvládli na jeden záběr 3–4 metry široký pokos obilí. V našem případě dědeček Burda začínal a jeho pokosy odebírala babička. Druhým sekáčem byl Vlada a jemu jsem odebírala já. Hana vše sledovala z kočárku odstaveného na mezi. Práci jsem ovládala z letní výpomoci u Pohanků v Tavíkovcích. Odebrané pokosy se kladly na povřísla a pevně vázaly v snopy. Snopy se pak stavěly do mandelů. Uvědomuji si, že právě před šedesáti lety to byly naše poslední rozstánské žně. Pak již nastala kolektivizace zemědělství...

Krkolomná cesta na žně do Rozstání

V Brně na nádraží jsme dětský kočárek a velký kufr plný nezbytností podali u nákladní pokladny jako spoluzavazadlo. Odtud jsme šli k osobní pokladně, Vlada s Hanulou, sedící zvědavě ve velké kožené nákupní tašce, a já s příruční taškou plnou pln, pití a nutných maličkostí. V Blansku jsme s celým nákladem přesedli na autobus. Ten jel ale pouze do Jedovnic. Odtud jsme vyrazili pěšky do Rozstání, tedy asi 11 kilometrů cesty. Kufr se položil na postranice kočárku, já jej přidržovala, aby nespadl. Haně se to tuze nelíbilo a dávala to hlasitě najevo. Nakonec po rovné silnici tlačil Vlada náklad jednou rukou a ve druhé nesl Hanu. Ta naštěstí brzy usnula a my asi po třech hodinách dorazili do cíle. Mé odřené paty se dlouho hojily.

Protileťadlová motostřelecká divize

Dalším překvapením tohoto pro nás rušného roku bylo Vladovo přemístění z kasáren v Černých Polích do divizního velitelství, které sídlilo v Brně na Běhounské ulici vedle Alfa pasáže. Byl jmenován náčelníkem zdravotnické služby u této divize. Tu ovšem u tohoto nového vojenského útvaru bylo třeba teprve vybudovat. Samé papírování a stále nějaká vojenskotaktická cvičení, která musel zajišťovat a často i vymýšlet. Na veškerou práci na divizi dohlížel sovětský vojenský pověřenec.

Měla bych poznamenat, že v těch letech manželky vojáků z povolání, tedy toho nového důstojnického sboru, nebyly většinou zaměstnané. Až mnohem později se pro ně v armádě uměle vytvářela místa, která pak po krátkém zaškolení mohly hravě zvládnout. Ty tedy nepotřebovaly, aby je manžel zastal třeba večer při hlídání dětí. Já měla každé úterý ve škole odpolední porady, které končily až ve večerních hodinách. Ještěže babička hlídala. Odpolední brigáda ve škole, babička hlídala. Vlada na dvou- až šestidenním cvičení, babička hlídala. Snažili jsme se vše zvládnout a vydržet, vždyť byla před námi vidina, že je to jen na tři roky.

To vše a ještě něco

To „něco“ se dostavilo záhy. Byl to sovětský poradce a pověřenec plukovník Lichopaběnko, určený „pomáhat“ s organizací a výstavbou ČSLA. Ubytovaný i s rodinou byl ve vládní vile v Brně-Pisárkách. Sovětských poradců i s rodinami bylo v Brně dislokováno mnoho. Jsem přesvědčena, že měli zajisté s sebou i nejednoho lékaře, ale Lichopaběnkovi si vybrali Vladimíra, nejen jako „vrače“, ³¹ ale někdy téměř jako sluhu. Zmíním jen dvě epizody. Jedna se odehrála na Štědrý den. Odpoledne přijel pro

³¹ Ruský lékař.

Vlaďu Lichopaběnkův řidič. Vyrušil nás všechny z posledních štědrovečerních příprav. Vladimír se vrátil až večer, ale se společnou večeří jsme na něj všichni rádi počkali. Malá Lichopaběnkova dcerka upadla a naříkala, že ji bolí ruka. Český „vrač“ ruku zafixoval a napsal doporučení na rentgen do dětské nemocnice. Milostivá s tím nebyla spokojena. „Vrač“ musí jet s nimi a na vše dohlédnout... Asi o rok později paní Lichopaběnková otěhotněla a Vlada byl vyzván nebo požádán, to si již nepamatuji, aby jí zařídil nejen vyšetření v porodnici, ale aby ji tam i doprovodil. Takže k té neradostné práci se stal ještě poskokem sovětského pověření. To vše dopadalo depresivně nejen na něj, ale na celou naši rodinu.

Druhý a třetí rok „dlouhodobého cvičení“

Pod tento zavádějící název vsunu jen zlomky vzpomínek, kterými bych chtěla doplnit atmosféru padesátých let, a to ještě jen v kontextu se vzpomínkami z mého nejbližšího okolí. S opožděním dvaceti let se jen lehce otevírá clona, která je nejen zastírala, ale i tabuizovala.

Prvním kamínkem do mojí mozaiky jsou moje kantorské trampoty se stálými změnami.

Nastala přímo turbulence školských reforem, které tíživě dopadaly na moji hlavu. Snažila jsem se plnit funkci zaměstnané matky na jedničku, ale až tak dobře se mi to nedařilo. Například Vlada měl volné odpoledne i večer a já měla mnohahodinovou poradu na téma „Jak vychovávat uvědomělou mládež, jak vychovávat nový typ člověka“. Nyní opět on musel zvedat hlavu mně. Naštěstí souběh těch nepříjemných náhod vynahradil souběh těch šťastných náhod a zvykli jsme si je plně využít. Pozvali jsme přátele, dobře se pobavili a naše dýchánky končily až hodně po půlnoci. Předplatné do divadla občas propadlo, ale sestřenice

mojí máti pracovala v administrativě brněnské opery a umožnila nám výměnu vstupenek, abychom nebyli ztratní, šetřilo se.

Dalším kamínkem je krátká vzpomínka na turbulence v životě našich rodičů. V Rozstání k předcházejícímu združstevnění hospody došlo i ke združstevnění obhospodařované zemědělské a lesní půdy a Vladova matka byla nucena stát se členkou JZD.

Všeobecný pensijní ústav byl zrušen. Pražský palác, jak jsem zmínila v prvním dílu, zabralo ÚRO (Ústřední rada odborů) a brněnskou budovu KV KSČ. S úředníky ústavu se to také hodně zatočilo. Byl jich nadbytek a naše strojírenství potřebovalo dělníky. Nejlépe, pokud si vzpomínám, na tom byli zaměstnanci účtárny. Ti všichni byli převedeni pod křídla nově vzniklé instituce nazvané Krajský ústav národního zdraví (KÚNZ) i s veškerou dokumentací pojištěnců. Můj otec byl pověřen vedením finančního oddělení KÚNZu. Sídlo našlo toto zařízení v reorganizované budově bývalé Zdravotní pojišťovny, kam bylo soustředěno i mnoho odborných ambulancí. Kdy se tak stalo, nedovedu odhadnout, nikdy jsem tam v předešlých letech neměla důvod jít. Poprvé až v roce 1957. Tu návštěvu si nechám na samostatnou vzpomínku.

Třetím již není kamínek, ale balvan... Silvestra toho roku jsme s přáteli hodně vesele u nás ukončili a novoroční přípítek vyzněl nějak ve smyslu: „Na šťastnou cestu do civilu, Vladimíre!“

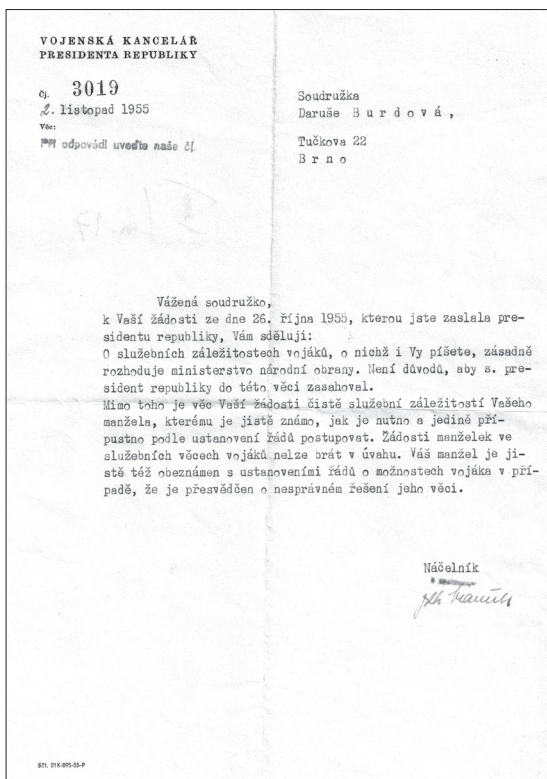
Náš rok 1955

Můj ukázněný Vladimír se začal hodně neukázněně chovat. Těsně před ukončením prvního pololetí jsme dostali pozvánku na ples mojí bývalé milé „zdravky“. Již jsme byli připraveni k odchodu, babička ukládala dceru k spánku a tu slyšíme přede dveřmi do bytu známé klapání okovaných bot. Za dveřmi voják s příkazem, aby se Vladě ihned dostavil na divizi, noční poplach. Klidně

vojákovi sdělil, že nejdříve nás odveze do Besedního domu na zahájení plesu a teprve potom na divizi. Voják se jen vyděšeně zeptal: „A takto ustrojený?“ „Ano“. Na divizi všechny asi tak šokoval, že během necelé hodiny se již objevil u kantorského stolu v sále Besedního domu.

Celý leden jsme napjatě očekávali písemné potvrzení o ukončení povolávacího rozkazu. Ale marně. V únoru se obrátil Vlada na okružové vojenské velitelství do Trenčína a tam ho lakonicky odkázali na ministerstvo. Úřední cestou si podal žádost o slyšení. Povolán byl na konec dubna. Těsně předtím si při cvičení na bradlech našlápl patní kost. Do Prahy odjížděl docela nepředpisově, ale velmi elegantně oblečený s holí v ruce. Na nádraží časně ráno jsem jej doprovodila. Měl sice chodící sádku, ale pohyboval se obtížně a můj doprovod uvítal.

Nové soukromé telefonní linky pro běžného uživatele se v té době prostě nepovolovaly, a tak nezbylo nic jiného než čekat na výsledek pohovoru až do večera, až se dobelhá domů. Zpráva byla zdrcující. Zamítá se.

Odpověď prezidentské kanceláře na moji žádost
ohledně Vladimírova propuštění do civilu

Tak jednoduché bylo změnit nám představu o naší budoucnosti. Nikoho nezajímalo na ministerstvu, že šest let čekal na otevření vysokých škol, že studoval s výtečným prospěchem, aby erudovaně mohl poskytovat péči svým budoucím pacientům... Obrana státu proti imperialistům vyžaduje odborníky na strategickou práci v armádě. Tu prý ovládá znamenitě, a proto zůstává i nadále na svém místě na divizi. Může prý být rád, že nebude z trestu převelen třeba na Slovensko. Marné byly námitky, že chce dokončit započatou atestaci, že není odborníkem na přidělenou

„papírovou“ práci. Tu vymýšlel dle pokynů a směrnic, jak nejlépe to šlo, protože tak je zvyklý vykonávat každou práci apod. Vše bylo zbytečné. Závěrem mu ještě sdělili, že do kádrových materiálů mu bude „jen“ zapsáno, že má neuvědomělou manželku, která si dovolila podat žádost o jeho propuštění až na prezidentskou kancelář, samozřejmě bez jeho vědomí. Námitka, že o tom věděl také, se asi z taktických důvodů zamítla. Následovalo brzy povýšení do hodnosti majora, ale to mu spokojenost z práce, kterou musel vykonávat, opravdu nepřineslo.

Měli jsme domluvenou trasu, na které jsme se podle možností odpoledne setkávali. Vlada převzal ode mne Hanulu ve sportáku a zašel s ní do blízkého parku. Já pospíchala domů, abych zvládla přípravu do školy. Pravidelně jsem ještě pozdě večer usedala k prostudování překladů sovětských „objevů“ v biologii.

Oba dva jsme procházeli obdobím, které nás nutilo opouštět to, co jsme do sebe během studia nasoukali, a přešaltovat na práci, nebo v mém případě přecházet na „vědecké“ poznatky, které nám nařizovala strana a vláda. Neuposlechnutí by znamenalo ztrátu zaměstnání a přesun na nekvalifikované práce. Tedy nastalo to švejkovské držet hubu a krok...

Vzpomínka na zásahy do odborné výuky v padesátých letech

V tomto týdnu (16. 2. 2012) jsem měla první přednášku na univerzitě třetího věku na téma Astrobiologické otazníky – vznik Země a vesmíru. Mé nitro hrálo vědomí, že to, co jsme byli nuceni žákům v minulosti prezentovat jako teorie, jsem nikdy jako teorii neakceptovala, ale důrazně označila za hypotézu. Náš přednášející měl na interaktivní tabuli připravený seznam různých hypotéz a mezi nimi tu nejznámější – Oparinovu, která mne před více jak šedesáti lety hodně trápila. Tehdy byla označena za teorii, ale já ji ve

výuce tvrdohlavě prezentovala jako hypotézu. To bylo minimum, co jsem si dovolila jako malý projev mého odporu k ideologickým zásahům.

Diskutujících mnoho nebylo, a tak jsem si dodala odvahy a zeptala se, proč neuvedl i Lepešinskou a Lysenka, kteří zaplevelili tehdejší výuku přírodopisu.³² Odpověděl stručně: „Ty jejich podvody a lži zdiskreditovaly na dlouhou dobu ruskou biologii a pochopitelně i naši. Proto se ocitli tam, kam patří. Tato tabule by v tomto kontextu jejich jména neunesla.“

Já v tu dobu musela unést v hodinách biologie daleko víc a obratně bruslit mezi Mendelem a mendelobijci, jako byl Lysenko a Mičurin. Oba působili v agrobiologii, kde napáchali mnoho škod svými výmysly a lživými tvrzeními.

Pod heslem „Carpe diem noctem que“

Zleva Vladimír, já, Emka a Vlastimil Pelíškovi
na jednom z mnoha společných výletů

³² Pozdějšími reformami se přírodopis rozdělil na výuku geologie a mineralogie a výuku biologie.

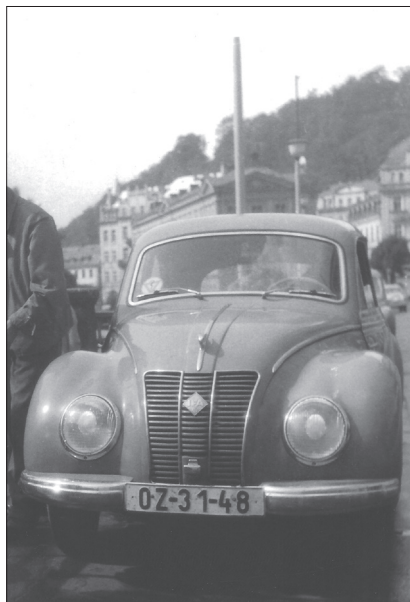
Latinské přísloví ve smyslu užij si, co můžeš, doslovně urvi ze dne i noci vše, co se dá. Snažili jsme se, aby v těch málo společných volných dnech nám bylo opravdu pěkně. Hodně nám pomáhali přátelé Pelíškovi. Motorku nahradili starou ojetinou na čtyřech kolech, a tak jsme si občas s nimi vyjeli na pěkné výlety. Oba odešli z nemocnice a nastoupili do odborných ambulancí KÚNZu. Nevyhovoval jim nemocniční pracovní režim. Občas k nám večer zaskočili, bydleli nedaleko, my přizvali moje rodiče, a tak se pomalu začala rozvíjet myšlenka, aby se Vlada pokusil o přeložení do Vojenské nemocnice v Brně. Určitá naděje se začala rýsovat až v roce 1955. Do konce toho roku muselo proběhnout prověření a schválení dokončené zdravotnické koncepce o zabezpečení naší armády v mírových i válečných podmínkách, na kterém se nemalou mírou musel Vladimír podílet. Uvažovali jsme, že i to by mu k cestě do nemocnice mohlo přispět.

Vlastimil Pelíšek přiložil velké polínko do malého ohýnku, když řekl: „A poslouchej, kamaráde, taky by ti mohli za tu dřinu dát poukaz na auto. Já jsem v KÚNZu požádal a mám je slíbené do konce tohoto roku (tj. do prosince 1954).“

Hned jsem začala přemýšlet, kde a jak ušetříme. Vlada měl několik zájemců o naši málo jetou motorku. Byla stále nedostatkovým artiklem. Žádost o poukaz na auto podal na příslušná místa a stejnou cestou se mu dostalo příslibu, že auto značky IFA (výrobek NDR) bude v prodejně koncem listopadu 1955. A bylo...

Auto se muselo zajíždět. V té době bylo opravdu radostí jezdit po téměř prázdných silnicích. Vzpomínám, když se mýjeli dva šťastní majitelé nového automobilu značky IFA, tak na sebe mávali, blikali a někdy i zatroubili. O nedělích, pokud nebyl Vlada na výjezdových cvičeních ve vojenském újezdu, tak jsme pravidelně jezdili trasu Brno–Židlochovice–Břeclav–Kúty. Když jeli s námi i rodiče, udělala se malá zastávka v rodišti mé máti, v Po-

divíně, a navštívila se i Lednice. Ta nesla ještě těžké stopy způsobené rabováním po odsunu Němců. Naši lidé rabovali nejen v opuštěných selských usedlostech, ale i v lednickém zámku...

První, tolik vytoužené auto zn. IFA

Moje prázdniny a Vladovy dovolené

Až do roku 1956 nám letní období přinášelo neřešitelné problémy. Armáda musela být neustále připravena na přepadení agresorem a několikátýdenní vojenské cvičení bylo samozřejmou součástí obranyschopnosti všech jednotek. Cvičení se předvíдалo, ale rozkaz k provedení byl vyhlášen jen několik hodin před zahájením. Jen jedenkrát jsme si zamluvili na červenec pokoj na Dobré Vodě. Vladimíra po čtyřech dnech povolali na cvičení a já pak Jednotu, která Mácovu pohostinství spravovala, těžko pře-

svědčovala, že zaplatím jen noclehy, ale za neodebranou stravu mi musí zálohu vrátit.

Změnila se doba, začaly závodní a odborářské rekreace pod heslem „Za dobrou práci na rekreaci“. My jsme však toužili po soukromém a ne organizovaném oddechu. Družstvo Jednota nějaké možnosti sice nabízelo, ale mně by se to těžko vměstnalo do rodinného rozpočtu. Muselo se šetřit.

Rodiče si vzpomněli na dávné naše letní byty v Německém, dnešním Sněžném u Žďáru nad Sázavou. Maminka se tam rozjela a ubytování našla ve velké chalupě, kde za první republiky naše rodina prožila jedny prázdniny. Zalíbilo se nám tam, dokonce i bratr s rodinou ve Sněžném s námi strávil jednu dovolenou. Teprve v roce 1958 jsme Sněžné nahradili Dobrou Vodou.

Vojenská nemocnice v Brně-Zábřovicích

V září roku 1956 se narodil náš syn Radim. I tady nám armáda ukázala, jak se musí žít v období „studené války“. Opět, tentokrát naplánované, vojenské cvičení. Vladimír žádal za sebe náhradu z rodinných důvodů. Bylo mu doporučeno, aby si našel za sebe náhradu na hlídání dcery, pokud budu v porodnici, poněvadž on má povinnost prvořadou, a to je splnit rozkaz.

Podívat se na syna ještě stihl. Nebyla sice doba návštěv, ale Vladu v polní uniformě náš kamarád Slavoj propašoval až k oknu novorozeneckého pokoje. Vojenská Tatra jej čekala před porodnicí a odtud pak odjížděl na čtrnáctidenní cvičení na Slovensko.

Tehdy bylo ještě možné novorozence dát pokřtít v ústavní kapli. Tradici jsme dodrželi a Radim tam byl pokřtěn. Kmotry byli bratr Ivo s manželkou. Po tomto aktu nás Vlastimil dopravil domů. Nedovedu si představit, jak bych tuto překérní situaci zvládla bez pomoci rodičů. Tyto neudržitelné domácí poměry urychlily rozhodnutí podat žádost o Vladovo přeložení. Vše

jsme důkladně promysleli a sepsali náležitě odůvodněnou žádost o přeložení do Vojenské nemocnice v Brně-Zábřovicích. Následovalo mnoho pohovorů a rozmlouvání neuváženého kroku. Vlada trval na svém rozhodnutí. Jeho nadřízení se tukali do čela a pochybovali o jeho zdravém rozumu, vždyť půjde s platem nejméně o třetinu dolů. S nadhledem jim odpověděl, že pro nás jsou i důležitější věci než peníze.

Sekundární lékař

V březnu 1957 se konečně po sedmi letech mohl vrátit zpět ke své milované medicíně. Zde bych uvedla jen malou podrobnost. Vladimír, který absolvoval všechna rigoróza s výtečným prospěchem, začíná svoji lékařskou kariéru rozhodnutím strany a vlády až ve svých osmatřiceti letech...

I tak mohl probíhat život obyčejných lidí. Ten není zajímavý pro dnešní odhalování padesátých let. Reportéři raději sáhnou po smutných osudech politických vězňů. To je však jen špička ledovce. Můj skrovný příspěvek je pohledem do života, který byl pokládán za normální v nenormální době. Vladimír byl ustanoven sekundárním lékařem na kožním oddělení. Snažil se co nejrychleji získat první atestaci. Pilně studoval, ale vždy se mu podařilo najít si čas pro zpestření rodinného života. Lze říct, že se nám již volněji dýchalo a radostněji žilo.

Prázdniny v roce 1957 jsme celé prožili ve Sněžném. Na obědy jsme chodili do místního hotelu, ale ostatní jídlo jsem připravovala s pomocí naší máti v kuchyni našich ubytovatelů. Peněz na víc nebylo. Pokoj se tam našel i pro rodiče. V sousední chalupě se ubytoval bratr s rodiči své manželky. Ti pečovali o jejich půlroční dcerku v době, kdy bratrovi a švagrové skončila dovolená. Můj otec sestavoval plány na výlety a výjezdy, aby naše nastávající školačka Hanička získala co nejvíce poznatků o Českomoravské vysočině.

I z těchto prázdnin byl Vladimír odvolán na velké vojenské cvičení do vojenského prostoru v Brdech. Obrovská kolona vojenské techniky projížděla tehdy přes Sněžné a my jsme mu mohli alespoň zamávat.

Opožděné informace

Nelze si nevšimnout, jak nás reportéři, filmoví producenti, žurnalisté a někteří spisovatelé s dvacetiletým zpožděním zahlcují rozkrýváním událostí, které byly tabuizovány nebo které byly veřejně označovány za lživé. Tu dobu jsem prožila s otevřeným hledím, paměť mi, bohudíky, slouží a je mi občas z toho chaotického a útržkovitého objasňování dávné minulost hodně nepříjemně.

Ustanovují se komise na studium té a oné kauzy, a když sama se chci dopátrat podstaty jediné kauzy, kterou bych v mých vzpomínkách ráda dotáhla „ad finitum“, staví se mi do cesty neuvěřitelné překážky. Zřejmě i moje vzpomínky budou mít bílá místa, která možná pokryje některý ze zvědavých potenciálních čtenářů. Je možné, že až se celosvětová situace uklidní, vyplují na povrch informace, které jsou pro mne, pamětníci, dnes nedosažitelné. Nějaký vnitřní hlas mi říká, že jsou patrně důvody dnes o tom nic nevědět...

Další 28. říjen (roku 2011) v mém vzpomínkovém vyprávění

Státní svátek jak pro koho. Konečně máme prodloužený víkend, povzdechne si většina našich občanů. Pro školáky a středoškoláky byly tomuto prodlouženému víkendu předřazeny dva dny volna, a tak nedělí končí podzimní prázdniny.

Odpoledne jsem prošla Olomoucí. Na budově okresního soudu bylo tak nedůstojně zábradlím prostrčeno něco, co nebyla ani vlajka, ani prapor. Možná je to nějaká novinka. Oba konce tohoto státního symbolu byly zpevněny patrně dřevěnou nebo kovovou výztuhou. Zřejmě to vadilo pouze mně. A proč? Od mládí v době první republiky jsme byli vedeni ve škole, v Sokole a já i od rodičů k úctě k naší vlajce, k našemu praporu, ke státnímu svátku. Státní svátek se v naší rodině řídil stejnou tradicí jako svátky církevní – vánoční, velikonoční a svatodušní. Nevykonávala se žádná manuální práce, prostě zachovával se sváteční klid. Svatodušní svátky byly po únorovém převzetí moci „jednou“ stranou brzy zrušeny a význam našeho 28. října setřen a nahrazen novým označením „Den znárodnění“. Jako takový se také našimi tehdejšími polickými a státními představiteli oslavoval. Zřejmě to vyhovovalo i určité části našeho národa. Vzpomínám, že v povinných hodinách třídnické výchovy jsem nikdy neopomenula připomenout události, které tomuto státnímu svátku předcházely. I prezidenti v minulém režimu během těch čtyřiceti let udělovali státní vyznamenání. Vzpomínám, že mezi prvními byla dojička krav a za ní následovali „stachanovci“ a další úderníci. Tak jsem přišla já o mé oblíbené 28. říjny.

Pro generaci mých dětí byl a zůstal 28. říjen prostě dnem volna, ale z mého úhlu pohledu dnešní školáci a středoškoláci jsou v pohledu na tento státní svátek ve velkém chaosu. Ve škole se jim náležitého výkladu nedostane. Učitelům se v této oblasti také nedostalo náležitého vzdělání a o nějaké niterné vazbě už nemůže být vůbec ani zmínka. Přece vyrůstali v době, kdy bylo vše řízeno příkazy a povoleními.

Tuto vzpomínku uzavřu rozladěním nad překrucováním reality ve zpravodajství ČT 1.

Doslovně zaznělo do éteru, že celý národ slavil státní svátek, jako vzpomínku, že před 93 roky vznikl zásluhou T. G. Masaryka

náš samostatný stát. Ruku na srdce. Kdo slavil? Někteří pamětníci si zavzpomínali. Někteří na svátek oslavy znárodnování, jiní i na první republiku a já i na postřelení Jana Opletala 28. října 1939. Nezbyvá mi než věřit, že můj názor o upadajícím vlastenectví se obrátí k lepšímu, i když logická úvaha mi říká, že se asi mylím.

28. říjen – „Den znárodnění“ – tak byl označen v kalendáři. Někde jsem četla, že 28. říjen 1918 je nám již tak vzdálený jako první láska našich babiček. Tento státní svátek prošel mlýnskými kameny historie a minulý režim jej takto jen pojmenoval. Znárodněvalo se průběžně a od roku 1948 velmi intenzivně.

Rozhlas, televize a Lidové noviny

Tato média mne dnes a denně odvádějí od dobrého úmyslu konečně dokončit moje vzpomínky. Přinášejí pro mne tolik impulsů k doplnění sdělovaných informací, že na leckterou reaguji e-mailem a někdy následuje i docela zvláštní mailový ping-pong. Pokuším se i některé úryvky z této mé odvážné mediální hry vsunout mezi střípky mých vzpomínek.

Je to např. korespondence s Milanem Uhdem o jeho zfilmované vzpomínce na tragédii v jeho vlastní rodině v rodném Brně, uvedené pod názvem „Na rozchodnou“, nebo výměna názorů se spisovatelkou Kateřinou Tučkovou o její knize „Vyhnání Gerty Schnirch“. Musím však přiznat, že většina oslovených se neobtěžuje mi odpovědět. Na druhou stranu mne opravdu potěší, když se mi ozve někdo po přečtení mého dopisu uveřejněného v „diskusním fóru“ Lidových novin. Přihlásila se mi tak přítelkyně z našich gymnazijních let Kamila Neswedová v době, kdy jsem právě psala vzpomínky na dobu, kdy byl její tatínek vězněn v Kounicových kolejích. Naše kontakty vymizely přestěhováním naší rodiny do Olomouce. Ale vraťme se do období konce padesátých let.

Co přinesl rok 1959 naší rodině

Za A)

Začátkem školního roku 1958–1959 nás pozvali Pelíškovi na návštěvu na Boskovicko. Koupili si tam chatu a chtěli nám tam ukázat prostor pro výstavbu dalších chat. Po naší poslední zkušenosti s Dobrou Vodou jsme o něčem podobném také uvažovali. Chataření v té době začalo u nás přímo explodovat. Naštěstí odpoledne nás tam zastihla bouřka a okolí chatařské kolonie se proměnilo v jednolitou bažinu. Dovedli jsme si představit ta oblaka komárů, která vzlétnou z bažiny a blízkého rybníka. Proto jsme odolali jejich lákání.

Chata v Kanicích v současné podobě

Začátkem ledna měl Vláda nedělní službu. Z nemocnice se vrátil domů až v pondělí odpoledne. Dali jsme si kávu, on si zapálil

svoji oblíbenou cigaretu a řekl: „Toto je moje poslední.“ Krabičku i se zbylými cigaretami vhodil do odpadků. Své rozhodnutí dodržel. Tak silnou vůli jsem u žádného jiného kuřáka nepoznala. A příčina? V neděli měl příjem stejně starého muže s amputovanou nohou a teď jej čekala amputace i druhé končetiny až ke kolenu. Silný kuřák s pokročilou Birgrovou chorobou...

Začátkem března nás navštívil manžel Vladovy sestřenice s příjemnou zprávou: „Mám pro vás chatu, jen 25 km od Brna. V neděli se tam pojedeme všichni podívat.“ I stalo se a během několika týdnů se vyřídily všechny potřebné záležitosti s původním majitelem a chata byla naše. Pro dokreslení tehdejší doby uvedu několik podrobností.

Pan Richter vlastnil v Brně-Židenicích menší továrnu na elektromotory. Zaměstnával kolem dvou set lidí. Proto jej totalitní režim zbavil nejen hodnotného majetku, ale jako kapitalista byl po několik let internován v pracovním táboře pro milionáře někde u Ivančic. Po propuštění mu zůstala jen chata v Kanicích, kterou si po dobu jeho internace neoprávněně přivlastnil jeden z jeho bývalých zaměstnanců. Projednání kupní smlouvy proběhlo na soudě a pan Richter nás požádal, zda bychom neodkoupili i vybavení chaty, on že to nebude již potřebovat. Nasedli jsme do auta a jeli do Kanic. Dočasný samozvaný „správce“, bývalý Richterův zaměstnanec, se již přestěhoval do vlastní chaty. Postavil si ji na obecním pozemku nedaleko od Richterovy chaty, kterou jsme si právě koupili. Pan Richter s překvapením zjistil, že v chatě chybí řada věcí a mezi nimi i pravé schwarzwaldky (hodiny s kukačkou). Hodiny byly sice vráceny, ostatní prý průběžně obnovoval, a proto to pan Richter nemůže po něm požadovat. Po nás však požadoval zaplatit tři jablonky, které na Richterově zahradě zasadil.

Za B)

V březnu tentýž posel dobrých zpráv opět přišel k nám. Tentokrát s návrhem, že by měl někoho, kdo by směnil třípokojový byt v novostavbě s ústředním topením za náš velký dvou a půl-pokojový bez ústředního topení. Byla to rodina zaměstnance uhelných skladů, takže vytápění bytu nebyl pro ně problém. Pro mne bylo důležité, že nový byt je jen nedaleko od nynějšího a Hana může dál navštěvovat stejnou školu. Koncem května jsme se stěhovali. Rodiče jen o několik měsíců později přesídlili do menšího bytu v Brně-Táboře. Získali menší byt naproti školy, kde jsem tehdy učila. Důvodem k jejich přesídlení nebylo naše odstěhování, ale bratrovo vyhození z asistentského místa na Vysoké škole zemědělské. Po dosažení doktorátu byl doporučen na místo vědeckého pracovníka. Toto místo ale velmi rychle obsadil bratrův kolega, člen strany, a bratr byl přeložen do pohraničí, do Šlechtitelského ústavu pro chov skotu v Rapotíně.

Za C)

Prázdniny v Kanicích

Děti byly celé dva měsíce s mými rodiči na chatě. Já měla povinnost zástupu v kanceláři školy v dopoledních hodinách. Tedy asi deset až dvanáct dnů jsem ráno odjížděla z Kanic do Brna, ale odpoledne jsem již chodila s dětmi na koupaliště nebo na jahody do blízkého lesa. Také Vlada nás občas překvapil svým příjezdem. Obvykle přivezl nějaký pracně sehnáný materiál, aby o dovolené s rozstánskými řemeslníky se mohly provést nezbytné opravy a úpravy. Shánělo se všechno. Pořídít lůžkoviny byl úplný horor. Moje máti zjistila, že vatelín, kterým se zateplovaly pláště, byl zjara na pultech obchodů. Nakoupila větší množství a vyrobila pro všechny „prošívané přikrývky“. Všichni jsme se

snažili přiložit ruku k dílu. Mě ovšem nejvíc lákaly záhonky se zeleninou. Konečně jsem mohla pěstovat ve volné půdě nejen pažitku a rajčata, která jsem dosud pěstovala jen v květináčích na balkoně, ale vše, co mne napadlo. V prvních letech mého zahradničení to podle toho také tak vypadalo. A geny se prostě dědí. Pro mého vnuka Petra se zahradničení stalo relaxací po náročné každodenní vědecké práci v laboratoři Vysokého učení technického v Brně. Řekla bych, že i zde postupuje naprosto vědecky, a to úplně v jiném oboru, než který vystudoval. Inu, vše kolem nás se neustále zdokonaluje a mění.

Za D)

SVVŠ na Lerchové

Výstavba nových nájemních domů kolem naší školy se rozrůstala a devítiletá základní škola potřebovala další třídy. Pro naši SVVŠ se tak našla budova zrušeného řádového gymnázia na Lerchové pod Kraví horou. Tato brněnská čtvrť byla mnohokrát přejmenována, proto uvádím raději jen název ulice. Dnes pod odvrácenou stranou Kraví hory stojí nová budova dvojjazyčného Lerchova gymnázia. Lerchova ulice leží na okraji staré vilové čtvrti, která před více jak sto lety byla nazývána Úřednická čtvrť. Tak ji dlouho nazývali i moji rodiče, ač se již tenkrát jmenovala Masarykova čtvrť. Za protektorátu opět Úřední, po válce Masarykova, od února 1948 Jiráskova a dnes opět Masarykova.

Malá perlička, v roce 1965 se nám podařilo vyjet do Jugoslávie. V Záhřebu jsme zaparkovali auto a vybídli Hanu, ať zjistí, jak se jmenuje tato ulice, kdyby se snad někdo z nás někde ztratil. Potěšila nás. Ulice nesla jméno T. G. Masaryka. Tehdejší Titův režim Masaryka uznával a vážil si ho, na rozdíl od našeho tehdejšího režimu...

64 let od Února 1948 (rok 2012)

Včerejší televize mi doplnila i moje vzpomínky a nevědomosti o průběhu událostí kolem 25. února 1948. Poprvé jsem slyšela, že vysokoškoláci demonstrovali proti násilnému převzetí moci a pochodem Nerudovou ulicí směřovali na Hrad. Tam proti nim tvrdě zakročili příslušníci SNB (policie) a dva tehdejší účastníci potvrdili, že se ozývala i střelba. O tom se až dosud mlčelo. Následovala i krátká dotazovací anketa. Nejmladším dotázaným toto datum nic neříkalo a pamětníci mne nepřekvapili. Na dotaz, co mohou k Vítěznému únoru dodat, buď reportéra nerudně odmítli nebo podrážděně řekli, že o tom mluvit nebudou.

Tato zpravodajská relace mi pomohla pochopit, proč často čtu a slyším, že ti, co přežili Terezín a holocaust, o tom dlouho mlčeli. Patrně chtěli v sobě udusit nejen ty hrůzné zážitky, ale i to hluboké rozčarování nad tím, jak se k nim, mučedníkům z lágrů, chovala ta „uvědomělá“ část naší společnosti. Pro ně to byli jen židovští kapitalisti a k tomu mnozí i Němci. Vzpomínají až dnes, aby se úplně nezapomnělo. Mnozí proto emigrovali hned v roce 1948. Izraelská spisovatelka českého původu paní Ruth Bondy v rozhovoru pro Lidové noviny uvedla, že se tehdy rozhodla znovu česky psát, až bude u nás opět demokracie. Netušila, jak dlouho bude muset čekat.

Uvědomuji si, že i my jsme před dětmi o řadě událostí, které jsme museli v minulosti „překousnout“, také mlčeli. Nechtěli jsme jim vnášet zmatek do jejich světlých zítřků, jak se budoucnosti v hodinách občanské nauky říkalo. Dokonce jsme až do období ruské „perestrojky“ byli přesvědčeni, že v režimu, ve kterém žijeme, i zemřeme. Naučili jsme se žít tak, jak nám režim dovoľoval. Byli jsme šťastni, že můžeme oba pracovat v našich povoláních, o kterých jsme po celou válku jen snili. Že bylo nutno podrobit se i nátlakům, jsme akceptovali a museli se s tím vyrovnávat...

I rodina nám vyšla podle představ. Paní kněžna v Babičce Boženy Němcové by snad řekla „šťastná to rodina“, jiný by mohl říct, že věrnost a láska zvítězila. Padesátá léta vyšperkuji ještě jedním střípkem vzpomínek.

Sklizeň cukrovky a tehdejší socialistické zdravotnictví

Podzim školního roku 1957–1958 byl sychravý a ředitel mne zprostil povinnosti jet na týdenní bramborovou brigádu. Nastoupila jsem teprve po prodloužené neplacené mateřské dovolené. Místo toho jsem musela jet alespoň na nedělní brigádu na sklizeň cukrovky. Nákladní auta nás přivezla k Vyškovu na lán vyorané cukrovky. Ta byla naházená i s chrástem do velkých hromad. Mým úkolem bylo srpem odsekávat lehce namrzlý chrást. Nějak jsem to zdravotně nezvládla a po několika dnech domácího léčení mne Vlada odeslal k obvodní lékařce se žádostí o rentgen. Tehdy v každé ordinaci seděla „lidová kontrola“. V mém případě to byla členka uličního výboru z naší ulice. Lékařku přesvědčila, že rentgen ještě počká, a žádost s nějakou nemístnou poznámkou zamítla. Neschopenku s kontrolou za tři dny jsem dostala. Léky nezabíraly a Vladimír musel jet služebně na několik dnů do Bratislavy. Po dvou dnech s teplotou přes 39 °C jsem se dostavila opět do ordinace. Ihned a bez schválení lidové kontroly jsem byla odeslána na rentgen. Výsledek zněl – zánětlivé ložisko pravé plíce ve velikosti rajčete. Paní doktorce přibyla náročná práce. Dvakrát denně, až do manželova příjezdu, mi chodila píchat penicilín. Léčba zabrala a já brzy byla jak rybička. V Kanicích se noví chatařští přátelé divili, proč jsem tak brzy neschopenku ukončila. Nechci nikoho pomlouvat, jen vsunu mezi řádky poznámku, že neschopenka u manuálně pracujících se často hodně prodlužovala a posloužila tu při stavbě chaty, tu při melouchaření a jiných nutných pracích.

Paní Hlošková

Přítelkyně mojí máti se přestěhovala z rodinného domku v Brně do Třebíče ke svému synovi. Tímto přestěhováním přišla o práci její příbuzná, která jí pomáhala s úklidem. Protože se chtěla o svoji příbuznou postarat, nabídla její služby naší máti. Tak zakotvila paní Hlošková u nás a pomáhala jedenkrát týdně za úplatu uklízet naši domácnost. Prakticky celý pátek nám věnovala. Ráda přijela i na chatu pomoci s jarním úklidem.

Vlada v posledních letech mne občas překvapil otázkou: „Ani sis nevšimla, že tu byla paní Hlošková?“ Tím chtěl poukázat na to, že provedl někde úklid.

Úvoz č. 61

Taková byla adresa našeho nového bydliště pod Kraví horou. Úvoz byl již v období monarchie spojnicí mezi Starým Brnem a na jižním okraji ležícími obcemi, např. Žabovřesky, Komín, Jundrov. Ty byly až začátkem dvacátých let minulého století integrovány do Velkého Brna.

Díky rodičům a paní Hloškové jsem v pohodě naši novou situaci zvládla. Přemístění SVVŠ z Tábora na Lerchovu mně i pomohlo. Zkrátila se mi cesta do školy o čtvrt hodiny. Nová ředitelka byla výborná ženská, a tak jsem věřila, že vše pojede jak po másle. Do našeho sboru byl odněkud přemístěn nebo dosazen volyňský Čech. Vzděláním se od nás dost lišil. Snad v Rusku učil na nějakém zahradnickém učilišti. Pedagogika mu byla „Potěmkinovou vesnicí“. Přišel s frontou až do Brna. Netajil se dobrými kontakty s KV KSČ a jeho čeština byla hodně špatná. Ředitelka až do jeho nástupu dovedla mnohá nařízení zamést pod koberec s poznámkou, že jako členka strany nemůže takové nesmysly akceptovat a že to soudruhům na kraji vysvětlí. Boris, tak se jmenoval náš nový kolega, si na poradách a schůzích psal velmi

podrobné poznámky. Zapisoval si i to, co kdo z nás k problému řekl. Seděla jsem ve sborovně vedle něho, psal azbukou a já to nedovedla přečíst. Nezbylo nic jiného než se před Borisem mít na pozoru.

V jedné věci mne příjemně překvapil. Začátkem šedesátých let jsme chtěli dopřát Haničce cestu do SSSR, do rodiny dívky, se kterou si dopisovala. Dopisování v té době pilně organizovali učitelé ruštiny. Postěžovala jsem si ve sborovně, jaká nesmyslná potvrzení vyžaduje naše STB k povolení takové cesty. Boris to slyšel a jen mi řekl: „Ty, Burdová, po obědě na mě počkej, půjdeme přes Kraví horu spolu domů.“ Jen jsme vyrazili, zastavil se a velmi důrazně mne upozornil, že vše, co mi řekne, kdybych snad někde dál šířila, popře a obrátí to proti mně. Stručně mi řekl, že by se nám dcera nemusela již nikdy vrátit, že si nedovedu představit, co vše se děje v mezinárodních rychlících a mnoho dalšího. Samozřejmě jsme návštěvu Haně rozmluvili. Obě děvčata se setkala, již i se svými manželi, až v době uvolňující se normalizace v roce 1980 v Rusku a o rok později u nás.

Mám malý stan, mně na nohy táhne snad ze všech stran

Waldemar Matuška s Karlem Štědrým zpívali tento text patrně ne náhodou. Byl dobový. Pro mnohé z nás v té době byla chata snem i oázou soukromí. Stan patřil k vybavení rodiny, která nevyužívala nebo nemohla získat odborářskou rekreaci. Příslušníci ozbrojených sil, ke kterým patřili i vojenští lékaři, nebyli zapojeni do ROH (revoluční odborové hnutí), tedy do odborů. K takovým patřila i naše rodina a rodina našich dalších přátel. Oba manželé byli Vladovi rodáci a kolegové. Anežka internistka a Boleslav paragrafista. Takto se označovali vojenští lékaři, kteří podepsali paragraf, podle kterého byli zařazeni pod ministerstvo

obranu. S nimi jsme absolvovali několik pěkných zájezdů po republice a později i dovolené v zahraničí. Upřesňuji, prázdniny jsem trávil s dětmi na chatě v Kanicích. Ale už jsme si mohli i dovolit jet o Vladově dovolené stanovat do kempů na Balatonu nebo v Bulharsku a Rumunsku. Ostatní cizina byla pro nositele „vojenského tajemství“ a jeho rodinné příslušníky zakázána. Vlada s humorem vždy dodal, že stejný verdikt platí i pro běžné propuštěné vězně.

Tehdejší Jugoslávie byla pro nás rovněž zakázanou zemí. Ale přece se nám tam podařilo v roce 1965 na tři týdny zakotvit. Tu trnitou cestu k poznání Titova ráje zmíním později. Ovšem než nastala tato téměř idylická doba, museli jsme ještě leccos překousnout. Doba nevynikala vstřícností k pracující inteligenci. V našich dávných představách jsme si vysnili jiný obraz o našem budoucím společném životě. Akceptovali jsme to a já nyní to dlouhé mlčení pouze ventiluji, nestěžuji si, ale myslím i na budoucnost, aby se nezapomínalo...

Školní rok 1962–1963

Na Úvoze byla otevřena nová budova devítileté ZŠ. Byla jsem nadšená, že Hana a prvňáček Radim budou chodit do stejné školy, která byla jen několik desítek metrů od domu, kde jsme bydleli. Ještě před prázdninami jsem zašla do školy, abych oznámila, že děti nastoupí do školy o něco později, poněvadž si je беру s sebou na chmelovou brigádu do Měcholup u Žatce. Manžel mě zastat nemůže, protože očekává koncem srpna cvičení v nové polní nemocnici pro případné radiační zamoření. Toto je také jeden z úseků života za „studené války“. Ředitel si vše poznamenal a jen se mne zeptal, jak to hodlám zvládnout. Ujistila jsem ho, že vše je naplánované a zajištěné.

V Měcholupech jsem byla i v předchozím roce jen jako zástupkyně třídního profesora po dobu asi 10 dnů. Věděla jsem, že v příštím roce budu s mojí třídou v Měcholupech po celou dobu sklizně chmele, tedy cca 14 dnů až 3 týdny. Proto jsem si zajistila u jedné rodiny pokoj pro případné ubytování dětí a mé máti.

Prvňáček Radim. Koncem srpna jsem odjela se třídou, dětmi a babičkou do Měcholup u Žatce na chmelovou brigádu. Za několik dnů mi Vlada telefonoval, že Radim není uveden v seznamu žáků prvních tříd. Po dotazu Vladimíra u ředitele školy mu bylo řešeno, že dětí je mnoho a Radim nebyl přijat proto, že je narozen až v září (8. 9.). Hned jsem problém sdělila mé ředitelce a ta mi dobře poradila. Přihlas syna do školy v Měcholupech. Tamní ředitel dvojtřídky měl pro můj problém pochopení a Radim 18 dnů navštěvoval školu v Měcholupech. Po „přestěhování“ do Brna jej musela škola na Úvoze přijmout.

Vladimír doháněl, oč jej okradla léta práce na divizi. Po první atestaci využil hned možnosti k přípravě na druhou atestaci. Nevzpomenu si přesně, jak to bylo, ale věděla jsem, že by mohl pak i následovat primariát. Dokonce v úvahu padala i Vojenská nemocnice v Brně. Co bylo třeba zařídit, vyřídit kolem domácnosti a Kanic, jsem se snažila sama zvládnout. Hana si vedla ve škole dobře a samostatně. Radima ze školy vyzvedával můj otec. Radikální změna tohoto poklidného života nastala koncem roku 1962. Náčelník, tedy primář z oddělení, kde Vladimír pracoval, byl přeložen do Prahy a na jeho místo dosazen lékař z vojenské lékařské fakulty v Hradci Králové. Naše vidiny se rozplynuly...

Kostky jsou vrženy. Povolání na předatestační stáž a atestace proběhla během března a koncem května 1963 se již loučil můj drahý s Brnem. Byl pověřen vedením kožního oddělení Vojenské nemocnice v Olomouci. Původně se jednalo jen o dočasné přeložení. Dohodli jsme se, že každou sobotu již během dopoledne

bude jezdit domů a v pondělí časně ráno odjíždět do Olomouce a že se to dá tak nějak ten rok vydržet. Po roce se ale ukázalo, že dočasně je navždy. Vladimír celý rok přespával, a tedy i bydlel ve své kanceláři. O stěhování v dohledné době nemohla být ani řeč. Adekvátní místo pro mne v Olomouci nikoho ani nenapadlo zajistit. Výměna míst mezi krajem prakticky neexistovala a nakonec Vladěvi vojenská správa sdělila, že z protekce bych mohla nastoupit na devítiletou ZŠ. To jsme pochopitelně odmítli. Odtud bych se v té době již na střední školu nikdy nedostala.

Nicméně bylo třeba nastalou situaci řešit. Začátek prázdnin byl z tohoto důvodu výjimečný. Celý týden jsme strávili v Olomouci. Vladimír pro mne s dětmi a moji máti zajistil ubytování v hotelu Národní dům. Denně s dětmi a mojí máti jsem vyrážela ráno z hotelu do ulic Olomouce. Chtěla jsem poznat okolí několika domů, kde nám byl nabízen byt k výměně. Mohli jsme si vybrat z několika vojenských bytů. Vlada nás autem povozil také po okolí města, ale to mne vůbec nenadchlo. Babička s dětmi zašla do pěkných olomouckých parků a já začala objevovat historické památky.

Balzámem byla pak zpáteční cesta autem přes Prostějov, Rozstání, Jedovnice do Kanic, kde nás již vyhlížel můj otec. Babička diplomaticky dětem a také mně řekla, že každou sobotu, až budeme bydlet v Olomouci, nás zde budou očekávat. Přiběhly také děti ze sousední chaty a Hana jim rozšafně sdělila, že nic se měnit nebude až na to, že budeme do Kanic přijíždět asi o hodinu později, déle že cesta Olomouc–Kanice netrvá.

Další kapkou hojivého balzámu na moje trauma ze stěhování byla naše dovolená na Balatonu v dobře vybaveném kempu, ale s méně dobrou naší výbavou. Stejně na tom byli naši přátelé Voráčovi, kteří jeli s námi. Přesto se nám tento úsek prázdnin velmi líbil.

Psaní je jako droga...

Je to hrůza, ale je tomu tak. Napíšu jednu vzpomínku a deset dalších se mi vyrojí. Kde najít síto, které mi odloučí plevy od zrn. Nezbývá mi než stále doplňovat, škrtat, nahrazovat a dělat sama se sebou kompromisy. Večer po zprávách, které přinášejí reportáže ze zasedání horní a dolní komory, zjišťuji, že udílení cen by se mělo rozšířit o vynálezce síta nejen pro „psavce“ mého typu, ale hlavně pro politiky naší české scény – doufám, že ještě stále platí svoboda projevu...

Druhý rok odloučení

Nesrovnatelně těžší s rokem předchozím, alespoň pro mne. Již nebyla žádná naděje, ale jen jistota. Denně jsem si uvědomovala, co vše již nebude... Dost mne děsila představa, jak vše zastanu v cizím prostředí, mezi cizími lidmi a v bůhví jaké cizí škole. A ke všemu ještě před dětmi nedat najevo nějaké mé osobní starosti. O víkendu jsme si vždy našli chvíli i s dětmi řešit otázku, jak zařídit náš budoucí, značně větší byt. Nedostatek nábytku byl dlouholetý problém našeho „řízeného“ hospodářství. Připomenula mi to ostatně včerejší večerní televize, když ukázala záběry na výrobu sektorového nábytku ve Vyškově z konce padesátých let. I toho byl nedostatek. V jediném tehdejším brněnském obchodě se sektorovým nábytkem nám architekt podle plánu pokoje pomohl vybrat nábytek a navrhl i jakési členění pokoje na dva „sektory“ pro Hanu a Radima. Po zaplacení zálohy byla doba dodání pouhé 3–4 měsíce.

Přerov

Gymnázium v Přerově bylo výsledkem dlouhodobého jednání mezi odborem školství Jm KNV a Sm KNV, když jsem podalo písemnou žádost o výměnu mého místa mezi Brnem a Olomoucí. I moje brněnská ředitelka B. Kostrhunová naznala, že někomu v Ostravě snad „přeskočilo“, a udělila mi z rodinných důvodů volno. Vlada si také vzal volno a jeli jsme oba do Ostravy vyjednávat. Po dlouhých peripetiích mi nakonec krajský inspektor řekl, že kdyby ředitel na Gymnázium v Olomouci-Hejčíně snížil maximum nadpočetných hodin několika vyučujícím, že by se pro mne našel nejen úvazek, ale i nadpočetné hodiny. Toho jsme se zalekli. Dovedli jsme si představit, jak by mne mezi sebe noví kolegové přijali. Navrhli jsme, že pro první rok v novém prostředí bych požádala o poloviční úvazek. Tak jsme odjížděli z Ostravy s cenným dokumentem, který mne ustanovoval do funkce středoškolské profesorky na Gymnázium v Olomouci-Hejčíně pro školní rok 1965–1966 se sníženým úvazkem.

Řízené preferování

Uvědomuji si, jaký vnitřní boj jsem neustále sváděla se všemi nařízeními a příkazy v té zvláštní době. Přímo duševním traumatem pro mne bylo preferování studentů, kteří byli v třídním katalogu zařazeni do kolonky D. Celá třída byla na poslední stránce katalogu označována podle třídního původu. Všichni moji žáci přece prošli přijímacími zkouškami a podle mého názoru usedli v lavicích jako rovnocenní partneři. Vždy jsem je hodnotila podle toho, jak rozvíjeli své schopnosti a nadání. Nikdy podle „původu“.

Vzpomínám, jak ještě v Brně Vlada uzemnil jednoho rozlíčeného majora, který přišel až k nám do bytu. Nebyla jsem doma, a tak milý tatínek jednoho neúspěšného žáka z mé třídy sdělil

Vladovi, že si bude na mne stěžovat. Na otázku proč, zřetelná odpověď: „Vaše manželka nesplnila povinnost věnovat zvýšenou pozornost dětem dělnického původu.“ Chudák netušil, že před ním sedí někdo, kdo je také státním zaměstnancem a ví, do které kolonky v mém katalogu jsou zařazeny děti z těchto rodin. Vlada mu připomenul, že dělnický původ jeho syna byl zrušen, když se stal on státním zaměstnancem. Vyprovodil ho ke dveřím. Když mýjeli odkládací stěnu, kde visela Vladova uniforma s vyššími distinkcemi, než měl náš nezvaný host, tak ten silně zrozpačitěl. Ale byl hned na místě Vladou uklidněn, že toto jednání zůstane jen mezi nimi. Později v Olomouci mi ředitel dokonce vytkl, že nemám v klasifikačním notesu označený rodinný původ studentů. Rodiče mu prý volají, že já snad ani nevím, koho učím.

Uvedla jsem záměrně tento střípek vzpomínek jako připomenutí, jak byla ta doba složitá a pokřivená. Snad si i někdo uvědomí, co všechno každý krok a čin ode mne vyžadoval, ale také znamenal. Bohužel také vnímám, jak hluboce deformovalo období normalizace žebříček hodnot v naší společnosti a současná ekonomická krize to dovršila. Slyší vůbec ještě někdo hlas těch, kteří upozorňují na nebezpečné následky krize morální a duchovní, ve které stojíme v Evropě na předním místě?

Poznávání a sbližování

Začátkem padesátých let se zavedlo praktické zařazení studentů do běžné dělnické práce. Byl tomu věnován jeden vyučovací den, tj. pět hodin čistého času. Moje třída byla zařazena do brněnské Chronotechny, do výroby, hrozná slovo, pastorků. Jednalo se o vysekávání ozubených koleček. Poctivě jsem procházela neustále celou dílnou a dohlížela na práci mých svěřenců. Po několika týdnech si mne pozval mistr na kobereček a vytkl mi, že jsem na žáky moc přísná. Nechápala jsem, jak to myslí. Prý je

nenechám ani se pobavit, ani projít apod. Namítla jsem: „Ale oni zde mají pracovat a ne se bavit.“ Tak mi to řekl naplno: „Vaši studenti nám nabourali naše normy.“ Probrala jsem to s nimi při třídnické hodině. Slíbili mi, že budou poctivě pracovat, ale ať jim zařídím zkrácení naší povinné pracovní doby. I stalo se.

Deformovaná čeština

Nejen výrobní, ale i další nová slova „obohatila“ naši češtinu. V tu dobu byla naše krásná čeština zaplavena balastem nových slov. Motosoučástky se prodávaly v Mototechně, fotopotřeby ve Fotochemě, a tak došlo i na lidi, kteří nedodrželi dané slovo a označovali se za slibotechny. Místo řeznictví zastoupila Masna, místo papírnictví Narpa, krejčovství nahradila Oděvní tvorba a mnoho dalších názvů, podle sovětského vzoru, tvořených prvními písmeny celého názvu instituce. Já však již za protektorátu poznala první slovo takto vzniklé. Bylo to GESTAPO a o KGB jsem slyšela až mnohem později. To jsme již měli naši StB, SNB, VB, KNV, ONV, MNV a další.

ZETOR

Závod na výrobu traktorů v Brně-Lišni. I tam jsem se měla s mojí třídou naučit poznávat dělnickou třídu a její práci. Obrovská hala, kde se snad vyráběly všechny součástky pro skladbu traktorů. Nepřehledné pracoviště. Moje třída byla rozdělena do malých skupinek. Jedni obrušovali, jiní začisťovali. Někteří smetali plechový odpad a mnozí běhali dělníkům hned pro pivo, za chvíli pro cigarety, podle toho, jaká jim vycházela karta. Seděli někde v úkrytu za ponkem nebo jiným dílenským přístrojem a klidně hráli karty. Mým studentům prostě ukázali jen základní pracovní úkon a udělali si volnou zábavu. Mistr mezi nás přišel jednou během celé naší směny. V tu dobu vždy stáli tito pracující

vedle mých svěřenců a dohlíželi na jejich práci. Jinými slovy řečeno, flákali jsme se všichni a nikomu to nevadilo.

K zamyšlení

Mladá generace nemá se soukolím minulého režimu žádnou zkušenost a těžko patrně pochopí, co vše v této situaci zmítalo myslí zodpovědné kantorky. Každý měl nějakou práci, kterou nejvyšší vedení nějak ohodnotilo. Vynikající mozky a zodpovědní odborníci byli tabulkově rozdělení a obrovská nadhodnota jejich práce byla pak nespravedlivě rozdělena mezi všechny pracující tohoto státu. Tak jsem to vnímala a vnímám doposud.

Zhroutily se diktátorské režimy a naše závislost na jejich ekonomice. Hrouť se světová ekonomika a mění se toho hodně kolem nás. Bohužel i žebříček hodnot u většinové konzumní společnosti. Jsem pamětnice, která by chtěla alespoň něco předat těm mladším. Vzpomněla jsem si na předsálí Slavnostního sálu Vojenské nemocnice Olomouc na Klášterním Hradisku. V níkách stěn předsálí je šestice soch lidských ctností: Láska, Víra, Naděje, Střídmost, Statečnost a Pokora... Začít u sebe je dobrý počín. Kde ale mají začít ti, kteří o nějakých ctnostech nikdy neslyšeli, nebo jsou dokonce hrdi na to, že ani jejich rodiče nebyli zatíženi „balastem“ některých z těchto ctností, např. vírou...

Opožděný dopis

Dopis kam? Asi do nebe. Opožděný dopis mým rodičům. Poděkování, které jsem nikdy nevyřkla, o kterém jsem dlouho ani neuvažovala, které mne napadá až v posledních měsících, kdy si uvědomuji tu devastaci naší společnosti. Když stojím nad rozžatou svící u hrobu s ostatky mých drahých, v duchu jim děkuji za vše. Činím tak otevřeně, abyste to věděli i vy, milí čtenáři, a třeba se i zamysleli. Dnes mi připadá, že jejich pravda byla čistá, prostá, ale zemitá.

Věřím, že podstatu mé pravdy (mého názoru?) akceptuje i moje kritická dcera. Je mi vskutku velkou oporou, stejně jako můj syn, ale uvědomuji si, že každá generace je poznamenána dobou a prostředím, ve které vyrůstala.

Prázdniny roku 1965

Volný čas po dobu v Olomouci ještě bez rodiny využil Vlada ke studiu, k publikování výsledků práce a k rozšiřování lůžkové části svého oddělení. Cestu na „kožní“ na Hradisko začali vyhledávat pacienti z nejrůznějších koutů republiky a mezi nimi nechyběl ani pracovník z ministerstva obrany. Když po několika týdnech opouštěl nemocnici, slíbil, že se podívá, jak to vypadá s těmi našimi žádostmi o povolení k výjezdu do Jugoslávie. V těch „zlatých šedesátých“ sice již některé závodní organizace ROH zřizovaly pro své členy kempy v Titově ráji, tedy v bývalé Jugoslávii. Do této destinace bylo zakázáno cestovat bývalým obyčejným vězňům a nositelům vojenského tajemství. Mezi ty druhé patřila naše rodina a rodina přátel, s nimiž jsme již tábořili u Balatonu. Patrně přičiněním toho spokojeného pacienta dostali Vladimír i Boleslav povolení k soukromé cestě do Jugoslávie na dobu tří týdnů. Těžko si představit, co všechno si musel malý český člověk v tu dobu nabalit do všech prostor auta, aby mohl strávit dovolenou v jednoduše vybaveném kempu v zahraničí.

Vlada získal příslib vedoucího pracovníka závodní organizace ROH při správě Českých drah v Olomouci, že si na jejich pronajatém pozemku nedaleko Puly můžeme postavit stany, a nejen to, mohli jsme se i s jejich rekreanty stravovat. V pokynech také bylo uvedeno, abychom si s sebou vzali prostěradla na zhotovení ochrany proti polednímu slunci. Tak jsme přidali několik bambusových tyčí, které k uvázání prostěradel báječně vyhovovaly. O slunečnicích se tehdy ještě nikomu ani nezdálo. Přibalila jsem

plynový vařič a další nezbytnosti, o které jsme se rovným dílem dělili s Voráčovými. Hana spávala ve stanu s jejich Janou, aby jim Radim nepřekážel v holčičím světě.

Cesta přes kapitalistické Rakousko byla nepřípustná. Na slovensko-maďarské hranici jsme se posunovali krokem v obrovské koloně asi 8 hodin. Kukuřičná pole, která lemovala silnici, podle toho také vypadala. A ta hejna komárů, hrůza vzpomínat. Cesta do Ližňan u Puly na Istrijském poloostrově nám trvala téměř dva dny. Byl to nevšední poznávací zájezd. Obohatili jsme si jej i dvoudenním zájezdem parníkem z Rijeky až do Dubrovníku, s krátkou zastávkou ve Splitu. Dokonce jsme rodičům přivezli i „úžasně“ dárky. Dědánkovi balíček zrnkové kávy a babičce celý 1 kilogram máku. Takový byl v těch zlatých šedesátých u nás blahobyt.

Olomouc

Koncem prázdnin jsme se přestěhovali do Olomouce. Babičku a nepostradatelnou paní Hloškovou tam přivezl Vladimír již časně ráno. Obě se podílely na úklidu bytu, aby se po našem příjezdu jen rozmístil nábytek a my si mohli vše další uspořádat. Následujícího dne babička s dětmi dokončovala úpravu maličností a já šla přihlásit děti do nedaleké ZŠ. Haničku bez problémů zařadil ředitel školy do deváté třídy s rozšířenou matematikou, ale Radima mi odmítl zařadit do třetí třídy. Prý nemá ani jedno volné místo. Marně jsem apelovala na jeho kantorské srdce, že jako kantorka bych snad mohla alespoň u něj nalézt pochopení. Neuspěla jsem. Další dosti otřesný zážitek mne čekal následujícího dne v Hejčíně. Ředitel mne velmi přátelsky uvítal, předal mi rozvrh a s povděkem kvitoval můj snížený úvazek. Sdělil mi, ať se na dalším již domluví s kolegy v biologickém kabinetu, kde bude i moje pracovní místo. Tam jsem asi způsobila rozruch. Před-

stavila jsem se a hned se zeptala, který z pracovních stolů mohu obsadit. Nové kolegyně se na mne rozpačitě podívaly a zaznělo: „My zde ale máme za všechno hmotnou odpovědnost!“ To mne tak šokovalo, že jsem se jen omluvila a vyrazila téměř úprkem do ředitelny. Ředitel mne uklidnil, doprovodil do kabinetu a milým dámám vše vysvětlil. Snažila jsem se vzniklé nedorozumění rychle napravit a během několika dnů jsem se tam již cítila velmi dobře.

Maloměstská anabáze ještě nekončila. Začátkem září jsem se ve sborovně zmínila o problému, který jsem měla s přijetím dětí do stejné ZŠ. O další přestávce mne pozval ředitel do své kanceláře. Již mu někdo náš problém „donesl“. Mne však šokoval jeho dotaz: „A zdůraznila jste postavení vašeho manžela?“ Odpověděla jsem, že to přece v tomto případě nehraje žádnou roli. Jsme normální, obyčejná rodina, která se přistěhovala do Olomouce. Celkem velmi rychle jsem pochopila, jaký je rozdíl mezi velkým městem a maloměstem. Prostě octli jsme se v maloměstě, kterým Olomouc v tu dobu opravdu byla. Možná jím je i dosud a já za ta léta zmaloměstšanosila. Nutno ale dodat, že se mi zde již dlouho žije dobře.

Peníze

Peníze se dnes dostávají do popředí všude. Proto vkládám i tuto krátkou zmínku o nich v tomto povídání. Přestěhováním a zařízením nového bytu byla naše hotovost nulová. Možná i z tohoto důvodu mne kuloárové řeči některých hejčínských kolegů hodně naštvaly. Doneslo se ke mně něco v tom smyslu, že vzhledem k manželovu postavení je snížený úvazek, a tedy i plat pro mne zanedbatelný. Příležitost k reakci na tento „nesmysl“ nedala na sebe dlouho čekat. Nastal čas sklizně tršického chmele. Rozhlasem ředitel oznámil, že následujícího dne v 8 hodin odjíž-

dějí od školy na chmelovou brigádu následující třídy... Návrat ve 14 hodin. Oběd bude pro všechny zajištěn ve školní kuchyni. Následovalo oznámení členů profesorského sboru, kteří byli pověřeni dozorem, a současně svolání na krátkou poradu. Tam každý z nás nahlásil, kolikrát se chmelové brigády zúčastní. Nějak jsem nechápala, že někdo řekl třikrát, někdo pětkrát, a když došlo na mne, tak jsem klidně řekla, že si samozřejmě беру dozor na všechny dny sklizně a jsem i zvyklá těm pomalejším v česání chmele pomáhat. I ozval se předseda ZO ROH, tedy vedoucí odborů, a řekl mi: „No soudružko, přece při postavení vašeho manžela vám to snad není zapotřebí.“ Požádala jsem ředitele o slovo a řekla celému sboru to, co si za rámeček nikdo nedal. Já pak měla klid, respekt a do konce školního roku i plný úvazek. Jak se říká, na hrubou díru hrubá záplata. Následně jsem objasnila, jak vypadaly chmelové brigády v Brně, a proto jsem se s radostí přihlásila na celou brigádu. Ve srovnání s mými předchozími brigádami to vlastně byla úplná idyla. Dodala jsem, že syna mi vzali do školy až v Měcholupech u Žatce. Abych vyměnila své místo na SVVŠ mezi Brnem a Olomoucí, souhlasila jsem i s nižším úvazkem s ohledem na jejich nadpočetné hodiny. Jsem kantorka jako ostatní a mám stejné postavení ve sboru jako každý druhý. Služební postavení mého manžela jsem, jak právě slyšeli, nikdy nezneužívala a ani v Olomouci to dělat nebudu. Ředitel má slova souhlasně potvrdil. Předpokládám, že ti, kterých se to týkalo, pochopili, že hodně přestřelili. Nedala jsem nikdy najevo, že vím, odkud vítr vane. A to bylo dobře. Podobné řeči se již nikdy nevyskytly a většina sboru často využívala mých přímlov, aby Vláda zařídil to a ono, přijal na oddělení otce, matku kteréhokoli kolegy a podobně. Jednoduše řečeno, vše začalo fungovat, jak tomu má být v každém dobrém pracovním kolektivu.

Chmelová brigáda v Měcholupech – zleva moje maminka coby pečovatelka vnoučat, prof. Česneková, Radim, Hana a já

Fungovalo všechno?

Docela formální byla pozice odborové organizace na hejčínské SVVŠ. Všichni povinně organizováni a žádné viditelné čerpání financí pro zlepšení života členů pedagogického sboru. To mi nedalo klidu a na nejbližší schůzi jsem to „rozjela“. Poukazy na rekreaci během školního roku pochopitelně mohou čerpat jen pracovníce školní kuchyně, školník a uklízečky. Doporučila jsem řadu akcí, kterých by se mohli účastnit všichni zaměstnanci. Zalíbilo se to, ale nikdo nehodlal pro to něco udělat. Tak jsem se přihlásila, že se o to pokusím. Práce se mi dařila, během půl roku se uskutečnily asi dva zájezdy autobusem. První byl celodenní do Brna spojený s návštěvou nějaké opery, druhý do Čech pod Kosířem s prohlídkou zámku. Ten se mi podařilo spojit s osla-

vou Dne učitelů. Zakrátko jsem byla zvolena předsedkyní naší odborové organizace (jak jinak to mohlo dopadnout, poznámka dcery-redaktorky).

První jarní den

Astronomické jaro začíná letos již dnes, tedy 20. 3. 2012. Je pěkný slunečný jarní den, ale ta pěkná pohoda se zastavila daleko ode mne. Ráno mi volal můj bratr z nemocnice. Zítra podstoupí těžkou operaci. Naděje umírá až poslední a tu mu nikdo nevezme...

Moji naději na dopsání vzpomínek ohrožuje ten nečekaný nástup jara a jarní únava. Uzavírám nepsanou úmluvu se svým svědomím. Dokončím moji knihu ještě během prvních jarních dnů.

Chaos

Chaos je všude kolem mne, mezi lejsky s poznámkami, mezi fotografiemi a dopisy. Je mezi všemi nezbytnostmi, které jsem si vytřídila pro tyto vzpomínky. Chaos je v mých myšlenkách a vzpomínkách. Samo slovo chaos se objevilo na začátku orfické tradice starověkého Řecka a tehdy znamenalo prázdnotu rozprostřenou mezi Nebem a Zemí.

Do této prázdnoty zasadím můj závěr vzpomínek, abych otevřela prostor pro jejich doplnění, bude-li zájem.

Uspořádání myšlenek

Odkrývám pohled na dobu, jak jsem ji vnímala, a jen poodhrnu cípek clony, kterou přikrývám můj pohled na dobu, kterou v plné aktivitě prožívají moje děti a vnuci. Zjišťuji generační rozdíl ve vnímání současnosti a udivuje mne, že můj pohled hodně splývá s tou nejmladší generací. Vysvětlení mám jednoduché. Celých čtyřicet let jsem jela po dvou kolejích. Stále jsem musela sledovat, co

mohu a co ne, co je povoleno, co zakázáno, a proto jsme se s Vladou dohodli, že před dětmi o těchto našich osobních problémech pomlčíme. Ten stálý psychický stres vyvolal u mne nejednu úsměvnou historku. Někdy koncem padesátých let jsem při vstupu do brněnské „šaliny“ místo toho, abych řidiči ukázala „šalinkartu“, tak jsem se pokřižovala. Později, za normalizace, jsem se vracela z politického školení domů a ve dveřích jsem Vladimírovi místo pozdravu ukázala legitimaci MHD. Pozdě bycha honit, říká se. Já to doplním tím, že nikdy není pozdě o něm přemýšlet.

Dobrá Voda v roce 1991

Počátkem devadesátých let začalo mírné narovnávání křivd spáchaných na drobných živnostnících totalitním režimem. O vrácení areálu pohostinství nesoucího název Lázně Dobrá Voda se přihlásila starší Mácova dcera s manželem a dvěma dospělými syny. Rozhodli se dál pokračovat v rodinné tradici. Než uvedli pohostinství a ubytovací zařízení do běžného provozu, rozhodli se pozvat na týdenní pobyt všechnu bývalou omladinu i s životními partnery. Sjížděli jsme se asi tři dny. Vzpomínám, že s Vladou jsme přijeli až mezi posledními. U společné večeře jsme zasedli ke stolům, kde sedávali naši rodiče. Po večeři se stoly daly dohromady, přidaly se další židle, neboť se začali trousit i ti, kteří si v blízkosti Dobré Vody koupili chalupy. Mezi nimi byla např. Marli Skarková-Liehmová, ale přijela i Rita Klímová se synem Vladimírem Mlynářem a přisedla si k našemu stolu. Stačila nám rychle sdělit, že se včera i se synem vrátila z USA a že její syn neakceptuje politické názory svého otce Zdeňka Mlynáře. Poznamenala jsem, že politika nás dva nezajímá. V duchu jsem si řekla, že přece ona za první republiky a protektorátu na Dobrou Vodu nejezdila, tak co tady dělá? Jak kdyby četla mé myšlenky, v dalším hovoru sama řekla, že začala Dobrou Vodu navštěvovat až

začátkem padesátých let, kdy my Burdovi jsme na Dobrou Vodu již nejezdili. Sdělila také, že si koupila v nedalekém Olší chalupu společně se svým otcem Stanislavem Budínem. Já jsem jen doplnila, že si dobře vzpomínám, jak v roce 1958 zde byla s celou rodinou. Bohužel jsem neřekla, že si také vzpomínám na to, že se vyvařovala extra jídla pro ně a jejich časté návštěvníky. I existence vychovatelky jejich dcery byla předmětem diskuse mnohých dobrovodských letních hostů. Vzpomínám si na to proto tak dobře, protože jsem musela z titulu funkce třídní profesorky z mého prázdninového pobytu na Dobré Vodě odjet na dobu tří týdnů sklízet seno se svou třídou do vojenského prostoru na Šumavě.

Setkání pamětníků na Dobré Vodě –
druhá řada druhá zprava Rita Klímová

Jáchymek v roce 1991

Následujícího dne byl pozván pan farář z Mrákotína,³³ aby sloužil mši za všechny naše zesnulé a za rodinu Kazdovu a její budoucí podnikání, kdy Anička Kazdová se svojí rodinou obnovuje tradici Dobré Vody. Zúčastnili jsme se všichni – věřící, nevěřící i jinověrci. Odpoledne jsme usedli na balvany kolem starého ohniště, hoši, tedy pánové v letech, udělali táborák a Milan Macků, tehdy ředitel Karlínského divadla, zapěl tak jako kdysi dávno některý z těch našich oblíbených songů. Přišla i Rita. Nesedla si mezi nás, byla si vědoma toho, že tam nepatří. Usedla na schody do Jáchymka. Tam jsem kdysi hodně dávno sedávala já, Hela Krčková a Věra Liehmová. Teď jsem ale seděla s Helenkou na kládách blízko ohně a povídaly jsme si o té dlouhé době, co jsme se neviděly. Náhle mne Helenka vyzvala, že si předsedneme někam, aby se nemusela dívat na tu Ritu. Zeptala jsem se, proč jí tak vadí. Její odpověď mi dodnes zní v uších: „Jako kádruvačka vyhodila našeho synovce z vysoké školy ekonomické.“ To se stalo v těch padesátých letech, o kterých se stále jen mlčí a která redaktor Petr Zídek tak krásně nazval „léta nevinnosti“.

Na toto dobrovodské setkání jsem si velmi intenzivně začala vzpomínat až při televizních pořadech ke dvacátému výročí „Sametu“. Začala jsem skládat nesložitelnou mozaiku, a chtěla dokonce rozplést ty zapeklité propletence. Napadla mne parodie na Werichovu píseň: „...jeden ví již tohle, druhý zase tohle a dohromady vědí toho všichni moc...“ Já toho také chtěla vědět o trochu víc, ale marnost nad marnost. Doba ještě nedozrála, abych se dopátrala historické pravdy.

³³ Dobrá Voda patřila pod správu OÚ Mrákotín.

Rok aktivního stárnutí

V tomto duchu mají letos, tedy v roce 2012, probíhat sympozia, diskuse, aktivity různých neziskových organizací, ale i sociálních zařízení. Bylo by dobré, kdyby sdělovací prostředky, političtí představitelé a další přestali prezentovat seniory jako dav, který neustále ubírá ze státní kasy. Bohužel musím konstatovat, že znám celou řadu seniorů, kteří svým chováním potvrzují tato slova a vyžadují, aby se stát o ně lépe postaral. Moje maminka často používala různá rčení, která bych i já zde přiložila jako polínko do ohně, který mne občas pálí, např. „jak si kdo ustele, tak si lehne“ nebo „pamatuj na zadní kolečka“. Na druhé straně, proč častěji nezazní v médiích i zmínka o tom, že senioři obohacují svými vědomostmi, prací a zkušenostmi naši společnost. O těch nejvýznamnějších se to dočítáme až v jejich nekrologu. Považuji to za nevhodnou diskriminaci seniorů.

V tomto akademickém roce jsem navštěvovala v rámci univerzity třetího věku cyklus přednášek zimního semestru s posluchači sociologie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. V diskusi jsem byla vyzvána, abych posluchače seznámila, jak jsem si organizovala život po odchodu do důchodu. Dobrovolně jsem se stala učební pomůckou prakticky během všech přednášek. Netuším, zda mne studenti brali jako exota nebo běžný úkaz seniora. Nechť laskavý čtenář si udělá závěr sám.

Bez mladých, odborně vzdělaných poradců na aktivní stárnutí jsme se s Vladimírem obešli. Ministerstvo mělo o jeho práci ve funkci hlavního odborníka zájem, a do důchodu tak odcházel až 1. 1. 1979. Několik měsíců potom denně jezdil s malým vnukem do parku na procházku, ale již v květnu rád vyhověl nabídce fakultní nemocnice, aby na zkrácený úvazek vedl odbornou ambulanci v Moravské Třebové. Po dvou letech v Moravské Třebové skončil a nastoupil do domova důchodců v Olomouci-Chválko-

vicích. Pozvolna směřoval ve svém oboru ke gerontologii. V den svých 84. narozenin skončil svoji práci v olomouckém domově důchodců s penzionem.

Já jsem také pozměnila a rozšířila svoji původní profesi. Již během posledních dvou let aktivního věku jsem si plánovala průvodcovskou činnost. Po odchodu do důchodu jsem složila průvodcovské zkoušky v ČEDOKu a mohla jsem začít konečně cestovat do zahraničí, což nám za manželovy aktivní služby nebylo povoleno. Po „Sametu“ se nám možnosti cestování rozšířily. Často jsem na své cesty brala i vnoučata Petra, Pavla a Vladku. Navštívili jsme Vídeň, Paříž, Hamburk, Benátky, Řím, Legoland v Dánsku a další. Dodnes občas provázím a předávám informace německy hovořícím návštěvníkům nejen Olomouce, ale celého kraje. Také jsem dlouhou dobu i doučovala němčinu a latinu.

Ve funkci tlumočnice na olomouckém knižním veletrhu Libri na stánku Vydavatelství Univerzity Palackého – zleva prof. Nather, moje maličkost, nakladatel p. Turek (Nakladatelství Olomouc), v pozadí dcera Hana (ředitelka Vydavatelství Univerzity Palackého)

Dilema

Chtěla jsem popsat proměny doby, kterou probíhal můj život, aby se nezapomínalo. V současné hektické době se mění téměř vše ze dne na den. Není čas si situaci rozebrat a promyslet. Uvědomuji si, že stejný časový úsek jinak vnímají a vnímaly moje děti, jinak vnuci a docela jinak moje generace.

Autobiografie bylo v tomto díle vzpomínek až příliš. Který kapánek ze šňůry času vybrat jako dokument vývoje ve spirále času? Vybrat jej tak, aby i doplnil moji zamýšlenou mozaiku. Toto dilema by možná vyřešil čas. Jsem pod tlakem mé milé dcery, abych psaní již ukončila. Včera ve zprávách jsem se doslechla, že ministr školství Josef Dobeš byl pod stálým tlakem, práci zbabral a nedokončil, raději rezignoval. Je to pro mne určitá výstraha. Přece neutěču od rozdělané práce. Raději ji „nějak“ dokončím.

Minulost v přítomnosti

Vypůjčený název Liehmovy publikace se mi docela hodí. Vždyť mnohé z toho, co nás dnes oprávněně štve, není ničím novým. Je to jen jinak pojmenováno a veřejně se o tom dozvídáme ze všech sdělovacích prostředků. Nemohu nebýt aspoň nakonec hodně osobní. Málokdo si uvědomí, že již víc jak dvacet let žijeme bez cenzury. Snaživí reportéři si občas své informace i přikrášlí a my je spolkneme i s návnadou. „Cui bono?“ Komu ku prospěchu? Ze zbytků mé latiny vytanulo toto úsloví, dodnes živé v řeči právníků. Jen několika málo vzpomínkami dokreslím počátky toho podhoubí, které prorůstalo celým hospodářským systémem a které nás všechny oprávněně štve.

Spokojeně žít, k tomuto cíli jsme se snažili přivést i naše děti. V socialismu našeho typu bylo možné i nemožné. Žádné úvahy o tom, co by, kdyby, ale tvrdá realita, kterou jsem si pro sebe ještě

ulehčila povzdechem „hlavou zeď neprorazíš“, a jelo se dál. Pro ulehčení mému svědomí jsem v sobě i zreformovala některé základní křesťanské ctnosti a snažila se nevidět a neslyšet. Dělal jsem to vše jen proto, abych nekomplikovala život dětem? Asi ne. Přece jsem si i nechtěla pošramotit svoji kariéru. Nařízením a příkazům jsem se snažila podřídít, i když často v mém aranžmá.

Vladimír kompenzoval vyžadovanou nadstandardní péči o pohlaváry stejnou péčí o mnoho venkovanů a obyčejných pacientů, kteří by se bez jeho pomoci do vojenské nemocnice nedostali. Vzpomínám, že jednou byl nucen vysvětlit vedení nemocnice, jak mohl přijmout k hospitalizaci kněze. Vysvětlil a možná i šokoval. Předložil výkaz o čerpání zahraničních léků, které dostává pro léčení nomenklатурních kádrů. Chtěl, aby do něj nahlédli, že tam není nikdo z jeho rodiny nebo nežádoucích pacientů.

Když odmyslím tyto „maličkosti“, žili jsme spokojeně a díky Vladovu postavení v daných podmínkách i na dobré úrovni. Na jeho oddělení se zaváděly nové léčebné postupy při léčbě některých kožních chorob. Nezastírám, že to nám pomohlo i k získání důležitých a vlivných známých. Rozstánští rodáci maximálně využívali Vladimírových služeb. Švagrová, tedy teta Jarka, byla jejich prostředníkem. Zatelefonovala k nám, domluvila návštěvu na ambulanci a nemocnému neopomenula říct: „Ne habes Ládo-vi neco voz, von si nic vod tebe nevezme.“

Cestou z Kanic do Olomouce jsme se vždy u tety zastavili na kávé a čerstvých koláčích nebo buchtíčkách a občas nám švagrová předala i čerstvá vejce od některého rozstánského rodáka-pacienta. Vladimír jí vždy vytkl, že to neměla brát. Švagrová na to pohotově odpověděla: „Hale věš te, kolek voni majó slipek? A krmijó je stejnak z družstevniho. Však jim nehobode.“ A bylo rozhodnuto.

Uvědomuji si, že vzpomínat bychom měli komplexně a na všechno, nejen si vyzobávat, co se nám zrovna hodí. Slyším kolem sebe v poslední době až moc často vzpomínat, jak dobře bylo o nás v minulém režimu postaráno a co vše jsme měli. Proč se dnes tak rychle zapomíná na vše, co nebylo, např. na páteční fronty na maso, na fronty na pomeranče, ke kterým bylo nutno koupit i mrkev plnou hlíny a bláta, na fronty na toaletní papír i vložky, zahraniční léky byly, ale jen pro někoho atd. Na všechny křivdy a vydírání v padesátých letech se stále víc a víc zapomíná. Hluboce mne zasáhla poznámka: „Ale měli jste jistotu i po propuštění ze zaměstnání získat nějakou práci.“ Pochopitelně, nebyla krize a výměna kádrů nebyla problémem. Včera ředitel, dnes vrátný, včera uznávaný redaktor, dnes zametač apod. Nebo vyhrožování, když nepodepíšeš souhlas s tříletým vojenským cvičením, můžeš zapomenout na lékařský diplom. Říká se, že člověk vzpomíná jen na to dobré. Potom ale nezabráníme tomu, aby se chyby minulé opět neopakovaly.

2000 slov

Po bratrské „pomoci“ vojsk spřátelených armád, po té zrádné sovětské okupaci 21. srpna 1968 se hned následujícího dne sešel celý pedagogický sbor ve sborovně hejčínské SVVŠ. Jen zástupce ředitele, v té době současný předseda KSČ naší školní organizace, zůstal i s rodinou na rekreaci. Zatelefonoval, že nemá žádnou možnost se nějak do Olomouce dopravit. Takticky vyčkával, jak se situace vyvine, a brzy se dočkal. Během několika týdnů se stal ředitelem. Dobře zorganizovaná škola mu bezpracně spadla do klína. Její zakladatel pak pracoval jako vrátný v budově olomouckého krytého bazénu. Během těch srpnových každodenních pedagogických porad a stranických schůzí jsme se v otevřené diskusi a výměně názorů nikdo neobávali říct, co si o tom všem

myslíme. Přišli nás podpořit i studenti. Školník jim rozdával plechovky rozředěného vápna, aby mohli na vhodná místa kreslit štětcem směrovky, kudy se mají „Ivani“ vrátit domů. Dlouho jsem viděla stopy po nápisu, který byl dílem naší Hany a Radima. Tato krátká euforie byla rázně a tvrdě ukončena. Ještě jsem stihla asi s patnácti dalšími straníky podepsat 2000 slov a následovalo jedno překvapení za druhým, které nastolila normalizace a její přísluhovači. Následovala rychlá výměna mnoha vedoucích a nepohodlných pracovníků nejen ve státní a veřejné správě, ale všude, kde to stranický aparát vyžadoval. Sem se zařazují i já s kolegy, kteří jsme „podepsali“. Byli jsme všichni vyškrtnuti ze strany a jeden z nás dostal dokonce vyšší trest, byl vyloučen. Na jeho vyloučení navazovalo následné ukončení pedagogické činnosti. Brzy nastala donucená, ale i dobrovolná, přísně utajovaná a dobře naplánovaná emigrace významných osobností. Emigrovali jednotliví reformní komunisté, ale i nepoliticky činní kulturní pracovníci, vědečtí pracovníci, stejně jako normální jedinci, kteří měli určité kontakty na západě. Pro reformní komunisty nastal čas udělat červenou čáru za svojí horlivostí v padesátých letech. A připravovat se na dobu budoucí. Informací, jak zjišťuji, měli dostatek. Na rozdíl od obyčejných smrtelníků. Došlo také k dalšímu ohnutí šije pro ty, kterým ruská okupace způsobila politické šrámy.

Uvědomila jsem, že Radim i Hana budou mít v posudku pro přijetí na vysokou školu výrazně poznamenáno, že matka podepsala 2000 slov. Normalizace se brzy projevila i na pracovištích řízených ministerstvem obrany. V našem případě to byla výzva nebo spíš nátlak na Vladimíra, aby podepsal přihlášku do strany. Oba jsme vnímali realitu, ve které žijeme, a uvažovali jsme podobně jako Jiřina Šiklová v jednom z mnoha svých rozhovorů poskytnutých masmédiím. Uvedla, že bez vstupu do strany nebylo možné se podílet na usměrňování politického života. Já

uvažovala jednodušeji a snad i racionálněji. Mám na bedrech politický šrám a Vladimír to musí zachránit. Kolik energie jsem vynaložila na vylepšování mé „pošramocené“ pozice na škole, nepochopí, kdo nezažil. Účastnila jsem se všech mimoškolních akcí. Organizovala brigády studentů na zvelebení okolí školy a školní zahrady, brigádu na výpomoc dostavby Krajského pedagogického ústavu v Olomouci a mnohé další. Snažila jsem se získat nějaké body, které by pozitivně ovlivnily můj politický šrám. Přestupky a prohřešky se lehce neodpouštějí. Nicméně brzy se mi dostalo oficiální pochvaly za tuto činnost a i jistého zadostiučinění tím, že mi bylo ponecháno nejen třídnictví, ale byla jsem i ustanovena několik roků po sobě do funkce předsedkyně maturitní komise na různých SVVŠ v našem kraji. Takže v závěru prakticky zůstal již jen postih týkající se výše odměn. S Vladou jsme se pomalu smiřovali s myšlenkou, že se pro nás již nic nezmění, že budeme nuceni žít v té džungli na věčné časy. A já stále s nějakými problémy. Jako Damoklův meč nade mnou visel a mé svědomí trápil důsledek souhlasného podpisu Gottwaldovy náborové výzvy k získání 2 000 000 nových straníků, kterým jsem se chtěla zachránit před přeložením do pohraničí, které mi kdysi dávno hrozilo v Ostrovačicích. Obzvláště jsem si neuváženost tohoto kroku začala uvědomovat po nástupu normalizace. Potom tady byl podpis 2000 slov, což mě netrápilo z podstaty věci, o správnosti svého kroku jsem byla přesvědčená, ale ten se zase nelíbil současnému stranickému vedení. No zkrátka, stále jsem měla co napravovat.

Soudružské poděkování

ĎARUŠI BURDOVÉ

za spolupráci
a obětavou pomoc
při výstavbě nové budovy
Krajského pedagogického ústavu

Ríjen 1977

Ředitel KPU

Poděkování za spolupráci od ředitele
Krajského pedagogického ústavu

Povinnosti třídních učitelů

V době mé aktivní služby bylo naše služební označení středoškolský profesor a nemohu nezmínit psaní posudků na moje maturanty. Pokyny pro vypracování tohoto dokumentu se měnily, vždy v souladu s proměnami vedení strany a vlády. Vzpomínám, kolik bezesných nocí jsem této práci obětovala. Co přemýšlení mi dali někteří moji studenti. Nikomu bych nikdy neublížila, ale jak to šikovně napsat, aby se v posudku objevilo vše, co se očekávalo, ale co v životopise vůbec nebylo nebo i naopak tomu někdy bylo. Na tyto nepříjemné chvíle jsem ráda rychle zapomněla...

Den učitelů – 28. 3. 2012

Pro mne až neuvěřitelná náhoda. Dnes uplynulo 620 let od narození Jana Amose Komenského, „učitele národů“. Dnes také uplynuly 2 roky, 2 měsíce a 20 dnů od počátku ukládání a psaní mých vzpomínek na proměny doby, kterou mi bylo dopřáno prožít.

Tyto vzpomínky se úzce prolínají s mým osobním životem, ale to na realitě nic nemění. Vzpomínám ráda a uvědomuji si, jaký je to dar pro seniora, když může vzpomínat... Z rozhlasu slyším, že dnes asi málokdo donese svému učiteli kytičku. Chápu, všechno se mění a ohýbá. Starý strom však neohneš. Proto prosím o shovívavost laskavého čtenáře, aby si uvědomil, že tyto vzpomínky napsala kantorka, kantorka tělem a duší. Vím, že poučování, mentorování jen obtížně v sobě potlačím. Ale snažím se tím v podvědomí pomoci někomu v dané situaci. Prostě takoví jsme my učitelé z té doby, kterou jsem se snažila popsat.

Moje židovské spolužačky

Považuji za vhodné včlenit můj nedávný prožitek mezi vzpomínky na dobu dávno minulou související se současností. O osudu mých židovských spolužaček jsem začala uvažovat a snad i pátrat díky navázání písemného kontaktu s izraelskou spisovatelkou paní Ruth Bondy. Jsme vrstevnice, obě narozené v roce 1923 v Československé republice. Obě jsme prožily obsazení okleštěné republiky nacisty. Paní Bondy prošla několika koncentračními tábory. Šťastně přežila a v Praze začala svoji žurnalistickou kariéru. Únorové události v roce 1948 ji přiměly k emigraci do Izraele, kde se následně věnovala žurnalistice a překladům knih do hebrejštiny. Letos v květnu na mezinárodním knižním veletrhu Svět knihy v Praze jí byla udělena cena Jiřího Theinera za překlady a šíření české literatury v zahraničí. Byly jsme domluvené, že se po tomto slavnostním aktu setkáme.

Setkání s Ruth Bondy na stánku Izraele

Při rozhovoru jsem jí ukázala ročenku našeho gymnázia, kde byla i jména našich židovských spolužaček, které k nám přišly do třídy 16. 3. 1939, ale do konce školního roku všechny s rodiči opustily Brno. Podle názoru paní Bondy patří tento dokument do muzea. Shodou okolností v květnu 2012 byla v Brně výstava „Život a utrpení brněnských židů“. Nabídla jsem kurátorovi této výstavy zmíněnou ročenku, o kterou následně projevil zájem Židovské muzeum v Brně. Současně projevil zájem o rozhovor se mnou jako s pamětnicí té doby. Setkání se uskutečnilo v Olo-mouci, kam za mnou přijeli. Vedle ročenky a fotografií naší třídy projevil zájem o mé vzpomínky na dobu protektorátu v Brně. Při mém vzpomínání se najednou zeptali, zda si pamatuji na policejního ředitele JUDr. Schwabeho. Odpověď byla zmínka o mojí připravované knize, kde je Schwabemu věnována jedna vzpomínka. Velice je to zaujalo, o knihu projevil zájem a v dal-ším rozhovoru jsem se dozvěděla, že Schwabe se nakonec přestě-hoval do opuštěné židovské vily. Podle jejich popisu by se mohlo jednat, jak se domnívám, o vilu, ve které jsem se naposledy roz-loučila s Editou Linkeovou, o které jsem se zmínila v jedné ze

svých vzpomínek. V rozhovoru o době dávno minulé jsem zmínila i moji nešťastnou prodlouženou 15. 11. 1939 a hlavně pochybnosti o průběhu listopadových událostí roku 1939 tak, jak jsou dnes interpretovány v médiích. Poznamenali něco o svých zkušenostech s nepřesnou interpretací informací z archivů a dokumentů. Během celých „prázdnin“ mi občas probleskla myslí tato jejich poznámka. V závěru našeho setkání jsme se shodli na tom, že paměť národa by se měla přece jen stále doplňovat. To posílilo i moje vědomí, že jsem snad docela zbytečně nepopsala tolik „papíru“.

DOPISY REDAKCI

Proč jsem jela na knižní veletrh

Ad LN 12. 5.: Můj první překlad: Švejk; Ad LN 18. 5.: Začal veletrh Svět knihy

Touto cestou chci poděkovat LN za vše, čím obohacují život pamětnice. Domnívám se, že moje sdělení by mohlo být i inspirací dalším seniorům.

V březnu 2011 jsem v Orientaci se zájmem přečetla rozhovor s paní Ruth Bondy, izraelskou novinářkou, překladatelkou a spisovatelkou. Uvědomila jsem si, že jsme vrstevnice, že obě máme na co vzpomínat... Vypátrala jsem na ni kontakt a došlo i k výměně dopisů.

A byly to opět LN, které vydaly mimořádnou přílohu společnosti Svět knihy, s. r. o., kde jsem se dočetla, že 18. května 2012 bude paní Ruth Bondy udělena cena Jiřího Theinera. To vše posílilo moji aktivitu a já se rozjela do Prahy, abych se osobně mohla s touto významnou osobností setkat. I zadafilo se. Po převzetí ceny, během autogramiády mi, paní Bondy nabídla setkání

ve stánku Izraele. A bylo načít vzpomínat...

Vzpomenuly jsme si i na hrůzný 15. a 16. březen 1939. Já jí vyprávěla, jak ředitel našeho DRRG (dívčí reformní reálné gymnázium) v Brně přijal židovské studentky brněnského německého DRRG, které nesměly již 15. března ani vstoupit do budovy německé školy, a druhého dne je všechny zařadil do příslušných tříd našeho českého DRRG. Jazykem se od nás nelišily. Všechny jsme vyrůstaly v česko-německém Brně. Paní Bondy vyprávěla o podobných zážitcích z Prahy.

Čas rychle plynul, a tak jsme si slíbily, že při příští návštěvě své staré vlasti se můžeme setkat i v Olomouci.

Daruše Burdová, Olomouc

Dopisy jsou redakčně kráceny.

Své příspěvky posílejte do rubriky Názory na adresu LN, Karla Engliše 519/11, 150 00 Praha 5 - Smíchov nebo e-mailem na adresu dopisy@lidovky.cz.

Názory na této straně nevyjadřují stanovisko redakce

Dopis do Lidových novin vysvětlující moji návštěvu mezinárodního knižního veletrhu Svět knihy

Můj rukopis snad po poslední korektuře

Koncem srpna 2012 mi dává dcera do rukou můj elaborát s poznámkou: „Máš na to čtrnáct dnů a opravuj jen to nejnutnější.“ Pročítám stránku po stránce a opět mne zahluje listopad 1939. Zbývá mi ještě několik dnů pobytu v Kanicích, a tak jsem se rozhodla, že se pokusím ještě znovu ověřit moji interpretaci těchto událostí. Pomohla mi opět náhoda? V poličce s materiály použitými při psaní vzpomínek, tj. s knihami, časopisy a množstvím novinových výstřižků, jsem až nyní objevila publikaci „Persekuce českého studentstva za okupace“, vydanou v roce 1945 Ministerstvem vnitra – odborem pro politické zpravodajství. Tuto knihu dokumentů a informací jsem si jako pomůcku přichystala již na začátkem minulých prázdnin, ale zatím jsem ji nepoužila. Jsou v ní uvedena historicky známá fakta z doby, kterou jsem prožila ve věku svých 15–16 let. Zde si dovolím požádat čtenáře, aby pochopili, že toto nezralé mládí selektivně vnímalo hrůzy doby. Stejně tak selektivně vnímáme my pamětníci současnost. Moje milovaná dcera³⁴ rozehrála moje emoce, když mi k této vzpomínce řekla, že ta moje zdůrazňovaná prodloužená musela být až 17. listopadu, pokud jsme byli na ní informováni o zastřelení 9 funkcionářů studentských spolků. Hovořila s fundovaným historikem a archivářem a oba ji ujistili, že k vraždě prvních devíti obětí došlo 17. listopadu. Moje kategorická odpověď byla: „To může říct jen ten, kdo neprožil v Brně 17. listopad 1939. Toho dne by nikdo z Čechů v Brně na zábavu nepomyslel!“ Zmobilizovala jsem moji duševní energii, pročtla jsem celou výše zmíněnou publikaci. Z jejího obsahu vyplývá, že popraveni byli opravdu 17. listopadu. Již při první zmínce o této prodloužené v této knize připouštím, že jsme mohli být informováni, že budou zastřeleni. Nicméně nelze přehlédnout fakt, že nám byl přečten jmenný seznam všech devíti obětí již před

³⁴ Rozuměj „právě jsem ji opravdu vytočila“ (pozn. red.).

17. listopadem. Dočetla jsem se, že období mezi 15. a 17. listopadem 1939 je opředeno mnoha mýty a existují i protichůdné informace vydané českou a německou policií.

Tato historická fakta nelze zpochybnit. Ale průběh nešťastné prodloužené uložení v mých vzpomínkách mi již nikdo nepotvrdí, protože už neznám žádné další živé pamětníky. Ale nevzdávám se. Oslovila jsem redaktorku pořadu české televize „Pošta pro tebe“ Ester Janečkovou a požádala jsem ji o pomoc při hledání těch, kteří tuto událost ještě pamatují a případně by mohli podat svou vzpomínku na průběh této prodloužené.

DOSLOV

To je koš, do kterého odložím vše, co provázelo moje vzpomínání, co ale také ukazovalo směr, kterým se dál ubírat. Je to řada článků z „lidovek“, které mne přímo katapultovaly k e-mailům na jejich autory. I odpovědi se mi často dostalo, ale bylo by neetické je zde zneužít. Byly adresovány mně. Ovšem bílá místa v mých vzpomínkách nikdo nepokryl. Moje bývalá studentka a dlouholetá vedoucí kulturního odboru našeho OÚ PhDr. Pavla Nachtmannová při rozhovoru o mých vzpomínkách mi pak u kávy řekla: „...je dobře, že jste tuto otázku otevřela. Ovšem je to ještě historicky krátká doba, teprve generace vašich vnuků snad najde odpověď.“

V odborných publikacích na tomto místě bývá seznam použité literatury. Protože tato publikace neusiluje o uvedené označení, tak si dovolím výjimku a uvedu jen ty články a publikace, které byly největším hnacím motorem v mém psaní.

Petr ZÍDEK: Sekta (LN 14. května 2011). Představil Stanislava Budína a jeho manželku Hanu (vlastním jménem Bension Salomovič Bať a Chan). Oba dostali u nás v polovině dvacátých let minulého století politický azyl. Pan redaktor Zídek mi je přiblížil ve stejné podobě, jako jsem je vnímala již kdysi dávno na Dobré Vodě. Budínovi vnuci (Vladimír Mlynář a Milena Bartlová) představují dědečka a jeho činnost až od konce šedesátých let a později již jen pod aurou disentu a Charty 77.

Petr ZÍDEK: Dienstbier a éra nevinnosti (LN, Střeďeční archiv, doplnění k nekrologům tohoto polistopadového politika).

Miloš ČERMÁK: Úhel pohledu na nečitelného Vladimíra Mlynáře (LN, 5. srpen 2011).

Miloš ČERMÁK: Definitivní konec Mirka Dušina (LN, 5. srpen 2010). Tak pojmenoval Čermák Vl. Mlynáře.

Martin WEISS: Otáčecí dveře (LN, 3. srpen 2010).

Antonín J. LIEHM: Minulost v přítomnosti. Host, Brno. 2002.

Jiřina ŠIKLOVÁ: Deník staré paní. Kalich, Praha 2003.

Slavoj HONTELA: Činžovní dům. Sursum, Tišnov 2006.

Zdena KAPRÁLOVÁ: Zítřa bude líp (kronika míru, války a exilu). Sursum, Tišnov 1992.

Pavel KOSATÍK: Fenomén Kohout.

Kateřina TUČKOVÁ: Vyhnání Gerty Schnirch. Host, Brno 2010.

Z časopisů uvádím LISTY – časopis pro politickou kulturu a dialog.

Mnoho, mnoho dalších článků bych zde mohla uvést. Nicméně se domnívám, že těchto několik výše uvedených zdrojů, zejména z LN, může být odpovědí čtenáři na otázku, proč v mých vzpomínkách stále figurují členové rodiny Stanislava Budína, které jsem osobně poznala v jejich neoficiálním životě. Po předání rukopisu do rukou mé milé dcery coby redaktorky se z mého zorného úhlu tímto aktem tyto „osobnosti“ nevytratí.

Mgr. Daruše Burdová

Všechno se mění, vzpomínky zůstávají

Odpovědná redaktorka RNDr. Hana Dziková

Jazyková redakce Mgr. Lucie Loutocká

Technická redakce Pavel Dzik

Návrh a grafické zpracování obálky Monika Prokopová

Obrazové přílohy z archivu autorky

Vydáno vlastním nákladem autorky

daruse.burdova@centrum.cz

Vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci – vydavatelství

Biskupské nám. 1, 771 11 Olomouc

Olomouc 2012

1. vydání

ISBN 978-80-260-3506-0